

2024:10

JÄMSTÄLLDHETSARBETET TAPPAR STYRFART

Resultatrapporten 2024

Jämställdhetsmyndigheten

Göteborg, april 2024

Rapport 2024:10

Dnr: 2022/416

Omslagsfoto: Michael Erhardsson

Har du frågor om denna publikation, kontakta:

Peter Vikström, avdelningschef Analys och Uppföljning

Telefon 031-392 90 00

INNEHÅLL

Förord	5
Sammanfattning	6
1. Inledning	12
Fokus, avgränsningar och genomförande	12
Disposition	12
2. Jämställdhetspolitikens genomslag i statens styrning	14
Sammanfattande iakttagelser	14
Statens styrning av jämställdhetspolitiken	14
Jämställdhetspolitikens ekonomiska förutsättningar	15
Jämställdhetsintegreringens genomslag i den statliga styrningen	16
Jämställd fördelning av statens finansiella resurser?	20
3. Jämn fördelning av makt och inflytande	23
Sammanfattande iakttagelser	23
Det jämställdhetspolitiska året avseende jämn fördelning av makt och inflytande	23
Statsbidrag till kvinnors organisering	24
Utmaningar för demokratin	24
När är jämställdhet uppnådd?	27
4. Ekonomisk jämställdhet	28
Sammanfattande iakttagelser	28
Det jämställdhetspolitiska året avseende ekonomisk jämställdhet	29
Fokus för regeringens styrning och myndigheters åtgärder	29
Förändringar i pensionssystemet	33
Kvinnors företagande och regionala företagsstöd	36
5. Jämställd utbildning	40
Sammanfattande iakttagelser	40
Det jämställdhetspolitiska året avseende jämställd utbildning	40
Åtgärder på flera nivåer nödvändigt för att nå delmålet om en jämställd utbildning	41
Fokus för regeringens politik och satsningar för jämställd utbildning	46
6. Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet	48
Sammanfattande iakttagelser	48
Det jämställdhetspolitiska året avseende en jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet	48
Kvinnor utför mer obetalt hushållsarbete och omsorg om egna barn	49
Kvinnor utför mer anhörigomsorg vilket påverkar deras hälsa och arbetsliv negativt	52
Arbete inom den nationella anhörigstrategin pågår	54
Fler äldre partnervårdande kvinnor lider av ensamhet	55

7. Jämställd hälsa	56
Sammanfattande iakttagelser	56
Det jämställdhetspolitiska året avseende jämställd hälsa.....	56
Vidtagna åtgärder resulterar i en positiv kunskapsutveckling gällande kvinnors hälsa.....	57
Ökande skillnader i hälsa inom gruppen kvinnor	59
Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) - en grundläggande förutsättning för en jämställd hälsa.....	62
8. Mäns våld mot kvinnor ska upphöra	67
9. Jämställdhetsarbetet tappar styrfart	68
Komplexa samhällsproblem kräver sektorsövergripande åtgärder	68
Välfärdstjänster som politik för ökad jämställdhet	71
Kommunsektorns ekonomi påverkar den jämställdhetspolitiska måluppfyllelsen.....	73
Referenser	75
English summary	84
Bilagor	90
Bilaga 1 - Metod, urval och avgränsningar	90

FÖRORD

Jämställdhetsmyndigheten har i uppdrag av regeringen att varje år, med utgångspunkt i de jämställdhetspolitiska målen, redovisa och analysera resultat av åtgärder som myndigheter och andra aktörer har vidtagit. Rapporten syftar ytterst till att främja ett effektivt genomförande av jämställdhetspolitiken genom att bidra med underlag till regeringens styrning och prioriteringar för att uppnå jämställdhetspolitikens mål.

De senaste åren har präglats av en rad kriser i vår omvärld, vilka alla påverkar samhället och därmed jämställdheten. Lågkonjunktur, ökad inflation, ökad ekonomisk ojämlikhet och konflikter i närområdet påverkar förutsättningarna för att bedriva ett långsiktigt jämställdhetsarbete. Sedan 2021 har det skett ett trendbrott när det gäller ekonomisk jämställdhet och efter många år med mindre förändringar i disponibel inkomst ökar nu skillnaderna mellan kvinnor och män. Vi ser också att ojämlikhet och ojämställdhet lett till sjunkande medellivslängd hos lågutbildade kvinnor och att det ökande obetalda omsorgsarbetet om äldre främst utförs av kvinnor.

Jämställdhetspolitikens tvärssektoriella karaktär innebär att styrningen är komplex och kräver åtgärder inom alla politikområden som påverkar kvinnors och mäns livsvillkor. Därför krävs en tydlig styrning och åtgärder från politisk nivå, så att det av riksdagen beslutade målet om att kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv, uppnås. Jämställdhetsmyndigheten bedömer att det krävs åtgärder och etappmål inom samtliga delmål för att påskynda utvecklingen mot jämställdhet. I årets rapport har vi bland annat analyserat beräkningarna av den förda politikens effekter för kvinnor och män utifrån den ekonomiska jämställdhetsbilagan. Jämställdhetsmyndigheten ser risker med att beräkningarna förbiser flera viktiga faktorer. Dels utelämnas utgiftsområden som gynnar män mer än kvinnor, dels är könsuppdelningen i vissa fall missvisande. Myndigheten befarar därför att statsbudgetens positiva effekter för kvinnors ekonomi överskattas.

Vår förhoppning är att resultatrapporten ska tjäna som underlag till regeringen så att den samlade politiken leder till ökad jämställdhet samt att jämställdhetsarbetet inte tappar styrfart.

Lena Ag

Generaldirektör

April 2024

SAMMANFATTNING

Jämställdhetsmyndigheten har analyserat styrningen av jämställdhetspolitiken, föregående års ambitioner, prioriteringar och åtgärder samt ett urval av resultat som uppnåtts i relation till de jämställdhetspolitiska målen. De senaste åren har präglats av en rad kriser i vår omvärld, vilka alla påverkar samhället och därmed jämställdheten. Lågkonjunktur, ökad inflation, ökad ojämlikhet och konflikter i närområdet påverkar förutsättningarna att bedriva ett långsiktigt jämställdhetsarbete. Jämställdhetsmyndigheten ser en risk för att en minskad myndighetsstyrning kan leda till att myndigheter prioriterar ner jämställdhetsintegreringsarbetet. Detta i kombination med en minskad bredd av politiska åtgärder inom jämställdhetspolitiken riskerar att leda till en stagnation eller till och med tillbakagång för den hittills uppnådda jämställdheten.

Övergripande slutsatser

Jämställdhetspolitiken karaktäriseras av att den är tvärsektoriell och kräver insatser inom många olika politikområden. Då få myndigheter har jämställdhet som sitt kärnuppdrag ser Jämställdhetsmyndigheten en risk med minskande antal uppdrag om jämställdhet i myndigheternas regleringsbrev vilket kan leda till en nedprioritering av jämställdhetsarbetet på myndighetsnivå. Denna risk kan accentueras av följderna av det ansträngda ekonomiska läget som lett till minskade anslagsnivåer inom myndighetssektorn samt uppdrag om att prioritera kärnverksamheten.

Större fokus på delmålen odelbarhet kan leda till en positivare utveckling

Det övergripande målet att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv är nedbrutet i sex delmål. Dessa är ömsesidigt beroende av varandra och för att det övergripande målet ska uppnås behöver alla delmål uppfyllas och inga delmål kan uppfyllas om inte alla övriga delmål nås. Det skulle därför vara fördelaktigt att arbeta mer systematiskt med alla delmålen, där positiva effekter inom ett delmål kan ge positiva synergieffekter inom ett annat. Jämställdhetsmyndigheten ser därför ett behov av en ökad prioritering av samtliga delmål inom jämställdhetspolitiken vilket kan påskynda måluppfyllelsen av det övergripande målet och alla delmål.

Arbetet med jämställdhetsintegrering ger positiva resultat

Jämställdhetsintegreringsarbetet i myndigheter och lärosäten ger positiva resultat. Men för en fortsatt positiv utveckling och för att inte myndigheterna ska tappa styrfart krävs tydlig styrning och återrapporteringskrav.

Etappmål inom delmålen kan öka träffsäkerheten av jämställdhetspolitiska åtgärder

Delmålen är inte preciserade i specifika utfall, förutom för delmål 6 om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. De opreciserade delmålen medför att det kan vara svårt att konkretisera arbetet men också att veta när målet är uppfyllt. Jämställdhetsmyndigheten ser att ett införande av etappmål kan främja måluppfyllnaden och bidra till att myndigheternas arbete bli mer samorganiserat.

Välfärdens omfördelade effekter är grundläggande för jämställdhet men det krävs fler åtgärder för att öka kvinnors ekonomiska egenmakt

Jämställdhetsmyndighetens uppföljning visar att det finns en risk att beräkningarna i bilagan om ekonomisk jämställdhet i budgetpropositionen förbiser flera viktiga faktorer som påverkar hur statens offentliga resurser gagnar kvinnor och mäns ekonomi. För att få en helhetsbild av hur resurserna i de offentliga budgeterna fördelas mellan kvinnor och män behöver fler aspekter vägas in än individuella välfärdstjänster. Då skillnaderna i de omfördelade effekterna för kvinnor och män är relativt små behövs dels åtgärder för att öka välfärdens omfördelade effekter, dels andra åtgärder. Bland annat att löner inom välfärdens kvinnodominerade sektorer ökar så att de ligger i nivå med andra yrken med motsvarande kompetens- och kvalifikationskrav samt att övriga arbetsvillkor inom sektorerna förbättras.

Uppnådde vi ett jämställt arbetsliv idag skulle det ta ytterligare 40–50 år innan nybeviljade pensioner blev jämställda

Uppföljningen visar att även om vi uppnådde ett jämställt arbetsliv idag så skulle det ta ytterligare 40–50 år innan nybeviljade pensioner blev jämställda. Eftersom kvinnor har lägre arbetsinkomster än män även bland de yngre på arbetsmarknaden kommer pensionsgapet att bestå över lång tid. Den långsiktiga lösningen för att uppnå jämställda pensioner kräver bland annat förändringar i pensionssystemet, en ökad jämställdhet avseende obetalt hem- och omsorgsarbete samt en mer jämställd arbetsmarknad med minskad könssegregering.

För en jämnare fördelning av företagsstöden krävs strukturella förändringar

De regionala företagsstöden tillfaller, med vissa regionala variationer, i högre utsträckning män och mansdominerade branscher liksom företag som leds av män. Jämställdhetsmyndigheten konstaterar att målet inom den regionala utvecklingspolitiken om att kvinnor och män ska ”ha samma förutsättningar att [...] få tillgång till utvecklingsresurser” behöver förtydligas. Dessutom kan uppföljningen av stöden utvecklas och det behövs ett större fokus på strukturella faktorer kopplat till kvinnors företagande.

Kommunsektorns svagare ekonomier påverkar den jämställdhetspolitiska måluppfyllelsen på flera plan

Kommunsektorns arbetstagare är i högre omfattning kvinnor, vilket leder till att försämrade arbetsvillkor till följd av neddragningar drabbar kvinnor i högre utsträckning. Vi ser också att bristande resurser inom till exempel äldreomsorgen, som ökat framför allt kvinnors informella anhörigomsorg, försvårar uppfyllandet av delmålet om en jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. En utveckling som får negativa konsekvenser för kvinnors hälsa och ekonomi. Vidare riskerar bristande resurser i skolan att försvåra genomförandet av skolans uppdrag gällande jämställdhet, bland annat genom att förutsättningarna för personalen att bedriva ett professionellt och systematiskt arbete försämras.

Sammanfattande resultat av kapitlet om genomslaget av jämställdhetspolitiken i den statliga styrningen

- Generellt minskar styrningen av jämställdhetspolitiken från regeringsnivå till myndighetsnivå.
- Den minskade styrningen tar sig uttryck i dels färre specifika jämställdhetsuppdrag till myndigheter, dels att färre myndigheter har uppdrag om jämställdhetsintegrering i regleringsbrevet under 2023. Därutöver ses en markant minskning av ordet jämställdhet i statens budgetproposition för 2023. Jämställdhetsmyndigheten befarar att denna utveckling är en följd av ett minskat genomslag för jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet.
- Arbetet med jämställdhetsintegrering inom myndigheter och lärosäten ger fortsatt positiva resultat. Bland annat ökar fokus på att integrera jämställdhet med andra maktordningar i myndigheternas och lärosätenas förändringsarbete. Men Jämställdhetsmyndigheten ser risker med att färre myndigheter får jämställdhetsintegreringsuppdrag i sina regleringsbrev än tidigare. Det kan leda till en nedprioritering och minskade ambitioner gällande jämställdhetsarbetet inom myndigheterna.
- Jämställdhetsmyndigheten ser risker med att beräkningarna av den förda politikens effekter för den ekonomiska jämställdheten i den ekonomiska jämställdhetsbilagan förbiser flera viktiga faktorer och befarar att statsbudgetens positiva effekter för kvinnors ekonomi överskattas.
- En förutsättning för en korrekt bild är att beräkningar redovisas i både absoluta tal och i procentsatser.

Sammanfattande resultat av delmålet makt och inflytande

- Det finns tendenser till viss stagnation i relation till jämn fördelning av makt och inflytande.
- Intresset för bidrag för kvinnors organisering har ökat liksom ansökningstrycket. År 2023 fördelade Jämställdhetsmyndigheten ytterligare 20 miljoner kronor för det särskilda ändamålet att stärka kvinnors och flickors organisering i områden med socioekonomiska utmaningar. Totalt fördelade myndigheten drygt 48 miljoner kronor till kvinnors organisering.
- Sverige står inför flera utmaningar då det gäller demokratin. Vid valet 2022 var valdeltagandet lägre än tidigare. Yngre män och äldre kvinnor röstar i lägre grad än yngre kvinnor och äldre män, och det finns också stora geografiska skillnader. Rikssnittet för kommunfullmäktige visar en jämställd representation mellan kvinnor och män men på kommunnivå är det stora skillnader. Det finns därför ett behov av att fortsätta att arbeta med kvinnors politiska representation men också med mångfald inom politiken.

Sammanfattande resultat av delmålet ekonomisk jämställdhet

- Ekonomisk jämställdhet har uppmärksammats på flera sätt under 2023. Dels genom analyser från myndigheter och andra aktörer, dels genom årets Nobelpris i ekonomi. Flera nya kunskapsunderlag och utredningar med fokus på ekonomisk jämställdhet har presenterats under de senaste åren. Flera av dessa har lämnat förslag på åtgärder som kan bidra till ökad ekonomisk jämställdhet, men de har inte resulterat i konkreta åtgärder. Ett undantag är området utrikes födda kvinnors etablering på arbetsmarknaden där åtgärder har genomförts. Det är också inom det området som en positiv utveckling inom delmålet har skett. Arbetskraftsdeltagandet för utrikes födda kvinnor har ökat samtidigt som arbetslösheten inom gruppen har minskat.
- För flera andra aspekter av delmålet har utvecklingen stannat av, exempelvis löne- och inkomstskillnader samt kvinnors företagande. Delmålet om ekonomisk jämställdhet är i fokus för flera myndigheters arbete med jämställdhetsintegrering och länsstyrelsernas länsstrategier. Den ekonomiska jämställdheten påverkas i hög grad av den övergripande politiken och rådande system, exempelvis skatte- och pensionssystem, där myndigheterna själva inte har mandat att påverka.
- Jämställdhetsmyndighetens analys om jämställda pensioner visar att det höjda grundskyddet, bostadstillägget och inkomstpensionstillägget har bidragit till att minska pensionsgapet mellan kvinnor och män. De höjda åldersgränserna behöver analyseras utifrån hur de påverkar kvinnors och mäns ekonomiska villkor, och stor hänsyn behöver tas till skillnader i hälsa och arbetsmiljö. Med de åtgärder som identifierats som möjligt att genomföra skulle något mer jämställda pensioner kunna uppnås inom ramen för dagens pensionssystem. Det finns dock argument för att i en bredare översyn av pensionssystemet ta ett större helhetsgrepp kring frågan om jämställda pensioner för att bidra till den ekonomiska jämställdheten bland äldre.
- Jämställdhetsmyndighetens analys av regionala företagsstöd visar att dessa i större utsträckning tillfaller mansdominerade branscher och företag med manliga företagsledare, men med regionala variationer. Jämställdhetsmyndigheten konstaterar att målet inom den regionala utvecklingspolitiken om att kvinnor och män ska ”ha samma förutsättningar att [...] få tillgång till utvecklingsresurser” behöver förtydligas. Uppföljningen av stöden kan utvecklas och det behövs generellt ett större fokus på strukturella faktorer kopplat till kvinnors företagande.

Sammanfattande resultat av delmålet jämställd utbildning

- Den ekonomiska utvecklingen har under 2023 inneburit försämrade budgetförutsättningar för välfärden vilket bland annat riskerar att påverka skolors arbete med jämställdhet och könsroller vad gäller lärande och psykisk hälsa.
- Den försämrade ekonomiska utvecklingen har även påverkat folkbildningen och kulturskolan, två områden där det finns tydliga könsroller.

- Jämställdhetsmyndigheten har under 2023 presenterat rapporten ”Ogiltig frånvaro för jämställdheten” som visar att det finns fortsatta könsskillnader i elevers lärande och psykiska hälsa. Förklaringar går att finna både i styrningen av skolans jämställdhetsuppdrag och i elevernas skolvardag. Den breda uppsättningen av förklaringsfaktorer visar att åtgärder behövs på flera nivåer för att delmålet ska kunna uppnås.
- I Sverige, liksom i många andra länder, finns det könsskillnader när det gäller demokratiska kunskaper och värderingar bland elever. Exempelvis uppger flickor i högre utsträckning än pojkar att det är viktigt med lika möjligheter för olika grupper i samhället.
- Under 2023 har samhällsdebatten handlat mycket om kriminalitet, trygghetsfrågor samt lag och ordning vilket även avspeglat sig i skolan. Brottsförebyggande rådet (BRÅ) konstaterar exempelvis att det främst är pojkar i åldern 12–15 år som rekryteras till kriminella nätverk och att många har haft problem i grundskolan. Skolverket har publicerat en rapport om skolans roll i det brottsförebyggande arbetet där de pekar på vikten av att arbeta med normer och jämställdhet i skolan.

Sammanfattande resultat av delmålet jämställt obetalt hem- och omsorgsarbete

- Jämställdhetsmyndigheten har under 2023 presenterat rapporten ”Livspusslet som inte går ihop”. Rapporten visar att kvinnor utför mer vardagligt hushållsarbete och omsorg om de egna barnen medan män utför mer underhållsarbete i hemmet, vilket är mer sällan förekommande och lättare att styra över tidsmässigt. Detta medför att kvinnor får mindre tid för annat och är mer bundna till det egna hemmet.
- Uttaget av föräldrapenning var mer jämnt fördelat mellan kvinnor och män 2023 jämfört med åren innan.
- Den totala föräldraledigheten (betald och obetald) är mer ojämnt fördelad än uttaget av enbart föräldrapenning och skiljer sig mellan olika grupper. I mer resursstarka grupper där pappor tar ut mer av föräldrapenningsdagarna kompenserar mammor detta med att ta ut mer obetald ledighet.
- En majoritet av de som vårdar en närstående med närståendepenning är kvinnor. Inspektionen för socialförsäkringen har identifierat faktorer som hindrar närstående från att ta del av förmånen.
- Kvinnor utför mer krävande obetald anhörigomsorg vilket påverkar deras hälsa och arbetsliv negativt. Ett förlängt arbetsliv ökar riskerna för gruppen medelålders kvinnor som tydligt ökat både sitt arbetskraftsdeltagande och sin obetalda anhörigomsorg de senaste årtiondena.
- Ofrivillig ensamhet är ett hot mot folkhälsan. Jämställdhetsmyndighetens beställda kunskapssammanställning visar att fler äldre kvinnor ger obetald anhörigvård och därmed är särskilt drabbade av ofrivillig ensamhet och de negativa effekter det medför.

Sammanfattande resultat av delmålet jämställd hälsa

- Myndigheters specifika jämställdhetsuppdrag som kännetecknas av att vara konkreta och tydliga ger positiva resultat vilket ses tydligt gällande uppdrag om sjukdomar som drabbar kvinnor.
- Arbetet för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) är grundläggande för kvinnors hälsa och egenmakt. Flera myndigheter har uppdrag rörande den nationella SRHR-strategin vilket resulterar i en positiv utveckling och bland annat avspeglar sig i minskade tonårsaborter liksom ökande diagnostisering av endometrios och provocerad vulvodyni. Detta är ett resultat av myndigheters tidigare uppdrag. För att den ökande kunskapsutvecklingen effektivt ska kunna implementeras i verksamheter krävs dock bland annat tillräckliga resurser, kompetensutveckling av skolans personal och utvecklad elevhälsa.
- För områdena som kräver tvärsektoriell samverkan mellan myndigheter och som i högre grad påverkas av samhällsutvecklingen i stort, så som livsvillkor och arbetsvillkor för vissa grupper av kvinnor, ses fortsatt en negativ utveckling. Detta avspeglar sig bland annat i lågutbildade kvinnors sjunkande medellivslängd, liksom i en ökning av stressrelaterade sjukskrivningar inom kvinnodominerande branscher.
- En ökande ojämlikhet i samhället i stort resulterar i en ökad ojämlikhet i hälsa inom gruppen kvinnor och inom gruppen män. Lågutbildade och utrikesfödda kvinnor hänger inte med i den annars positiva utvecklingen vi ser inom delmålet.

Sammanfattande resultat av delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra

- Senaste uppföljningen av det sjätte jämställdhetspolitiska delmålet visar både framsteg och utmaningar, men även att det finns allvarliga brister och en avsaknad av likvärdighet i kommuners arbete med att ge stöd och skydd till våldsutsatta. Generellt behöver arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel stärkas.
- Den nationella strategin har etablerat viktiga strukturer för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Många kommuner har grundstrukturer för arbetet mot mäns våld mot kvinnor men fortsatta satsningar med stärkt styrning behövs för att den våldsförebyggande ansatsen i den nationella strategin ska få genomslag.
- Rättssäkerheten behöver förstärkas för att garantera samhällets stöd och skydd till dem som drabbas av våld. Arbetet med att upptäcka våldsutsatta och våldsutövare har gått framåt, men behöver utvecklas framför allt gällande barn och särskilt utsatta grupper.
- Jämställdhetsmyndigheten ser ett behov av att arbetet mot mäns våld mot kvinnor inom rättsväsendet får en högre prioritet för att uppnå effektivare brottsbekämpning.
- Mycket kunskap har tagits fram och utvecklats inom ramen för den nationella strategin och nu behöver kunskapsutvecklingen omsättas bland berörda yrkesgrupper. Det saknas fortfarande evidensbaserade metoder och arbetssätt i stor utsträckning.

1. INLEDNING

Jämställdhetsmyndigheten har årligen i uppdrag att redovisa och analysera resultat av åtgärder som relevanta myndigheter och andra aktörer vidtagit, med utgångspunkt i de jämställdhetspolitiska målen.¹

Syftet med rapporten är att bidra med underlag till regeringens fortsatta arbete med att uppnå jämställdhetspolitikens mål om att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Jämställdhet är en fråga om att bryta könsstereotypa strukturer och föreställningar som hindrar kvinnor och män, flickor och pojkar, att utvecklas så som de önskar. Jämställdhetsintegrering är sedan 1994 statens främsta strategi för att uppnå den jämställdhetspolitiska målsättningen.² Därmed kan åtgärder inom alla politikområden påverka den jämställdhetspolitiska måluppfyllelsen. Denna rapport ger en bred bild av vilka resultat jämställdhetspolitiska åtgärder lett till och hur åtgärder inom andra politikområden påverkat den jämställdhetspolitiska måluppfyllelsen. Då vissa delmål har få specifikt riktade åtgärder fokuserar rapporten även på områden som behöver utvecklas.

Fokus, avgränsningar och genomförande

I rapporten analyserar Jämställdhetsmyndigheten åtgärder, resultat, utveckling och den långsiktiga styrningen av svensk jämställdhetspolitik. Urvalet har skett utifrån en bred kartläggning av politiska ambitioner, målsättningar och åtgärder i statens styrning samt samhällsutvecklingen i stort. För att ge en bild av statens styrning och vidtagna åtgärder utgår vi från statens budgetpropositioner samt myndigheters instruktioner, regleringsbrev och särskilda uppdrag. En mer detaljerad redogörelse av hur urval av åtgärder och resultat har gjorts presenteras i bilaga 1.

De senaste åren har präglats av en rad kriser i vår omvärld, vilka alla påverkar samhället och därmed jämställdheten. Dessa kriser är komplexa och konsekvenserna kan vara svåra att överblicka men de har varit närvarande i analysprocessen. Myndigheten bedriver omvärldsbevakning inom jämställdhetsområdet och andra relevanta samhällsområden, samt följer adekvat forskning. Myndighetens omvärlds- och forskningsbevakning ger förutsättningar för mer exakta och relevanta analyser.

Valen av metoder i de olika analyserna i rapporten har avgjorts av vad som undersökts samt tillgång till data. Ofta använder vi en kombination av olika datakällor och metoder, både kvalitativa och kvantitativa, för att analysera olika aspekter som stärker rapportens slutsatser.

Disposition

Efter detta inledande kapitel följer ett kapitel med fokus på statens styrning av jämställdhetspolitiken. Rapporten tar sin utgångspunkt i de sex jämställdhetspolitiska målen. Dessa är ömsesidigt beroende av varandra men vi håller analytiskt isär dem i

¹ SFS 2021:966 2021.

² Strategin innebär att ett jämställdhetsperspektiv ska finnas med i alla beslut, på alla nivåer och i alla steg av processen, av de aktörer som deltar i beslutsfattandet. Jämställdhetsmyndigheten 2024g.

rapporten, förutom i det avslutande kapitlet där vi för en övergripande diskussion. Rapportens kapitel 3–8 är strukturerade utifrån vart och ett av de sex jämställdhetspolitiska delmålen. I myndighetens uppdrag ingår att vartannat år genomföra en fördjupad uppföljning av delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.³ Vi presenterar fördjupningen i en särskild rapport men redovisar en sammanfattning i kapitel 8 för att ge en samlad bild av jämställdhetspolitiken.⁴ I det avslutande kapitel 9 presenterar vi rapportens övergripande slutsatser.

³ SFS 2021:966 2021.

⁴ Jämställdhetsmyndigheten 2024d.

2. JÄMSTÄLLDHETSPOLITIKENS GENOMSLAG I STATENS STYRNING

Sammanfattande iakttagelser

- Generellt minskar styrningen av jämställdhetspolitiken från regeringsnivå till myndighetsnivå.
- Den minskade styrningen tar sig uttryck i dels färre specifika jämställdhetsuppdrag till myndigheter, dels att färre myndigheter har uppdrag om jämställdhetsintegrering i regleringsbrev under 2023. Därutöver ses en markant minskning av ordet jämställdhet i statens budgetproposition för 2023. Jämställdhetsmyndigheten befarar att denna utveckling är en följd av ett minskat genomslag för jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet.
- Arbetet med jämställdhetsintegrering inom myndigheter och lärosäten ger fortsatt positiva resultat. Bland annat ökar fokus på att integrera jämställdhet med andra maktordningar i myndigheternas och lärosätenas förändringsarbete. Men Jämställdhetsmyndigheten ser risker med att färre myndigheter får jämställdhetsintegreringsuppdrag i sina regleringsbrev än tidigare. Det kan leda till en nedprioritering och minskade ambitioner gällande jämställdhetsarbetet inom myndigheterna.
- Jämställdhetsmyndigheten ser risker med att beräkningarna av den förda politikens effekter för den ekonomiska jämställdheten i den ekonomiska jämställdhetsbilagan förbiser flera viktiga faktorer och befarar att statsbudgetens positiva effekter för kvinnors ekonomi överskattas.
- En förutsättning för en korrekt bild är att beräkningar redovisas i både absoluta tal och i procentsatser.

Statens styrning av jämställdhetspolitiken

Sverige har sedan 1994 ett nationellt jämställdhetspolitiskt ramverk och var 1980 det första landet i världen som ratificerade kvinnokonventionen (CEDAW, 1979). Båda dessa ramverk utgör nu stommen i svensk jämställdhetspolitik.⁵

Riksdag och regering styr jämställdhetspolitiken genom en rad olika styrmedel. Exempel på sådana är lagar och regler, nationella strategier, riktlinjer samt ekonomisk styrning. Dessa styrmedel överlappar ofta varandra.⁶ Jämställdhetspolitiken är

⁵ Formell jämställdhet avser icke-diskriminerande lagar och regler medan reell jämställdhet syftar på att kvinnor och män bemöts och värderas jämställt vilket ofta skiljer sig från den lagstadgade jämställdheten. Kvinnor ska vara lika fria som män att välja hur de vill leva sina liv. Detta kräver att staten aktivt arbetar för att reell jämställdhet uppnås inom livets alla områden, inom familjen, i samhället, på marknaden och i företag liksom inom offentlig sektor och i all statlig verksamhet. Osika 2008.

⁶ Jämställdhetsmyndigheten 2019b.

tvärsektoriell och syftar till att förändra maktstrukturer inom samhällets alla områden.⁷ Sedan 1994 är jämställdhetsintegrering regeringens främsta strategi för att uppnå den jämställdhetspolitiska målsättningen. Det innebär att åtgärder och anslag inom alla statens verksamhetsområden ska genomsyras av ett jämställdhetsperspektiv och bidra till den jämställdhetspolitiska måluppfyllelsen.

I regeringens beslut om jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet⁸ pekas ett antal processer ut som centrala att jämställdhetsintegrera, bland annat budgetprocessen⁹ och myndighetsstyrningen. Jämställdhetsintegreringen innebär att prioriteringar och åtgärder som rör jämställdhet kan förväntas inom samtliga utgiftsområden i statens budget och andra ekonomiska propositioner, liksom i regeringens övriga styrning av myndigheter och andra aktörer. Därutöver sker ekonomisk styrning genom jämställdhetspolitikens anslag inom utgiftsområde 13 (Integration och jämställdhet), och budgetposterna 3:1 Särskilda jämställdhetsåtgärder, 3:2 Jämställdhetsmyndigheten och 3:3 Bidrag för kvinnors organisering.

Utformningen av de offentliga budgetarna är därmed centrala instrument för att uppnå jämställdhet. Därför syftar detta kapitel främst till att belysa hur väl de jämställdhetspolitiska ambitionerna återspeglas i den statliga budgetpropositionen, myndighetsstyrningen och myndigheters jämställdhetsintegreringsarbete.

Jämställdhetspolitikens ekonomiska förutsättningar

De ekonomiska ramarna för ökad jämställdhet återfinns i flera utgiftsområden i statsbudgeten utöver utgiftsområde 13 (Integration och jämställdhet). Exempelvis finansieras Länsstyrelsernas arbete för att bekämpa mäns våld mot kvinnor genom anslag i utgiftsområde 1 (Rikets styrelse). Ytterligare exempel är satsningarna på kvinnors hälsa och förlossningsvården som finansieras genom anslag i utgiftsområde 9 (Hälsovård, sjukvård och social omsorg).

Ekonomisk styrning genom anslaget Särskilda jämställdhetsåtgärder 3:1 inom utgiftsområde 13

Anslaget för Särskilda jämställdhetsåtgärder 3:1 har totalt ökat från 640 miljoner 2022 till 705 miljoner 2023 vilket omräknat till fasta priser innebär att det ligger kvar på samma nivå som 2022.¹⁰ Årets kartläggning visar samma mönster som tidigare år, att merparten av anslaget allokteras till delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. I budgeten för 2023 har andelen ökat ytterligare, från 89 procent 2022 till drygt 92 procent, vilket kan vara en följd av att regeringen permanentat en förstärkning om 50 miljoner kronor i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck.

⁷ Skr 2016/17:10 2016.

⁸ Arbetsmarknadsdepartementet 2021a; 2021b.

⁹ Europarådet 2005. Jämställdhetsbudgetering är tillämpningen av principen om jämställdhetsintegrering i budgetprocessen. Detta innebär en utvärdering av budgetpolitikens jämställdhetseffekter och en integrering av jämställdhetsperspektivet på alla nivåer i budgetprocessen, samt en förändring av inkomster och utgifter för att främja jämställdheten.

¹⁰ Bidrag för kvinnors organisering 3:3 analyseras separat i kapitel 3 Jämn fördelning av makt och inflytande.

Jämställdhetsintegreringens genomslag i den statliga styrningen

Jämställdhetsintegrering är regeringens främsta strategi för att uppnå de jämställdhetspolitiska målen och gäller på nationell, regional samt lokal nivå.¹¹ Nedan redogör vi för genomslaget av jämställdhetsintegreringsarbetet på nationell nivå.

Jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet

Centrala processer i arbetet med jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet är budgetprocessen, myndighetsstyrningen, lagstiftningsprocessen samt EU-arbetet och övrigt internationellt arbete. Grundläggande för jämställdhetsintegreringsarbetet är att all individbaserad statistik presenteras, analyseras och kommenteras utifrån kön. Statistikmyndigheten SCB har i uppdrag att årligen 2021–2025 kvantitativt följa upp Regeringskansliets arbete med jämställdhetsintegrering. Uppföljningen för 2023 redovisas den 22 april 2024.¹²

Jämställdhetsmyndighetens resultatrapport för 2022 visar att antalet myndigheter som har uppdrag om jämställdhetsintegrering inskrivet i instruktionen har ökat sedan 2018 samtidigt som antalet myndigheter med jämställdhetsintegreringsuppdrag i regleringsbrevet minskat.¹³ Under 2023 har antalet myndigheter som har uppdrag om jämställdhetsintegrering i regleringsbrevet ytterligare minskat, från 48 myndigheter 2022 till 31 myndigheter 2023. Av de 18 myndigheter som inte längre har jämställdhetsintegrering inskrivet i regleringsbrevet hade två tredjedelar jämställdhetsintegrering inskrivet i sina myndighetsinstruktioner sedan tidigare, övriga myndigheter har däremot inte fått det inskrivet i sina instruktioner.

Jämställdhetsmyndigheten har i tidigare rapporter visat att myndigheter som saknar jämställdhetsintegreringsuppdrag inte arbetar med jämställdhetsfrågor i samma utsträckning som de myndigheter som har uppdrag. Tendensen är tydligast bland myndigheter under vissa departement, exempelvis Näringsdepartementet (nuvarande Klimat- och näringslivsdepartementet). Å andra sidan arbetar flera myndigheter som lyder under Socialdepartementet med jämställdhet trots avsaknad av jämställdhetsintegreringsuppdrag. Detta kan dock ses som ett resultat av andra typer av styrmedel, som specifika uppdrag kopplat till den satsning som initierades 2015 på kvinnors hälsa och stärkt förlossningsvård, vilken till viss del kompenserat för frånvaro av uppdrag om jämställdhetsintegrering.¹⁴

Även mer riktade jämställdhetsuppdrag kopplade till specifika jämställdhetspolitiska delmål har minskat vilket leder till att ett fåtal områden prioriteras i jämställdhetspolitiken. Fortsatt märks en omfattande styrning av delmål 6 om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra, samt delvis av delmålet om en jämställd hälsa. I övrigt minskar antalet uppdrag gällande övriga delmål jämfört med 2022. Minskningen syns särskilt rörande uppdrag om ekonomisk jämställdhet. Inom delmålet om makt och inflytande respektive delmålet om obetalt hem- och omsorgsarbete saknas i stort sett specifika uppdrag.

¹¹ Jämställdhetsmyndigheten 2024g.

¹² Arbetsmarknadsdepartementet 2021c.

¹³ Jämställdhetsmyndigheten 2023g.

¹⁴ Jämställdhetsmyndigheten 2022a.

Ett minskat fokus på jämställdhet syns även i den ordsöksanalys som Jämställdhetsmyndigheten genomför av budgetpropositionen. Analysen kan i viss mån spegla graden av jämställdhetsintegrering inom varje politikområde.¹⁵ Ordsöksanalysen visar att utvecklingen avseende träffar på orden kvinn* och jämställ* går i motsatta riktningar.¹⁶ Antalet sökträffar på kvinn* har ökat succesivt medan sökträffar på ordet jämställ* minskat med mer än en tredjedel mellan 2022 och 2023 och är nu nere på samma nivåer som i mitten av 2000-talet. Minskningen har skett inom de flesta utgiftsområden. Dock utmärker sig två utgiftsområden i statsbudgeten där förekomsten av ordet jämställ* minskat mer, nämligen utgiftsområde 12 (Ekonomisk trygghet för familjer och barn)¹⁷ och 16 (Utbildning och universitetsforskning). Inom dessa två utgiftsområden syns samtidigt en ökning av ordet kvinn*. Tidigare studier visar en risk att jämställdhetsproblem och maktobalansen mellan kvinnor och män osynliggörs om skillnader mellan könen inte artikuleras som ett jämställdhetsproblem.¹⁸

Jämställdhetsintegrering i myndigheter, universitet och högskolor

Utvecklingsprogrammen för jämställdhetsintegrering i myndigheter (JiM) och jämställdhetsintegrering i högskolor och universitet (JiHU) syftar till att stärka myndigheters och lärosätens arbete med jämställdhetsintegrering så att deras verksamheter bättre bidrar till att uppnå de jämställdhetspolitiska målen.

Jämställdhetsmyndigheten har sedan 2018 i uppdrag att stödja deltagande myndigheter, högskolor och universitet i detta arbete. Likt tidigare år ser Jämställdhetsmyndigheten en positiv utveckling för båda utvecklingsprogrammen. Nedan beskriver vi hur arbetet utvecklats och vilka resultat som nåtts under 2023.

Jämställdhetsintegrering i myndigheter (JiM)

I den nuvarande programperioden för JiM ingår totalt 53 myndigheter och 1 organisation. De har ett pågående arbete med jämställdhet utifrån framtagna inriktningar och målsättningar. Likt föregående år rapporterar en hög andel av myndigheterna, 47 av totalt 51, att de nått resultat i form av prestationer i sitt arbete såsom kunskaphöjande insatser, förankring i ledning, rutiner och nya arbetssätt.¹⁹ Myndigheternas jämställdhetsintegreringsarbete har under året resulterat i nya kunskapsunderlag och rapporter, men det finns även myndigheter som visar att resultaten gett en direkt effekt

¹⁵ Nyberg 2010.

¹⁶ Separata sökningar på ord som börjar på jämställ* respektive kvinn* har genomförts inom varje utgiftsområde 1–27 exklusive finansplanen och utgiftsområde 13. Jämställdhetsmyndigheten har arbetat enligt denna metod sedan 2018 med utgångspunkt i den kartläggning som gjordes över budgetåren 1997–2010. Nyberg 2010.

¹⁷ Strategiskt viktiga utgiftsområden för jämställdhetspolitiken är bland annat utgiftsområde 12 (Ekonomisk trygghet för familjer och barn) där finansiering av föräldraförsäkringen återfinns. Just föräldraförsäkringen, tillsammans med särbeskattningsreformen, är en av de viktigaste reformerna för kvinnors ekonomiska egenmakt. Anledningen till att kvinnor är i behov av transfereringssystemet i högre utsträckning än män grundar sig i att kvinnor har lägre löneinkomster, oftare arbetar deltid, är sjukskrivna i högre utsträckning samt tar ut mer föräldraledighet än män.

¹⁸ Alnebratt & Rönnblom 2015.

¹⁹ Brottsförebyggande rådet, Folkbildningsrådet och Tillväxtanalys har i år inte inkommit med enkätsvar.

för deras målgrupp. Däremot uppger myndigheterna att de under 2023 i mindre uträkning arbetar med specifika jämställdhetsproblem som kopplas ihop med de jämställdhetspolitiska delmålen. I linje med regeringens prioriteringar inom jämställdhetspolitiken ser vi, jämfört med föregående år, en något starkare betoning i myndigheternas arbete på delmålen ekonomisk jämställdhet, jämställd hälsa och mäns våld mot kvinnor. För delmålet om en jämn fördelning av de obetalda hem- och omsorgsarbetet ser vi en minskad aktivitet och det är det delmål som i lägst uträkning adresseras i myndigheternas arbete.

Fler myndigheter än tidigare år uppger att de utöver könsmaktssystemet arbetar med flera maktordningar och perspektiv samtidigt exempelvis funktionshinderperspektivet och hbtqi-perspektivet, och att de därför efterfrågar stöd i arbetet i större uträkning än tidigare. Behoven hos myndigheterna har tagits som utgångspunkt i stödet till myndigheter i JiM+. ²⁰ Fokus för arbetet har varit att byta erfarenheter och utveckla kunskap om samordning av jämställdhetsintegrering med närliggande uppdrag så som hbtqi-strategiskt uppdrag och uppdrag inom barn- och ungdomspolitiken samt funktionshinderområdet. Folkhälso-myndigheten, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor samt Specialpedagogiska skolmyndigheten har arbetat gemensamt för att utveckla stöd i hur myndigheter kan göra intersektionella analyser.

Samverkan mellan myndigheter och andra aktörer kring komplexa samhällsproblem är centralt för att nå större effekt i arbetet med jämställdhet i staten. ²¹ Myndigheterna uppger att de i lägre uträkning än föregående år samverkar med andra i arbetet med jämställdhetsintegrering. Jämställdhetsmyndigheten ser därför ett behov av ökad stöttning till myndigheter gällande samverkan.

Den förändrade myndighetsstyrningen gällande uppdrag om jämställdhetsintegrering berör även de myndigheter som ingår i JiM-programmet. Flera av de myndigheter som fick uppdrag att medverka i programperioden 2022–2025 har för 2023 inget uppdrag i regleringsbrev eller instruktion om att jämställdhetsintegrera sin verksamhet. Denna otydlighet kan leda till att myndigheterna prioriterar ned jämställdhetsintegreringsuppdraget då det inte är en del av de flesta myndigheters kärnuppdrag. ²² Osäkerheten kring uppdragets prioritet och vilka återrapporteringskrav som gäller bekräftas av den resultatsammanställning som Jämställdhetsmyndigheten genomfört gällande JiM-myndigheternas jämställdhetsintegreringsarbete. Flera myndigheter ger uttryck för en osäkerhet kring hur jämställdhetsintegreringsuppdraget ska prioriteras och återrapporteras. ²³

Jämställdhetsintegrering i högskolor och universitet (JiHU)

Jämställdhetsintegreringsarbetet inom högskolor och universitet leder fortsatt till en positiv utveckling. Lärosätenas långsiktiga planer för arbetet med jämställdhetsintegrering, det vill säga deras inriktningsdokument, visar att det finns höga ambitioner

²⁰ JiM+ är en vidareutveckling av JiM uppdraget som fokuserar på samverkan och erfarenhetsutbyte mellan myndigheter med JiM-uppdrag.

²¹ Jämställdhetsmyndigheten 2019a; 2022c.

²² Statskontoret 2022.

²³ Jämställdhetsmyndigheten 2024b.

för arbetet med jämställdhet hos lärosätena.²⁴ Jämställdhetsmyndighetens delredovisning av JiHU för arbetet under 2023 visar att arbetet i allt högre grad fokuserar på att förändra bakomliggande orsaker till ojämställdhet, det vill säga organisationskultur och strukturella hinder för kvinnors och mäns villkor inom akademien, i jämförelse med ett tidigare fokus på konsekvenser av ojämställdhet, det vill säga könssegregering och ojämställd representation. Arbetet bedrivs även alltmer långsiktigt och har skiftat från tidigare fokus på punktinsatser under en avgränsad period, exempelvis tillfälliga och allmänna utbildningsinsatser, till systematiska och långsiktiga insatser som att löpande integrera jämställdhet i introduktionsutbildningar eller i utbildningens innehåll och genomförande.²⁵

I redovisningen framgår även att lärosätena bedömer att deras arbete med jämställdhet i betydligt högre utsträckning bidrar till jämställda utfall i verksamheten och ökad jämställdhet på samhällsnivå. Detta innebär att jämställdhetsintegreringsarbetet i större utsträckning än tidigare skapat mer jämställda villkor för lärosätenas målgrupper, det vill säga studenter, anställda och samhället i stort.²⁶

Den största framgångsfaktorn för att få genomslag för arbetet med jämställdhetsintegrering under 2023 är enligt lärosätena att arbetet samordnats med närliggande uppdrag. I princip alla lärosäten samorganiserar jämställdhetsintegrering med likavillkorsarbetet liksom framtagandet av jämställdhetsplaner inom EU:s ramprogram för forskning och innovation (Horisont Europa). Ett underrapporterat område är dock samorganisering med mål i examensordningen gällande kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.²⁷ Av de 24 lärosäten med JiHU-uppdrag som utfärdar examen inom dessa utbildningar uppger mer än hälften antingen att de inte vet huruvida de samorganiserar detta utvecklingsarbete med jämställdhetsintegrering, eller att de samorganiserar i liten utsträckning.²⁸

Det är vanligt att lärosätena beaktar andra maktordningar än kön i sitt förändringsarbete vilket ökar möjligheterna för ett träffsäkert arbete med jämställdhetsintegrering, exempelvis genom synergier med arbetet med aktiva åtgärder. Att genomgående tillämpa intersektionella perspektiv som analyserar hur (formell och informell) makt tar sig uttryck i akademien synliggör hur olika typer av diskriminering och förtryck, som sexism, rasism och homofobi samspelar och överlappar varandra.²⁹

²⁴ I regleringsbrevet för 2022 fick högskolor och universitet i uppdrag att identifiera jämställdhetsproblem i kärnverksamheten. Inriktningarna pekade ut övergripande områden och mål för arbetet med jämställdhetsintegrering.

²⁵ Jämställdhetsmyndigheten 2024c.

²⁶ Jämställdhetsmyndigheten 2024c.

²⁷ Följande lärosäten utfärdar examen inom utbildningar med mål inom mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer: Blekinge tekniska högskola, Göteborgs universitet, Högskolan Dalarna, Högskolan i Borås, Högskolan i Gävle, Högskolan i Halmstad, Högskolan i Skövde, Högskolan Kristianstad, Högskolan Väst, Karlstads universitet, Karolinska institutet, Linköpings universitet, Linnéuniversitetet, Luleå tekniska universitet, Lunds universitet, Malmö universitet, Mittuniversitetet, Mälardalens universitet, Jönköping University, Stockholms universitet, Södertörns högskola, Umeå universitet, Uppsala universitet och Örebro universitet.

²⁸ Jämställdhetsmyndigheten 2024c.

²⁹ Jämställdhetsmyndigheten 2024c.

Jämställd fördelning av statens finansiella resurser?

Regeringens främsta styrmedel är den årliga budgetpropositionen i vilken regeringen presenterar sina finansiella prioriteringar. Budgetproposition innehåller en beskrivning av statens inkomster och utgifter där inkomsterna till största delen består av skatter, som tas upp av medborgare och näringsliv, och utgifter som bland annat inkluderar välfärdstjänster. Välfärdstjänster definieras av att enskilda individer konsumerar dem och de innefattar sådant som utbildning, hälso- och sjukvård, socialt skydd och fritid. Utöver dessa består utgifterna även av kollektiva varor och tjänster som definieras av att de inte nyttjas direkt av enskilda individer utan mer motsvarar ett allmänintresse, såsom försvar, rättsväsende, polis, näringslivsfrågor och miljöskydd.³⁰ Exempelvis kommer den trygghet som blir ett resultat av att Sverige har ett fungerande rättsväsende alla medborgare till godo.

Grupperna kvinnor och män har i många fall olika behov, beteendemönster och preferenser vilket grundar sig i skilda levnadsvillkor. Detta behöver beaktas när offentliga åtgärder och satsningar utformas.³¹

När områden i budgeten prioriteras leder det ofta till att andra områden tilldelas mindre finansiella medel vilket kan få en tydlig påverkan på jämställdheten. Då kvinnor och män exempelvis verkar på en könssegregerad arbetsmarknad och har olika behov får sådana prioriteringar olika effekter för kvinnor och män. För att få en helhetsbild av hur jämställdheten påverkas av statsbudgeten behöver både statens inkomster, i form av skatt på individerna, och statens utgifter beaktas.

Välfärdstjänster som politik för ekonomisk jämställdhet

Sedan 1989 har regeringen i budgetpropositionen redovisat fördelningen av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män i en egen del, bilagan ekonomisk jämställdhet.³² I årets budgetproposition står följande:³³

”Sammantaget väntas de förslag och aviseringar som presenteras i denna proposition medföra att den individuella utökade inkomsten, dvs. det sammanlagda bidraget från välfärdstjänster och individuell disponibel inkomst, ökar mer för kvinnor än för män. Satsningarna avseende välfärdstjänster bedöms tillföra ekonomiska resurser till kvinnor i högre utsträckning än män. Effekten av satsningarna på välfärdstjänster, uttryckt som andel av den utökade inkomsten (dvs. summan av disponibel inkomst och värdet av välfärdstjänster), uppgår till nära 0,5 procent för kvinnor och 0,4 procent för män...”

Enligt beräkningarna i jämställdhetsbilagan ökar alltså inkomsten procentuellt något mer för kvinnor än för män när välfärdstjänsterna räknas in i den så kallade utökade

³⁰ Statistikmyndigheten SCB 2021.

³¹ Osika 2008.

³² Prop. 1987/88:105 1988.

³³ Prop. 2022/23:1 2022 s.34.

inkomsten.³⁴ Den procentuella skillnaden är dock marginell, knappt 0,1 procentenheter. Skillnaden i absoluta tal redovisas inte men det konstateras att den är något större för män än för kvinnor.³⁵

Regeringen framhåller att den omfördelning som sker genom välfärdstjänsterna, och som alltså gynnar kvinnor mer än män, främst beror på förslagen om höjda generella statsbidrag till kommuner och regioner samt höjda anslag till utbildning och hälso- och sjukvård. I bilagan förklaras vidare hur satsningarna på välfärdstjänster är en viktig del av regeringens politik för ökad ekonomisk jämställdhet.³⁶

”Subventionerade välfärdstjänster, som t.ex. skola och hälso- och sjukvård, står för en stor del av den offentliga sektorns omfördelning. [...] Satsningar på offentliga välfärdstjänster är en viktig del av regeringens politik för ökad ekonomisk jämställdhet.”

Svårigheter att beräkna fördelning av statens offentliga medel utifrån kön

Ett exempel på en välfärdstjänst som bidrar till att kvinnors utökade inkomst ökar mer än mäns är hälso- och sjukvården. Kvinnor konsumerar nämligen mer hälso- och sjukvård än män. Men forskning visar att detta till största delen beror på att kvinnor föder barn. Räknas mödra- och förlossningsvården bort från den totala sjukvårdskonsumtionen minskar kostnadsskillnaderna mellan kvinnor och män markant.³⁷ Utifrån vad som går att utläsa om beräkningarna i jämställdhetsbilagan hanteras sjukvård i samband med kvinnors barnafödande som en välfärdstjänst som enbart kvinnor åtnjuter. Detta är ett orimligt antagande i ljuset av att reproduktionen av nya samhällsmedborgare är grunden för hela samhällets existens och fortlevnad. Konsekvensen av att mödra- och förlossningsvården inkluderas i kvinnors totala sjukvårdskonsumtion är att den utökade inkomsten överskattas för kvinnors del.

En annan begränsning i beräkningarna i jämställdhetsbilagan är att statens utgifter för kollektiva varor och tjänster såsom försvar, rättsväsende, polis, näringslivsfrågor och miljöskydd inte fördelas på kvinnor och män. Detta beror på att dessa varor och tjänster inte lika enkelt kan delas upp på enskilda individer som välfärdstjänsterna, vilket riskerar att osynliggöra statliga utgifter som tillfaller män i högre utsträckning än kvinnor.

Män nyttjar exempelvis kriminalvården i betydligt högre utsträckning än kvinnor. Av de som hade pågående fängelseverkställigheter 2022 var 94 procent män.³⁸ Dessa kostnader fördelas inte på kvinnor och män utan på hela befolkningen. Detsamma gäller näringslivspolitikerna och stöd till företag där uppföljning visar att betydligt mer av det

³⁴ Traditionellt sett mäts hushållens levnadsstandard med deras årliga disponibla inkomst. Med individuell disponibel inkomst menas vad som återstår att disponera när en räknat ihop en persons alla inkomster, dragit av skatten och lagt till hushållsrelaterade transfereringar. Den disponibla inkomsten är ett begränsat mått på hushållens ekonomiska välfärd då tjänster som den offentliga välfärden subventioner eller summan av hushållens välfärdskonsumtion inte räknas med. Det gör att det blir svårt att avgöra levnadsstandarden mellan länder då exempelvis Sverige har en välutbyggd välfärd och subventionerad skola och sjukvård. Statistikmyndigheten SCB 2012.

³⁵ Prop. 2022/23:1 Bilaga 3 2022.

³⁶ Prop. 2022/23:1 Bilaga 3 2022 s.4.

³⁷ Osika Friberg 2018.

³⁸ Kriminalvården 2023.

statliga stödet tillfaller mansdominerade branscher och manligt ledda företag. Även arbetsmarknadspolitiska program och insatser tillfaller män i större utsträckning än kvinnor.³⁹ Kommissionen för jämställda livsinkomster visade att offentliga stödåtgärder som män i större utsträckning tar del av jämfört med kvinnor ger bättre förutsättningar att ackumulera ytterligare inkomster från både kapital och förvärvsarbete.⁴⁰

Sammantaget ser Jämställdhetsmyndigheten en risk för att beräkningarna av politikens effekter för den ekonomiska jämställdheten i jämställdhetsbilagan förbiser flera viktiga faktorer vilket försvårar bedömningen av hur statens offentliga resurser fördelas mellan kvinnor och män.

³⁹ Jämställdhetsmyndigheten 2021b; 2022b (se även kapitel 4 i denna rapport).

⁴⁰ SOU 2022:4 2022.

3. JÄMN FÖRDELNING AV MAKT OCH INFLYTANDE

Kvinnor och män ska ha samma rätt och möjligheter att vara aktiva samhällsmedborgare och att forma villkoren för beslutsfattande i samhällets alla sektorer.

Sammanfattande iakttagelser

- Det finns tendenser till viss stagnation i relation till jämn fördelning av makt och inflytande.
- Intresset för bidrag för kvinnors organisering har ökat liksom ansökningstrycket. År 2023 fördelade Jämställdhetsmyndigheten ytterligare 20 miljoner kronor för det särskilda ändamålet att stärka kvinnors och flickors organisering i områden med socioekonomiska utmaningar. Totalt fördelade myndigheten drygt 48 miljoner kronor till kvinnors organisering.
- Sverige står inför flera utmaningar då det gäller demokratin. Vid valet 2022 var valdeltagandet lägre än tidigare. Yngre män och äldre kvinnor röstar i lägre grad än yngre kvinnor och äldre män, och det finns också stora geografiska skillnader. Rikssnittet för kommunfullmäktige visar en jämställd representation mellan kvinnor och män men på kommunnivå är det stora lokala skillnader. Det finns därför ett behov av att fortsätta att arbeta med kvinnors politiska representation men också med mångfald inom politiken.

Det jämställdhetspolitiska året avseende jämn fördelning av makt och inflytande

I Sverige är kvinnor fortfarande underrepresenterade i politiska församlingar och särskilt på ledande positioner och på vissa politiska arenor. Det kan begränsa möjligheterna till mångfald och representation av olika perspektiv. I ett internationellt perspektiv är kvinnors politiska representation i Sverige hög. Kvinnor inom näringslivets högsta nivåer är fortsatt låg. Stiftelsen Allbright rapporterar dock en liten ökning av kvinnor i ledningsgrupper från 27 procent till 28 procent mellan 2022 och 2023. Rapporten visar också att andelen kvinnor kraftigt ökar bland marknadschefer, från 39 procent till 62 procent. Bland vd:ar är dock siffrorna långt mindre jämställda, 88 procent är män och 12 procent är kvinnor.⁴¹

I den nya tidseran där artificiell intelligens (AI) får en allt större betydelse finns anledning att följa utvecklingen ur ett jämställdhetsperspektiv. Forskare och andra lyfter fram att AI riskerar att reproducera till exempel könsstereotypa texter och bilder. AI används i allt större utsträckning av politiker, statliga tjänstemän och media. Farhågor finns att felanvänd AI-teknik kan reproducera exempelvis könsstereotyper och rasism i det offentliga rummet och inom de offentliga maktsfärerna.⁴²

⁴¹ Allbright 2024.

⁴² Institutet för framtidsstudier & Vetenskapsrådet 2023.

Statsbidrag till kvinnors organisering

Bidrag för flickors och kvinnors organisering är en direkt åtgärd för att främja delmålet om en jämn fördelning av makt och inflytande. Anslaget inrättades för att stödja kvinnoorganisationer som aktivt verkar för jämställdhet och kvinnans förbättrade ställning i samhället. I bidragsförordningen från 2005 framgår att syftet är att stödja kvinnors organisering i egna sammanslutningar, främja kvinnors deltagande i den demokratiska processen och i samhällslivet samt möjliggöra för kvinnor att bevaka sina rättigheter och driva sina krav.⁴³ Sedan 2018 ansvarar Jämställdhetsmyndigheten för bidragsgivningen. Myndigheten har utifrån förordningen möjlighet att fördela organisations-, etablerings- eller verksamhetsbidrag. Under 2023 uppdaterades förordningen och ett nytt ändamål infördes för att stärka flickors och kvinnors organisering i områden med socioekonomiska utmaningar.

Anslagen till kvinnoorganisationer har sedan 2010 uppgått till ca 28 miljoner kronor per år och anslaget till riksdagens kvinnoorganisationer har legat på 15 miljoner kronor per år sedan 2008. Jämställdhetsmyndighetens bidragsgivning har vuxit signifikant under 2023, från cirka 38 miljoner kronor till cirka 98 miljoner kronor. Myndigheten har under 2023 för första gången beslutat om fleråriga bidrag för att öka förutsägbarhet och långsiktighet för bidragsmottagarna. Under 2023 fick myndigheten i uppdrag att fördela ytterligare 20 miljoner kronor för det särskilda ändamålet att stärka kvinnors och flickors organisering i områden med socioekonomiska utmaningar. Totalt uppgick det ordinarie anslaget under 2023 till 48 miljoner kronor.

I utlysningen av organisations- och etableringsbidrag 2023 för perioden 2024–2025 beviljades 66 organisationer bidrag (70 organisationer 2022) av 98 inkomna ansökningar (81 ansökningar 2022). I utlysningen våren 2023 av verksamhetsbidrag för kvinnors och flickors organisering i områden med socioekonomiska utmaningar beviljades 24 organisationer bidrag (63 ansökningar). I utlysningen hösten 2023 av verksamhetsbidrag för kvinnors och flickors organisering i områden med socioekonomiska utmaningar för perioden 2023–2025 beviljades 17 organisationer bidrag (48 ansökningar).

Utmaningar för demokratin

Globalt går demokratin tillbaka, visar forskning.⁴⁴ Även Sverige står inför en rad utmaningar när det gäller demokratin. Den följande analysen lägger fokus på två aspekter, det sjunkande valdeltagandet med skillnader utifrån kön och geografi samt skillnader i politisk representation på lokal nivå. Båda aspekterna är av betydelse i en välfungerande demokrati, inte minst utifrån ett jämställdhetsperspektiv.

Skillnader i valdeltagande

Valdeltagandet i riksdagsvalet 2022 var i princip jämt mellan könen då 85 procent av kvinnorna och 84 procent av männen röstade. Skillnaderna blir dock större när valdeltagandet studeras efter ålder. Det är tydligt att valdeltagandet skiljer sig bland yngre och äldre. Bland de allra yngsta, 18–24 år, är valdeltagandet högt och sedan sjunker det bland unga vuxna, 25–29 år, för att sedan återigen öka. Bland äldre sjunker

⁴³ SFS 2005:1089 2005.

⁴⁴ Nord m.fl. 2024.

valdeltagandet i snabb takt efter 80 års ålder. Det finns även tydliga könsskillnader bland både yngre och äldre. Upp till 45 års ålder röstar kvinnor i högre utsträckning än män, och efter 75 års ålder är det män som röstar i större utsträckning än kvinnor.⁴⁵

Det har skett en generell nedgång i valdeltagandet, vilket är oroande. Trots att valdeltagandet är högt bland unga 18–25 år, där 83 procent röstade i valet till riksdagen och 76 procent i val till kommunfullmäktige respektive regionfullmäktige 2022, minskade det för första gången på decennier. Minskningen i valdeltagande beror på en minskning bland unga med utländsk bakgrund där valdeltagandet har minskat med 10 procentenheter.⁴⁶

I valet 2022 sjönk valdeltagandet i 288 av landets 290 kommuner. Valdeltagandet varierar stort mellan kommuner och skillnaderna ökade i valet 2022. Största skillnaderna syns när valdeltagandet studeras efter den minsta geografiska enheten, valdistrikten. Stora skillnader finns både mellan olika delar av landet och inom kommunerna. Spannet på valdeltagande i olika valdistrikt ligger mellan 31 och 95 procent.⁴⁷ Bland unga finns det skillnader i valdeltagande i olika kommuner. I kommunen med högst deltagande bland unga röstar 93 procent (Lomma), jämfört med 68 procent i kommunen med lägst valdeltagande (Haparanda).⁴⁸

Ett lågt deltagande i de allmänna valen kan leda till sämre representativitet och kan också leda till legitimitetsproblem för politiskt beslutsfattande. Ett lågt valdeltagande kan samtidigt försvaga demokratin och skapa klyftor i samhället på grund av en lägre folklig representation.⁴⁹ Röstbeteende återspeglar ofta underliggande sociala, ekonomiska och kulturella faktorer som påverkar individers prioriteringar och preferenser. De könsskillnader som finns idag tillsammans med geografiska skillnader är av vikt att ta i beaktande.

Stora skillnader i politisk representation på kommunal nivå

I riksdagen och i regionfullmäktige är det liksom tidigare val jämställt med 46 procent kvinnor i riksdagen och 49 procent i samtliga sammanlagda regionfullmäktige. Även inom kommunfullmäktige är det jämställt sett till riket totalt, med 43 procent kvinnor och 57 procent män. Denna fördelning har legat stadigt de senaste decennierna. I kommunfullmäktige är det dock stora geografiska skillnader efter valet 2022. I 79 av landets kommuner är män överrepresenterade (utanför fördelningen 40/60 procent) och endast en kommun har en överrepresentation av kvinnor. Samtidigt är unga kvinnor den största gruppen som hoppar av sina politiska uppdrag under pågående mandatperiod.⁵⁰

Trots att representationen generellt sett är jämställd är kvinnor underrepresenterade i de organ där de tyngsta besluten tar form och där den politiska makten utövas. Kvinnors lägre representation bland de tyngre uppdragen har därför stor betydelse. Av

⁴⁵ Statistikmyndigheten SCB 2023b.

⁴⁶ Utländsk bakgrund har en person som är utrikes född eller inrikes född med två utrikes födda föräldrar. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF) 2024.

⁴⁷ Sveriges kommuner och regioner (SKR) 2022.

⁴⁸ Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF) 2024.

⁴⁹ SOU 2007:84 2007.

⁵⁰ Statistikmyndigheten SCB 2023d.

kommunstyrelsens ordförande var 36 procent kvinnor efter valet 2022.⁵¹ I 42 kommuner har en kvinna aldrig haft den posten.⁵²

Sammantaget är unga underrepresenterade bland förtroendevalda i kommunfullmäktige, regionfullmäktige och i riksdagen. Andelen unga har minskat sedan 2014 och kvinnor är mer underrepresenterade än män. År 2014 skedde en positiv utveckling med en ökad andel unga i valda församlingar. Under 2018 och 2022 har andelen som valts åter minskat. På lokal och regional nivå är det framför allt andelen invalda tjejer som har minskat. MUCF:s nationella ungdomsenkät visar samtidigt att en majoritet av de unga är intresserade av samhällsfrågor. Enkäten visar att tjejer är mer intresserade av samhällsfrågor (tjejer 67 procent och killar 55 procent) medan en något högre andel killar är intresserade av politik (tjejer 41 procent och killar 43 procent).⁵³ Här finns med andra ord en potential för ett ökat engagemang i demokratin.

Det kan finnas flera förklaringsfaktorer till varför kvinnor, främst yngre, inte återfinns i samma utsträckning som män i folkvalda församlingar eller på högre positioner. En sådan kan vara det ökande förekomsten av hot, hat och sexuella trakasserier. Forskning visar att både kvinnor och män på högre politiska poster i kommunpolitiken, som kommunstyrelsens ordförande och nämndordföranden, ofta utsätts för psykiskt våld inom ramen för sina uppdrag. Cirka sex av tio kommunstyrelseordföranden utsätts för någon form av sådant psykiskt våld varje år och framstående kvinnliga politiker utsätts allra mest. Könsgapet i utsattheten ökar med maktnivån. Ju högre upp i den politiska hierarkin, desto mer utsätts kvinnorna i jämförelse med männen. Rapporten ”Politikernas trygghetsundersökning” redogör för politikernas självskattning i relation till hot, hat samt trakasserier och visar att kvinnor i betydligt högre grad får utstå sexuella trakasserier. Hot, hat och trakasserier mot män är främst kopplade till politiken och yrkesutövningen. Rapporten visar också att kvinnor påverkas mer än män.⁵⁴ Forskning visar att medborgare är mer benägna att rikta klagomål mot kvinnliga politiker än manliga politiker, oavsett vilken formell position som politikern har.⁵⁵

Jämställdhetsmyndigheten har i uppdrag att genomföra en fördjupad studie om delaktighet och deltagande i den lokala demokratin.⁵⁶ I en första analys av det empiriska materialet, som består av 601 enkätsvar från förtroendevalda i 8 kommuner, framkommer att det finns flera dimensioner på könssegregation. Exempelvis avstår kvinnliga politiker i högre utsträckning än män från att uttrycka sina åsikter på sociala medier på grund av risken att bli utsatt för hot och trakasserier.⁵⁷ Jämställdhetsmyndigheten ser ett behov av ett förlängt eller förnyat uppdrag på detta område för att öka kvinnors deltagande i politiken. Främst gäller det ett ökat deltagande på lokal nivå och med fokus på mångfald och den ökande utsattheten för hot, hat och sexuella

⁵¹ Sveriges kommuner och regioner (SKR) 2023a.

⁵² SVT Nyheter 2023.

⁵³ Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF) 2024.

⁵⁴ Brottsförebyggande rådet (BRÅ) 2023b.

⁵⁵ Håkansson 2022.

⁵⁶ Uppdraget pågår under perioden 1 januari 2022 till 30 november 2024. Projektet riktar sig både till aktiva politiker och till föreningssamhället.

⁵⁷ Jämställdhetsmyndigheten 2023b.

trakasserier som främst drabbar kvinnliga politiker. Initiativ som idag existerar i andra länder kan inspirera och utvecklas. Det finns idag flera internationella initiativ som strävar efter ökad mångfald, inte bara att få fler kvinnor engagerade i politiken.⁵⁸

När är jämställdhet uppnådd?

Det råder osäkerhet om när kvantitativ jämställdhet är uppnådd.⁵⁹ Utredningen ”Varannan damernas” från 1987 föreslog att målet skulle vara att kvinnor och män delar makt, inflytande och ansvar på samhällets alla områden.⁶⁰ Målet föreslogs att sättas till en kvinnorepresentation om 50 procent i beslutsfattande församlingar. I regeringens skrivelse ”Makt, mål och myndighet” problematiseras jämn könsfördelning: ”I politiska församlingar på regional och kommunal nivå har andelen kvinnor ökat över tid, med en könsfördelning som i dag i de flesta fall ligger inom intervallet 40–60 procent, ett intervall som brukar användas som ett mått på en acceptabel, om än inte optimal könsfördelning.”⁶¹ I den egna utnämningmakten har regeringen arbetat utifrån målet 50 procent kvinnor och män som högre chefer i staten. Samtidigt definieras ofta jämställdhet när fördelningen 40/60 procent mellan kvinnor och män är uppnådd. SCB skriver exempelvis att ”I statistiken är det vanligt att en jämn könsfördelning betyder att minst 40 procent är kvinnor och minst 40 procent är män”.⁶²

Det framstår därför som oklart om en jämn fördelning i kvantitativa termer ska anses vara nådd vid minst 40 eller 50 procents representation av vardera kön. Jämställdhetsmyndigheten har tidigare lyft behovet av ett klagörande av hur jämn fördelning ska operationaliseras, det vill säga, göras mätbart vid styrning mot delmålen och vid uppföljningar av indikatorer och måluppfyllelse.

⁵⁸ Se till exempel nätverket i Storbritannien, 50:50 Parliament 2024, som arbetar mot brittiska politiska partier för att inkludera fler kvinnor i politiken. Ett annat exempel är den mexikanska plattformen Aúna (förener på svenska) Aúna 2024 som förener kvinnor för att stödja kvinnliga politiker.

⁵⁹ Man brukar tala om lika utfall, vilket betyder att kvinnor och män ska vara jämnt representerade. Lika möjligheter betyder att kvinnor och män ska ha samma tillgång till möjligheter och resurser.

⁶⁰ SOU 1987:19 1987.

⁶¹ Skr 2016/17:10 2016 s.9.

⁶² Statistikmyndigheten SCB 2022 s.6.

4. EKONOMISK JÄMSTÄLLDHET

Kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut.

Sammanfattande iakttagelser

- Ekonomisk jämställdhet har uppmärksammats på flera sätt under 2023. Dels genom analyser från myndigheter och andra aktörer, dels genom årets Nobelpris i ekonomi. Flera nya kunskapsunderlag och utredningar med fokus på ekonomisk jämställdhet har presenterats under de senaste åren. Flera av dessa har lämnat förslag på åtgärder som kan bidra till ökad ekonomisk jämställdhet, men de har inte resulterat i konkreta åtgärder. Ett undantag är området utrikes födda kvinnors etablering på arbetsmarknaden där åtgärder har genomförts. Det är också inom det området som en positiv utveckling inom delmålet har skett. Arbetskraftsdeltagandet för utrikes födda kvinnor har ökat samtidigt som arbetslösheten inom gruppen har minskat.
- För flera andra aspekter av delmålet har utvecklingen stannat av, exempelvis löne- och inkomstskillnader samt kvinnors företagande. Delmålet om ekonomisk jämställdhet är i fokus för flera myndigheters arbete med jämställdhetsintegrering och länsstyrelsernas länsstrategier. Den ekonomiska jämställdheten påverkas i hög grad av den övergripande politiken och rådande system, exempelvis skatte- och pensionssystem, där myndigheterna själva inte har mandat att påverka.
- Jämställdhetsmyndighetens analys om jämställda pensioner visar att det höjda grundskyddet, bostadstillägget och inkomstpensionstillägget har bidragit till att minska pensionsgapet mellan kvinnor och män. De höjda åldersgränserna behöver analyseras utifrån hur de påverkar kvinnors och mäns ekonomiska villkor, och stor hänsyn behöver tas till skillnader i hälsa och arbetsmiljö. Med de åtgärder som identifierats som möjligt att genomföra skulle något mer jämställda pensioner kunna uppnås inom ramen för dagens pensionssystem. Det finns dock argument för att i en bredare översyn av pensionssystemet ta ett större helhetsgrepp kring frågan om jämställda pensioner för att bidra till den ekonomiska jämställdheten bland äldre.
- Jämställdhetsmyndighetens analys av regionala företagsstöd visar att dessa i större utsträckning tillfaller mansdominerade branscher och företag med manliga företagsledare, men med regionala variationer. Jämställdhetsmyndigheten konstaterar att målet inom den regionala utvecklingspolitiken om att kvinnor och män ska ”ha samma förutsättningar att [...] få tillgång till utvecklingsresurser” behöver förtydligas. Uppföljningen av stöden kan utvecklas och det behövs generellt ett större fokus på strukturella faktorer kopplat till kvinnors företagande.

Det jämställdhetspolitiska året avseende ekonomisk jämställdhet

Delmålet om ekonomisk jämställdhet mellan kvinnor och män handlar till stor del om att kvinnor och män ska ha samma möjlighet till betalt arbete. Den svenska arbetsmarknaden är könsuppdelad där kvinnor och män i stor uträkning arbetar inom olika branscher och yrken. Det påverkar även löner, inkomster och arbetsmiljö där det finns tydliga könsskillnader. Samhällsekonomin, exempelvis arbetsmarknaden, transfereringssystemen och pensionerna, men också den allmänna ekonomiska utvecklingen påverkar därför i stort delmålet utveckling.

Efter många år med låg inflation och reella inkomstökningar för både kvinnor och män har inflationen varit hög under 2022 och 2023. Enligt Konjunkturinstitutet gick den svenska ekonomin in i en lågkonjunktur under 2023 som består även under 2024.⁶³ Arbetslösheten har dock inte ökat i samma utsträckning som vid tidigare lågkonjunkturer även om antalet varsel ökade under slutet av 2023.⁶⁴ Inflation och höjda räntor leder till ökade levnadskostnader som framför allt påverkar grupper som har låga inkomster, där kvinnor är i majoritet.

Ekonomisk jämställdhet har uppmärksamats på flera sätt under året. Nobelpriset i ekonomi⁶⁵ 2023 tilldelades Claudia Goldin vid Harvard University för att hon ”förbättrat vår förståelse av kvinnors arbetsmarknadsutfall”.⁶⁶ Priset har delats ut 55 gånger till 93 pristagare varav Goldin är den tredje kvinnan som får priset men den första kvinnan som får det ensam.

Fokus för regeringens styrning och myndigheters åtgärder

Flera kunskapsunderlag och förslag på åtgärder med relevans för ekonomisk jämställdhet har presenterats under året. Här märks bland annat det fokus på utrikes födda kvinnors etablering på arbetsmarknaden som länge varit politiskt prioriterat. Jämställdhetsmyndigheten har under 2023 rapporterat regeringsuppdrag att lämna förslag för att motverka könsbundna studie- och yrkesval för att bidra till en bredare rekryteringsbas till välfärden. Under 2023 har implementeringen av två EU-direktiv med relevans för ekonomisk jämställdhet utretts eller börjat utredas. Det gäller EU-direktivet om lönetransparens och EU-direktivet om minimilöner. Ytterligare två statliga utredningar med relevans för delmålet har presenterats under året, ett modernare socialförsäkringsskydd för gravida och en ändamålsenlig arbetsskadeförsäkring. Dessa beskrivs mer ingående i denna rapportens kapitel 7, Jämställd hälsa.

Löne- och inkomstskillnader består

Medlingsinstitutet fick 2022 i uppdrag att göra jämställdhetsanalyser av inkomstskillnader mellan kvinnor och män vilket de presenterade i juni 2023. Under perioden 2010 till 2020 minskade den genomsnittliga skillnaden i disponibel inkomst mellan kvinnor och män med endast 1,1 procentenheter. I stora delar av befolkningen har dock skillnaderna minskat mer än så. Däremot har inkomsterna bland män med de absolut

⁶³ Konjunkturinstitutet 2023.

⁶⁴ Arbetsförmedlingen 2023.

⁶⁵ Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne.

⁶⁶ Kungliga vetenskapsakademien 2023.

högsta inkomsterna ökat vilket har haft motsatt effekt på utvecklingen av inkomstgapet.⁶⁷ Under 2021 skedde ett trendbrott i utvecklingen av inkomstskillnaderna mellan kvinnor och män, då inkomstskillnaderna ökade för första gången på 20 år. Den negativa utvecklingen har hållit i sig och syns även i 2022 års siffror. År 2022 hade kvinnor i åldersgruppen 20–64 år i genomsnitt 81 500 kronor mindre i disponibel inkomst per år än män i samma ålder. Detta motsvarar en skillnad på 21 procent vilket är en ökning från 2020 då skillnaden var 19 procent vilket motsvarar en ökning med närmare 15 000 kronor. De ökade inkomstskillnaderna beror troligtvis främst på ökade skillnader i de högre inkomstgrupperna och att inkomster från kapital har ökat mer de senaste åren.⁶⁸

Skillnader i löneinkomster är en stor del av förklaringen till skillnaden i disponibel inkomst⁶⁹ mellan kvinnor och män. Löneskillnaderna mellan kvinnor och män har minskat under lång tid. Denna minskning har dock avstannat och sedan 2019 har lönegapet i princip varit oförändrat. Löneskillnaden mellan kvinnor och män var 9,9 procent 2022 vilket är oförändrat jämfört med 2021. Den oförklarade löneskillnaden efter att hänsyn tagits för skillnader i yrke, sektor, utbildning, ålder och om personen arbetar deltid (standardvägning) var 4,7 procent under 2022, vilket är en ökning med 0,2 procentenheter jämfört med 2021. Detta lönegap har varit relativt oförändrat sedan 2015.⁷⁰ De bestående löneskillnaderna samt den könssegregerade arbetsmarknaden är också frågor som har lyfts av FN:s kvinnokonvention (CEDAW) i deras observationer av Sveriges jämställdhetsarbete.⁷¹ En viktig förklaring till löneskillnaderna mellan kvinnor och män är att arbetsmarknaden är könsuppdelad. Kvinnor och män arbetar generellt i olika yrken och kvinnodominerade yrken har generellt lägre löner än mansdominerade, när yrken med liknande utbildningstid och kompetenskrav jämförs. Jämställdhetsmyndigheten har under de två senaste åren haft regeringsuppdrag kopplat till könsbundna studie- och yrkesval. Myndigheten konstaterar att könssegregeringen inte bara innebär att kvinnor och män arbetar inom yrken med olika löneläge, utan också har olika arbetsmiljö och arbetsvillkor.⁷² CEDAW har rekommenderat Sverige att strikt tillämpa principen om lika lön för likvärdigt arbete, genomföra stärkta åtgärder för att minska könssegregeringen samt att fortsätta att analysera de bakomliggande orsakerna till den ökade arbetsrelaterade ohälsan och sjukskrivningar bland kvinnor.⁷³

Under året har implementeringen av två EU-direktiv med relevans för den ekonomiska jämställdheten utretts eller börjat utredas. Det gäller EU-direktivet om lönetransparens och EU-direktivet om minimilöner. För båda dessa har Sverige dock valt att lägga sig på en lägstanivå utifrån vad direktiven kräver. Med andra ord ska införandet begränsas till vad som är nödvändigt för att Sverige ska leva upp till direktiven.

⁶⁷ Medlingsinstitutet 2023a.

⁶⁸ Jämställdhetsmyndigheten 2024f. Skillnaden ökade betydligt mer i medelvärdet än i medianen.

⁶⁹ Summan av alla inkomster efter skatt.

⁷⁰ Medlingsinstitutet 2023b.

⁷¹ CEDAW 2021.

⁷² Jämställdhetsmyndigheten 2023h.

⁷³ CEDAW 2021.

Skillnader i kvinnors och mäns sparande uppstår redan i unga år

Det finns stora skillnader i kvinnors och mäns sparande som inte enbart beror på skillnader i inkomster. Stigande inflation och lågkonjunktur påverkar möjligheterna att spara. Undersökningar visar att andelen kvinnor och män som har ett eget sparande som är tillräckligt stort för att förändra den egna livssituationen, exempelvis att lämna en relation eller byta arbete, har minskat under 2023. Andelen är lägre bland kvinnor än bland män.⁷⁴ Finansinspektionen (FI) fick i regleringsbrev för budgetåret 2022 i uppdrag att lämna förslag till åtgärder för att främja ett mer jämställt sparande. I redovisningen av uppdraget föreslog FI utbildningsinsatser för kvinnor, kompletterande läromedel om långsiktigt sparande för grundskolan och kontinuerliga hushållsundersökningar för att mäta resultat över tid.⁷⁵ FI konstaterar i en analys från 2023 att skillnader i kvinnors och mäns investeringsbeteende på börsen uppstår redan vid tre års ålder, då vuxna oftare sparar i aktier till pojkar än till flickor. Dessa skillnader växer sedan över tid och bidrar till en ojämslälld aktiemarknad.⁷⁶

Arbetslösheten bland utrikes födda kvinnor minskar

Utrikes födda kvinnors etablering på arbetsmarknaden har länge varit ett fokus för politiken. Det låga arbetsmarknadsdeltagandet bland migrerade kvinnor är också något som CEDAW har lyft.⁷⁷ Under senare år har arbetskraftsdeltagandet och sysselsättningsgraden bland utrikes födda kvinnor ökat något, samtidigt som arbetslösheten minskat, vilket är en positiv utveckling. Sysselsättningsgraden har ökat och arbetslösheten har minskat även för utrikes födda män. Dock vände utvecklingen i slutet av 2023 då arbetslösheten ökade i befolkningen som helhet och särskilt i gruppen utrikes födda.⁷⁸ Dessutom visar en rapport från SCB att långtidsarbetslösheten är fortsatt hög efter pandemin och att ökningen är störst bland utrikes födda.⁷⁹

Under 2023 har olika kunskapsunderlag och förslag presenterats för att öka utrikes födda kvinnors arbetsmarknadsdeltagande. Jämställdhetsmyndigheten har genomfört en intervjustudie om utrikes födda kvinnor som står långt ifrån arbetsmarknaden.⁸⁰ Studien låg till grund för en myndighetsgemensam plan att öka utrikes födda kvinnors inträde på arbetsmarknaden som flera myndigheter tagit fram⁸¹ och sedan fått i uppdrag att genomföra.⁸²

I maj 2023 presenterade utredningen om förbättrad arbetsmarknads-etablering för utrikes födda kvinnor delbetänkandet ”Etablering för fler – jämställda möjligheter till integration”. Den bekräftar tidigare observationer om att arbetsmarknadspolitiska

⁷⁴ Nordnet 2023.

⁷⁵ Finansinspektionen 2022.

⁷⁶ Finansinspektionen 2023.

⁷⁷ CEDAW 2021.

⁷⁸ Statistikmyndigheten SCB 2024.

⁷⁹ Statistikmyndigheten SCB 2023c.

⁸⁰ Jämställdhetsmyndigheten 2023d.

⁸¹ Arbetsförmedlingen, m.fl. 2023.

⁸² Arbetsmarknadsdepartementet 2023b.

åtgärder inte fördelas jämställt mellan kvinnor och män. De föreslår bland annat att utvidga målgruppen för etableringsinsatser till att omfatta anhöriginvandrare, bättre möjligheter att kombinera etableringsinsatser med föräldraskap, samt ett mer individualiserat etableringsprogram genom att alla som skrivs in i programmet får en fördjupad kartläggning och möjlighet till förlängd tid med etableringsinsatser.⁸³ Utredningens uppdrag utvidgades i mars 2023 till att bland annat lämna förslag på ett nytt mål för integrationspolitiken där samhällets insatser utgår ifrån att den som långvarigt befinner sig i Sverige ska ta ansvar för att bli en del av det svenska samhället.

Arbetsvillkoren skapar utmaningar för rekryteringar till välfärden

I april 2023 redovisade Jämställdhetsmyndigheten ett regeringsuppdrag om att ta fram förslag för att motverka könsbundna studie- och yrkesval för att skapa en bredare rekryteringsbas till välfärden. För att uppnå detta och bidra till ökad ekonomisk jämställdhet behöver fokus riktas mot arbetsvillkor och arbetsmiljö inom välfärdsyrken, men också mot att bryta normer och föreställningar om vem som kan arbeta inom välfärden.⁸⁴

Ekonomisk jämställdhet är prioriterat i Länsstyrelsernas jämställdhetspolitiska arbete under 2024–2027. En rapport publicerad på initiativ från 16 av landets länsstyrelser visar skillnader i arbetsvillkor mellan kvinno- och mansdominerade arbetsplatser i kommuner och regioner. Resultaten bekräftar Jämställdhetsmyndighetens slutsatser, bland annat det faktum att deltid är vanligare och sjukfrånvaron är högre i kvinnodominerade yrkesgrupper, vilket påverkar den ekonomiska jämställdheten negativt.⁸⁵ Lönerna är generellt lägre inom flera kvinnodominerade välfärdsyrken jämfört med motsvarande mansdominerade yrken.⁸⁶

Den 1 november 2023 höjdes försörjningskravet för den som söker arbetstillstånd i Sverige. Försörjningskravet innebär att den som ansöker om arbetstillstånd måste ha en lön som uppgår till minst 80 procent av medianlönen i Sverige (27 360 kronor 2023). Enligt regeringen innebär förändringen en precisering av kravet på en god försörjning.⁸⁷ Kravet kommer troligtvis att få en stor påverkan på kompetensförsörjningen inom många kvinnodominerade yrken där medianlönen är lägre än kravet på en god försörjning. Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) pekar på att kravet kan försvåra eller omöjliggöra rekrytering till yrken inom äldreomsorgen.⁸⁸

Sexuella trakasserier påverkar den ekonomiska jämställdheten

Sexuella trakasserier på arbetsplatser har varit fokus för forskning och konferenser under året.⁸⁹ Johanna Rickne och Olle Folke konstaterar i en studie att sexuella trakasserier bidrar till att befästa löneskillnader mellan könen. Risken att utsättas för sexuella

⁸³ SOU 2023:24 2023.

⁸⁴ Jämställdhetsmyndigheten 2023h.

⁸⁵ Länsstyrelserna 2023. Undersökningen omfattar 224 kommuner och 16 regioner.

⁸⁶ Jämställdhetsmyndigheten 2023a.

⁸⁷ Regeringskansliet 2023c.

⁸⁸ Sveriges kommuner och regioner (SKR) 2023b.

⁸⁹ NIKK (Nordisk information om kunskap om kön) 2023; Simonsson m.fl. 2023.

trakasserier på jobbet är större för personer vars kön är i minoritet på arbetsplatsen. Det avskräcker kvinnor från att söka sig till arbetsplatser med hög andel män och får utsatta kvinnor att lämna arbetsplatser med ett relativt högt löneläge för att i stället söka sig till arbetsplatser med lägre lönenivåer, men med färre män.⁹⁰

DO publicerade under 2023 en rapport om diskriminering där de föreslår att arbetsgivarens ansvar för att motverka trakasserier och sexuella trakasserier från tredje part (klienter, brukare, kunder, patienter) stärks i diskrimineringslagen.⁹¹ En statlig utredning föreslog under 2021 att arbetstagares skydd mot trakasserier och sexuella trakasserier bör stärkas i arbetsmiljölagstiftningen.⁹²

Förändringar i pensionssystemet

Pensionssystemet är ett viktigt område att analysera när det gäller ekonomisk jämställdhet mellan kvinnor och män. Under senare år har flera förändringar genomförts i pensionssystemet. Grundskyddet har höjts, ett inkomstpensionstillägg har införts och pensionsåldrarna förändrats. Åtgärder för jämställda pensioner har också analyserats av bland annat Pensionsmyndigheten. Redan 2017 antog Pensionsgruppen en handlingsplan för jämställda pensioner. Under hösten 2023 utvidgades Pensionsgruppen så att riksdagens samtliga partier ingår. I budgetpropositionen för 2023 beskriver regeringen att dess inriktning är att ta fram reformer för hur pensionärers ekonomi kan stärkas. Mot denna bakgrund har Jämställdhetsmyndigheten i en underlagsrapport till denna rapport analyserat pensionssystemet ur ett jämställdhetsperspektiv.⁹³ De viktigaste slutsatserna i underlagsrapporten presenteras kort nedan.

Inkomstskillnaderna bland äldre består

Skillnader i disponibla inkomster mellan kvinnor och män är större bland äldre över 65 år jämfört med befolkningen som helhet och dessa skillnader har varit oförändrade under lång tid. År 2022 var den genomsnittliga pensionen före skatt 18 200 kronor per månad för kvinnor och 25 500 kronor per månad för män. Kvinnors genomsnittliga pension motsvarar alltså 71 procent av männens. Skillnaden mellan kvinnors och mäns genomsnittliga pensioner är störst i Sverige av alla nordiska länder, vilket beror på pensionssystemets konstruktion, och inte på arbetsmarknadsfaktorer.

Höjt grundskydd och inkomstpensionstillägg har minskat pensionsgapet

Grundskyddet bidrar till att minska pensionsgapet. Utjämningen av inkomster mellan könen har gått mycket långsamt och Pensionsgruppen konstaterade 2017 att grundskyddet kommer att ha en stor betydelse för pensionsgapet under lång tid. Under 2019 och 2021 har riksdagen beslutat om två höjningar av garantipensionen och 2021 införde riksdagen inkomstpensionstillägget. Dessa förändringar motiverades inte av jämställdhetspolitiska ambitioner, men har bidragit till att minska pensionsgapet mellan

⁹⁰ Folke & Rickne 2023.

⁹¹ Diskrimineringsombudsmannen (DO) 2023.

⁹² SOU 2021:94 2021.

⁹³ Jämställdhetsmyndigheten 2024a.

kvinnor och män. Eftersom kvinnor i större utsträckning har lägre pensioner har de också rätt till de olika förmånerna.

Höjningen av garantipensionen och bostadstillägget 2022 gjorde att över en miljon pensionärer fick höjd pension. De flesta av dem var kvinnor, 75 procent av de som fick höjd eller ny garantipension och 72 procent av de som fick höjt bostadstillägg var kvinnor. Höjningen minskade pensionsgapet med 2,3 procentenheter.

Under 2022 var den totala utbetalningen av inkomstpensionstillägg nästan dubbelt så hög till kvinnor som till män. Dels var det fler kvinnor än män som fick tillägget, dels var utbetalningarna i snitt högre för kvinnor än för män. Tilläggets påverkan på pensionsgapet är dock relativt litet.

Höjda pensionsåldrar måste fortsatt analyseras

Under senare år har flera förändringar av de pensionsrelaterade åldersgränserna genomförts på grund av den ökande medellivslängden. År 2020 höjdes den lägsta åldern för att ta ut allmän pension från 61 till 62 år och från 2026 kommer den att vara 64 år. Den högsta åldern då en person har rätt att ha kvar en anställning, den så kallade LAS-åldern, har höjts från 67 till 69 år. 2023 höjdes också den lägsta åldern för rätt till garantipension, bostadstillägg och äldreförsörjningsstöd till 66 år. Åldern för grundskyddet knyts då till den så kallade riktåldern som anpassas över tid i takt med att medellivslängden ökar.⁹⁴ Medellivslängden har dock inte ökat lika mycket inom alla grupper av kvinnor och män (se kapitel 7, Jämställd hälsa).

Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) har belyst effekterna av 2020 års åldershöjningar på försörjnings- och pensionsmönster. Fler män än kvinnor påverkades av den första höjningen eftersom män oftare tog ut pension vid 61 år före höjningen. ISF konstaterar dock att man inte vet om de kvinnor och män som påverkades också fick sin livssituation påverkad i samma utsträckning. Män som tog ut pension vid 61 år fortsatte oftare att arbeta jämfört med kvinnor. Konsekvenserna av att inte kunna börja ta ut allmän pension i den åldern kan därför skilja sig åt mellan könen.

Ett förlängt arbetsliv riskerar på kort sikt att leda till ökad ekonomisk ojämlikhet bland äldre. De som fortsätter arbeta efter 65 år är framför allt personer med lång utbildning, bra hälsa, goda arbetsförhållanden och stimulerande arbetsuppgifter. De har ofta haft höga inkomster och kommer därmed få relativt höga pensioner.

Kvinnor och män går delvis i pension av olika anledningar. De kan därmed påverkas olika av förändringar i lagstadgade pensionsåldrar. Kvinnor anger i högre grad än män att de går i pension tidigt på grund av att deras arbete var för stressigt. Det är också en högre andel kvinnor än män som uppger att de fortsatt arbeta efter 65 år av ekonomiska skäl. Detta indikerar att kvinnors pensionsbeslut i lägre grad verkar vara frivilliga eller positivt motiverade jämfört med män. Jämställdhetsmyndigheten menar att det är viktigt att vid kommande uppföljningar av höjda pensionsåldrar inte bara undersöka hur många kvinnor och män som berörs av förändringarna, utan också hur kvinnor och män påverkas, inte minst ekonomiskt. God hälsa och goda arbetsvillkor är viktiga förutsättningar för att kunna förlänga arbetslivet. Att förbättra arbetsmiljö och arbetsförhållanden inom kvinnodominerade kontaktyrken, till exempel inom välfärden,

⁹⁴ Inspektionen för socialförsäkringen 2023b.

är en viktig förutsättning för att både kvinnor och män ska ha en faktisk möjlighet till förlängt arbetsliv i enlighet med de nya åldersgränserna.

Det finns åtgärder som skulle bidra till mer jämställda pensioner

Det finns möjligheter att inom pensionssystemet kompensera för skillnader på arbetsmarknaden i större utsträckning. Idag kompenserar pensionssystemet delvis för deltidsarbete under barnets första år genom pensionsrätter för barnår, men det finns ingen kompensation för ofrivillig deltid eller vid anhörigomsorg. Under senare år har olika aktörer diskuterat och analyserat åtgärder för jämställda pensioner. Bland annat har Pensionsmyndigheten analyserat förslag på åtgärder, bland annat flera av förslagen i handlingsplanen för jämställda pensioner.

De olika åtgärderna ger olika effekt på pensionsgapet. Höjt grundskydd, sänkt eller slopad förskottsrenta samt möjlighet till efterlevnadsskydd i inkomstpensionen har, enligt Pensionsmyndigheten, störst potential att minska pensionsgapet.

Olika sätt att dela pensionerna mellan makar används i flera europeiska länder men är mindre vanligt i de nordiska länderna. Risker med denna typ av åtgärder är att de reproducerar traditionella könsroller där kvinnor är beroende av sina makar. Åtgärderna har bland annat kritiserats för att de kan leda till att kvinnor inte kan lämna sin man för att inte få en för låg pension. Samtidigt berör dessa åtgärder bara gifta och sambor. De är därmed ett begränsat verktyg för att skapa mer jämställda pensioner för alla kvinnor och män.

Jämställdhetsmyndigheten menar att flera av de åtgärder för jämställda pensioner som diskuterats och analyserats under flera år bör genomföras. Dock pekar också gjorda beräkningar på behovet av ett större helhetsgrepp kring frågan om jämställda pensioner på grund av de relativt små effekter som vissa föreslagna förändringar har på pensionsgapet. Jämställdhetsmyndigheten instämmer i Pensionsmyndighetens bedömning att det ”finns starka skäl för lagstiftaren att initiera en översyn av hur pensionssystemet fungerar, vilka principer som bör vara vägledande, och utifrån det överväga om pensionssystemet bör förändras och i så fall hur.”⁹⁵ Enligt Jämställdhetsmyndigheten bör en översyn ta stor hänsyn till jämställdhet mellan kvinnor och män och det faktum att utvecklingen mot jämställda pensioner och en jämställd arbetsmarknad har gått långsammare än bedömningen som gjordes när pensionssystemet infördes. Jämställdhet bör vara en prioriterad fråga för den utvidgade Pensionsgruppen.

Grundläggande principer för pensionssystemet påverkar jämställdheten

Budgetpropositionen för 2023 anger att kopplingen mellan arbete och pension (livsinkomstprincipen) ska stärkas. Livsinkomstprincipen innebär att även om vi uppnådde ett jämställt arbetsliv idag så skulle det ta ytterligare 40–50 år innan nybeviljade pensioner blev jämställda. Eftersom kvinnor har lägre arbetsinkomster än män även bland de yngre på arbetsmarknaden kommer pensionsgapet att bestå över lång tid. Den långsiktiga lösningen för att uppnå jämställda pensioner kräver förändringar utanför pensionssystemet, till exempel för att nå en jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet samt jämställdhet inom arbetslivet.

⁹⁵ Pensionsmyndigheten 2023 Sammanfattning s. ii.

Ett jämställt pensionssystem bör dock ta hänsyn till de olika förutsättningar som kvinnor och män har. Pensionssystemet grundas på principen om att människor ska ta ett eget ansvar för sina pensioner. De förväntas göra medvetna val under tiden de tjänar in sin pension och i samband med att de går i pension. De viktigaste valen är de livsval som påverkar hur mycket pension man tjänar in, hur mycket och hur länge man arbetar, samt i vilket yrke. Att kvinnor har lägre pensioner än män på grund av att de arbetar mer deltid, är föräldralediga i större utsträckning och arbetar inom yrken med lägre lön, kan ses som att de gör ekonomiskt ofördelaktiga val. De gör dock dessa på en arbetsmarknad som inte är jämställd och en rad faktorer påverkar som social bakgrund, kön, familjesituation, hälsa, obetalt hem- och omsorgsarbete, födelseland, bostadsort och bostadssituation.

Ett mål med pensionssystemet är att det ska ge drivkrafter för arbete. I linje med detta förekommer det ibland kritik mot åtgärder som höjer kvinnors pensioner då dessa skulle kunna bidra till att befästa traditionella könsroller och minska kvinnors arbetsutbud. ISF konstaterar dock, utifrån forskning och studier på området, att pensionssystemets betydelse för att skapa drivkrafter för arbete överdrivs i pensionsdebatten. Ekonomiska drivkrafter har troligtvis en viss betydelse för när människor går i pension. Deras påverkan på arbetsutbudet hos personer som har långt kvar till pensionering, till exempel vid val av hur mycket de ska arbeta och hur länge de ska vara hemma med barn, är däremot troligtvis liten. Inte heller Nordiska ministerrådets jämförelse av pensionssystem i de nordiska länderna visade några tydliga mönster vad gäller sysselsättning eller deltidsarbete bland kvinnor mellan länderna beroende på pensionssystemet. ISF konstaterar utifrån forskning att det främst är ekonomiska och praktiska omständigheter som ligger närmare i tid som styr dessa val. Det vill säga att hur arbetet påverkar människors ekonomi och livssituation här och nu, till exempel avseende lönenivåer och arbetsvillkor, har större betydelse för hur de väljer att arbeta än hur arbetet påverkar deras framtida pensioner. På samma sätt har utformningen av andra delar av socialförsäkringssystemet, som exempelvis föräldraförsäkringen där de ekonomiska effekterna ligger närmare i tid, troligtvis större påverkan på kvinnors sysselsättning än pensionssystemets utformning.

Kvinnors företagande och regionala företagsstöd

Män är företagare i större utsträckning än kvinnor. Den ekonomiska ojämställdheten mellan kvinnor och män är särskilt framträdande när det gäller inkomster av näringsverksamhet. Kvinnors inkomster från näringsverksamhet är knappt 50 procent av männens inkomster. Dessutom finns stora skillnader i kvinnors och mäns företagande när det gäller ägande, kapital, företagsformer och branschfördelning.

Regeringen har som mål att förbättra förutsättningarna för kvinnor att driva och utveckla företag.⁹⁶ Under 2023 har regeringen genomfört rundabordsamtal på temat och gett uppdrag till Tillväxtverket att ta fram en sammanställning om statliga åtgärder kopplat till kvinnors företagande samt att genomföra insatser som syftar till att förbättra förutsättningarna för kvinnors företagande och ägande. Jämställdhetsmyndigheten har analyserat kvinnors företagande ur ett regionalt perspektiv inklusive fördelningen av regionala företagsstöd (investeringsstöd och främjandestöd). Analysen, som presenteras

⁹⁶ Regeringskansliet 2023d.

som en underlagsrapport till denna rapport, är en fortsättning på tidigare analys inom ramen för den fördjupade uppföljningen av ekonomisk jämställdhet.⁹⁷

Tillväxtverket har uppdrag kopplat till kvinnors företagande

Tillväxtverket identifierade 20 statliga åtgärder i sin sammanställning av åtgärder för att främja kvinnors företagande under perioden 2006–2023, och då till en sammanlagd summa om drygt 1 500 miljoner kronor. De flesta insatserna omfattade både individer och aktörer inom det företagsfrämjande systemet, till exempel regioner och kommuner. Många insatser riktades till kvinnor som företagare eller potentiella företagare. De handlade ofta om kompetensutveckling, att påverka kvinnors attityder till företagande, nätverksskapande och rådgivning eller affärsutveckling. Insatser för produkt- och innovationsutveckling, finansiering, och andra vanliga företagsfrämjande insatser var mindre förekommande i kartläggningen. Vidare konstaterar Tillväxtverket att åtgärderna varit kortsiktiga och fungerat mer kompenserande än främjande samt att kvinnor får del av företagsfinansiering i lägre utsträckning än män.⁹⁸

Insatserna inom ramen för Tillväxtverkets uppdrag att förbättra förutsättningarna för kvinnors företagande och ägande (slutrapporteras 22 april 2024) riktar sig dock främst mot individer. I utlysningen hade tre målgrupper identifierats (kvinnlige gymnasieelever 16–18 år, kvinnor med utländsk bakgrund samt kvinnor generellt). Syftet med insatserna ska vara att inspirera, höja intresset och kunskaper kring sparande, investeringar, ägande och företagande, samt stärka förutsättningarna för kvinnors företagande och ägande.⁹⁹ Inriktningen mot aktiviteter riktade till kvinnor kan sägas vara olycklig i relation till myndighetens egna slutsatser om att det behövs insatser på strukturell nivå för att främja kvinnors företagande. Jämställdhetsmyndigheten menar att det behövs ett större fokus på strukturella faktorer kopplat till kvinnors företagande, exempelvis bör uppdrag, utlysningar och villkor för företagsstöden ses över och förändras för att i större utsträckning främja jämställdhet.

Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser (Tillväxtanalys) har under 2023 publicerat en sammanställning av kunskap om hur företags internationalisering påverkar jämställdhet mellan kvinnor och män, och en sammanställning över Tillväxtanalys egna rapporter som har haft ett jämställdhetsfokus. De konstaterar bland annat att lönegapet mellan kvinnor och män ökar inom företag där exporten ökar¹⁰⁰ samt att det behövs fler studier för att få en djupare kunskap kring vad som påverkar kvinnors företagande och hur jämställdhet inom näringslivet kan främjas.¹⁰¹

Offentliga företagsstöd kan verka kompenserande

Det är svårare för kvinnor att få privat företagsfinansiering och statistik visar att mindre än en procent av det privata riskkapitalet i Europa investeras i bolag grundade av kvinnor. Kvinnor har dessutom sämre förutsättningar att finansiera sitt företagande med

⁹⁷ Jämställdhetsmyndigheten 2022b; 2024e.

⁹⁸ Tillväxtverket 2023b.

⁹⁹ Tillväxtverket 2023c.

¹⁰⁰ Tillväxtanalys 2023a.

¹⁰¹ Tillväxtanalys 2023b.

eget kapital på grund av skillnader i inkomster, kapital och ägande mellan kvinnor och män. Offentlig företagsfinansiering skulle kunna bidra till ökad jämställdhet genom att väga upp för dessa skillnader. Utredningar visar dock att även det offentliga stödet i större utsträckning tillfaller män och mansdominerade branscher. Bland annat visade en underlagsrapport inom ramen för Jämställdhetsmyndighetens uppföljning av delmålet om ekonomisk jämställdhet att så var fallet vid fyra myndigheters stödåtgärder.¹⁰²

Vid sidan av statliga åtgärder och stöd fördelar regionerna stora medel till företagsutveckling och innovation, 700 miljoner kronor per år fördelas i form av investerings- och främjandestöd. Jämställdhetsmyndighetens analys av regionernas fördelning av företagsstöd visar att de i större utsträckning tillfaller företag med män som företagsledare samt mansdominerade branscher. Det finns också relativt stora regionala skillnader i hur de fördelar stöden mellan olika branscher. Tidigare studier visar att det finns uppfattningar inom det företagsfrämjande systemet att kvinnor är verksamma i ”fel” branscher som inte anses finansieringsbara och saknar tillväxtpotential.¹⁰³

Stöden kan utvecklas för att bidra till jämställdhet

Jämställdhetsmyndigheten menar att de regionala företagsstöden i större utsträckning bör ha ett jämställdhetsperspektiv och därigenom bidra till ett breddat näringsliv i regionerna och till ett jämställt företagande. Det faktum att stöden fördelas till olika branscher i olika regioner indikerar att det inte finns några större formella hinder för en större branschbredd i tilldelningen. Många regionala utvecklingsstrategier poängterar också vikten av ett breddat näringsliv i regionen. Samtidigt finns krav i regelverk som kan påverka vilka branscher som får stöd, till exempel krav på att företaget verkar på en utomregional marknad. Regionernas strategier för smart specialisering kan också påverka i riktningen mot mer mansdominerade branscher.

Under de senaste åren har flera projekt för att främja jämställdhet inom det regionala utvecklingsarbetet genomförts. Uppföljningar visar dock att regioner upplever att jämställdhetsfrågor inte har lika stort fokus när det saknas regeringsuppdrag eller en sammanhållen insats för arbetet. Miljö- och klimatperspektivet är mer framträdande i regionernas redovisningar av det regionala utvecklingsarbetet än social och ekonomisk hållbarhet, vilket särskilt gäller det innovations- och näringslivsfrämjande arbetet.¹⁰⁴

Den nationella strategin för hållbar regional utveckling anger att kvinnor och män ska ha samma förutsättningar att nå inflytande i det regionala utvecklingsarbetet och få tillgång till utvecklingsresurser. Med tanke på fördelningen av företagsstöd menar Jämställdhetsmyndigheten att regeringen bör tydliggöra vad målet om att kvinnor och män ska ”ha samma förutsättningar att [...] få tillgång till utvecklingsresurser” innebär. Uppföljningen av företagsstöden behöver också utvecklas, bland annat för att synliggöra hur medlen fördelas inte bara i antal ärenden utan också i beviljade medel. Vår analys visar att andelen kvinnor minskar om redovisningen baseras på fördelade medel snarare än antal företag som får stöd. Tillväxtverket bedriver idag ett utvecklingsarbete kring detta, vilket är positivt. För att kunna dra slutsatser om var i kedjan den ojämställda fördelningen uppstår och upprätthålls, och därmed kunna åtgärda den, är det också

¹⁰² Wincent & Malmstrom 2022.

¹⁰³ Tillväxtverket 2015.

¹⁰⁴ Tillväxtverket 2023a.

viktigt att redovisa och analysera statistik kring könsfördelning i olika led, till exempel fördelning i såväl ansökningar som beviljanden. Det finns därför ett behov av utökade kvantitativa och kvalitativa analyser.

Företagsstöden påverkas också av andra politikområden och strategier, till exempel näringslivs- och innovationspolitiken där det finns en slagsida mot traditionellt mansdominerade branscher. De statliga åtgärder för kvinnors företagande som Tillväxtverket identifierat omfattar i genomsnitt cirka 93 miljoner kronor per år. Samtidigt omfattar de regionala företagsstöden som analyserats här ungefär 700 miljoner kronor per år. Hela den offentliga företagsfinansieringen omfattar många gånger större belopp. Det pekar på vikten av att se kvinnors företagande som en integrerad del av det företagsfrämjande systemet inom näringslivs- och innovationspolitiken och inte bara som särskilda insatser vid sidan av. Jämställdhetsmyndigheten bedömer också att det finns ett behov av att se över hur all offentlig företagsfinansiering kan bidra till jämställdhet i större utsträckning. Vi föreslår att Jämställdhetsmyndigheten får i uppdrag att ta fram förslag på hur offentliga stöd till företag kan utvecklas i detta avseende.

5. JÄMSTÄLLD UTBILDNING

Kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma möjligheter och villkor när det gäller utbildning, studieval och personlig utveckling.

Sammanfattande iakttagelser

- Den ekonomiska utvecklingen har under 2023 inneburit försämrade budgetförutsättningar för välfärden vilket bland annat riskerar att påverka skolans arbete med jämställdhet och könsmonster vad gäller lärande och psykisk hälsa.
- Den försämrade ekonomiska utvecklingen har även påverkat folkbildningen och kulturskolan, två områden där det finns tydliga könsmonster.
- Jämställdhetsmyndigheten har under 2023 presenterat rapporten ”Ogiltig frånvaro för jämställdheten” som visar att det finns fortsatta könsskillnader i elevers lärande och psykiska hälsa. Förklaringar går att finna både i styrningen av skolans jämställdhetsuppdrag och i elevernas skolvardag. Den breda uppsättningen av förklaringsfaktorer visar att åtgärder behövs på flera nivåer för att delmålet ska kunna uppnås.
- I Sverige, liksom i många andra länder, finns det könsskillnader när det gäller demokratiska kunskaper och värderingar bland elever. Exempelvis uppger flickor i högre utsträckning än pojkar att det är viktigt med lika möjligheter för olika grupper i samhället.
- Under 2023 har samhällsdebatten handlat mycket om kriminalitet, trygghetsfrågor samt lag och ordning vilket även avspeglats i skolan. Brottsförebyggande rådet (BRÅ) konstaterar exempelvis att det främst är pojkar i åldern 12–15 år som rekryteras till kriminella nätverk och att många har haft problem i grundskolan. Skolverket har publicerat en rapport om skolans roll i det brottsförebyggande arbetet där de pekar på vikten av att arbeta med normer och jämställdhet i skolan.

Det jämställdhetspolitiska året avseende jämställd utbildning

Delmålet om jämställd utbildning lyfter fram utbildningens egenvärde och betonar samtidigt utbildningens centrala betydelse för kvinnors och mäns hälsa och välmående, personliga utveckling samt framtida möjligheter till försörjning. Delmålet omfattar hela det formella utbildningssystemet, från förskola till universitet och högskola, inklusive vuxenutbildning och yrkeshögskola. Även bildning och utbildning utanför det formella utbildningssystemet ingår. Målsättningen om en jämställd personlig utveckling omfattar även arenor utanför utbildningssektorn, exempelvis föreningslivet.¹⁰⁵

¹⁰⁵ Skr 2016/17:10 2016.

I diskussionen kring gängkriminalitet har skolans roll i det brottsförebyggande arbetet debatterats under 2023. Både förövare och offer har blivit allt yngre och en majoritet är unga pojkar som ofta har en ofullständig skolgång.¹⁰⁶

Under 2023 har resultatet av de internationella undersökningarna PISA (Programme for International Student Assessment), ICCS (International Civic and Citizenship Education Study) och PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) presenterats. Undersökningarna visar bestående skillnader utifrån kön exempelvis vad gäller läsförståelse där flickor fortsatt presterar bättre än pojkar.

I Jämställdhetsmyndighetens uppföljning av det jämställdhetspolitiska delmålet om en jämställd utbildning, presenterat i rapporten ”Ogiltigt frånvaro för jämställdheten”, konstateras att delmålet inte är uppfyllt. Det finns bestående skillnader mellan könen avseende skolresultat, utbildningsnivå och psykisk hälsa.¹⁰⁷

Åtgärder på flera nivåer nödvändigt för att nå delmålet om en jämställd utbildning

I Jämställdhetsmyndighetens rapport ”Ogiltigt frånvaro för jämställdheten” analyseras styrningen och implementeringen av skolans jämställdhetsuppdrag och hur det påverkat av förändringar i skolans organisation och styrning de senaste 30 åren. Förklaringar till att det jämställdhetspolitiska delmålet om en jämställd utbildning inte är uppnått går att finna både i styrningen av skolans jämställdhetsuppdrag och i elevernas könade skolvardag. Den breda uppsättningen av förklaringsfaktorer visar att det behövs åtgärder på flera nivåer för att uppnå delmålet.

Könsskillnader bland elever i demokratiska kunskaper och attityder

I Sverige, och i många andra länder, finns det tydliga könsmönster när det gäller demokratiska kunskaper och värderingar bland elever.¹⁰⁸ I riksdagsvalet 2022 röstade kvinnor och män mer olika än någonsin tidigare och studier har visat att det finns stora könsskillnader i samhällsfrågor, inte minst när det gäller synen på jämställdhet.¹⁰⁹ ICCS 2022, som undersöker elevers kunskaper, värderingar och engagemang i samhällsfrågor, visar att svenska elever i en internationell jämförelse uppvisar ett starkt stöd för grundläggande demokratiska principer samt en stark vilja till ett aktivt deltagande i samhället. Precis som i tidigare undersökningar presterar flickor dock bättre än pojkar på kunskapsproven.¹¹⁰ Förtroendet för samhällsinstitutioner i 2022 års undersökning är dock, till skillnad från 2016, något högre bland pojkar än bland flickor och diskussionsbenägenheten 2022 är lika stor bland flickor och pojkar.¹¹¹ Undersökningen 2022 visar även att det fortsatt finns attitydskillnader mellan könen. Så trots att svenska åttondeklassare internationellt sett har mycket goda kunskaper i demokrati- och samhällsfrågor ser Skolverket farhågor med en bristande likvärdighet i skolan,

¹⁰⁶ Brottsförebyggande rådet (BRÅ) 2023a.

¹⁰⁷ Jämställdhetsmyndigheten 2023e.

¹⁰⁸ Jämställdhetsmyndigheten 2023e.

¹⁰⁹ Ungdomsbarometern 2022 Jämställdhetsmyndigheten 2021a; Oscarsson & Ahlbom 2022.

¹¹⁰ Skolverket 2017; 2023a.

¹¹¹ Schuz m.fl. 2023; Skolverket 2023a.

minskande tillit till andra människor och att stödet för kvinnors och mäns lika möjligheter har minskat bland pojkar och elever med lägre socioekonomisk bakgrund sedan 2016.¹¹² Skillnaderna visar sig även när det gäller flickors och pojkars syn på hur viktigt de anser det vara med lika möjligheter för olika grupper i samhället och synen på klimatförändringar.¹¹³ Mönstret bekräftas i flera svenska studier där det framgår att flickor har mer positiva attityder till olika marginaliserade grupper i samhället.¹¹⁴ Forum för levande historia (FLH) har under 2023 fått i uppdrag att genomföra en studie av svenska skolelevers attityder kring intolerans.¹¹⁵

Jämställdhetsmyndigheten lyfter utredningar och forskning som visar att en ökad skolsegregation kan antas inverka negativt på skolans möjlighet att axla sitt demokrati- och fostransuppdrag. Elever på högskoleförberedande gymnasieprogram möter ett innehåll, både i texter och aktiviteter, som är betydligt bredare och djupare än vad elever på ett yrkesförberedande program möter. Eftersom flickor och pojkar till stor del väljer olika gymnasieprogram innebär det att de riskerar att få med sig olika kunskaper om exempelvis samhällsekonomi och politiska ideologier, trots att de gemensamma ämnena ska utbilda och förbereda samtliga elever för en framtida medborgarroll. Myndigheten anser mot bakgrund av detta att det är viktigt att titta närmare på vilka normer och värderingar som förmedlas på olika program. Tidigare uppföljningar har lyft behovet att utveckla stödet gällande förståelsen för vad jämställdhet som kunskap, förmåga respektive värde innebär för olika ämnen i skolan.¹¹⁶

Fortsatta könsmonster i elevers lärande och psykiska hälsa

Det finns bestående klyftor i skolresultat och utbildningsnivå. Även om det finns ett stort antal flickor med låga meritvärden och ett stort antal pojkar som presterar väl i skolan så har pojkar på gruppnivå fortsatt lägre betyg än flickor i både grund- och gymnasieskolan. Utvecklingen av betygen i årskurs 9 har varit mest positiv bland pojkar vars föräldrar har en eftergymnasial utbildning.¹¹⁷ Bland elever med svensk bakgrund är gymnasiebehörigheten i princip jämn mellan könen. Könsskillnaden är något större bland elever med utländsk bakgrund, där pojkarna står för den lägsta andelen som har gymnasiebehörighet, med knappt 74 procent. Bland flickor är skillnaden mellan svensk och utländsk bakgrund mindre än bland pojkar.¹¹⁸

¹¹² Skolverket 2023g.

¹¹³ Schuz m.fl. 2023; Skolverket 2023a.

¹¹⁴ Forum för levande historia 2014; Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) 2019.

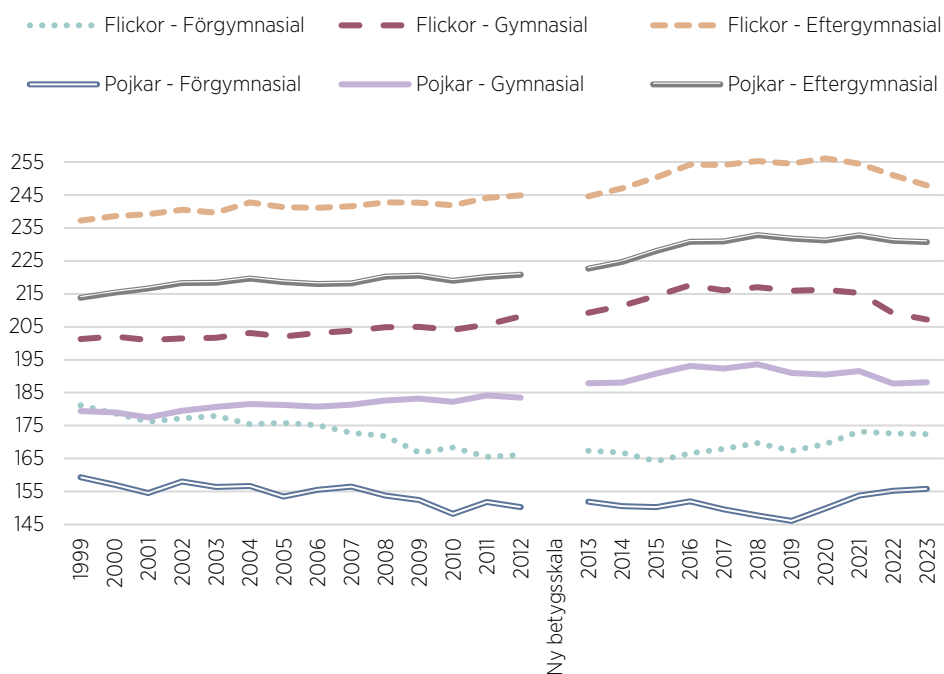
¹¹⁵ Arbetsmarknadsdepartementet 2023a.

¹¹⁶ Jämställdhetsmyndigheten 2023e.

¹¹⁷ Jämställdhetsmyndigheten 2023e.

¹¹⁸ Jämställdhetsmyndigheten 2023e.

Figur 1. Genomsnittligt meritvärde årskurs 9 efter föräldrars utbildningsnivå och kön 1999–2023

Källa: Skolverket

Under 2023 har internationella undersökningar visat på bestående könsmonster i elevers läsförståelse. PISA visar att det har skett en resultatnedgång i läsförståelse både i Sverige och i de flesta andra länder men att flickor fortsatt presterar bättre än pojkar.¹¹⁹ Andra internationella undersökningar bekräftar dessa mönster.¹²⁰ PISA visar att skillnaderna mellan flickor och pojkar är högre i Sverige än genomsnittet i OECD.¹²¹ Läsandet på fritiden tycks ha ökat något sedan 2016, mer bland pojkar än bland flickor, men flickor läser fortfarande böcker oftare. Det är även fortsatt fler flickor än pojkar som har en positiv inställning till läsning.¹²²

PISA visar precis som tidigare år att internationellt presterar pojkar bättre än flickor i matematik, men i Sverige presterar flickor och pojkar på samma nivå. Resultatspridningen bland pojkar är dock något större. Det vill säga att det finns en något större andel både lågpresterande och högpresterande elever bland pojkar jämfört med flickor. PISA tar även fram ett index som mäter elevers matematikängslan, det vill säga elevers oro och ängslan inför matematikämnet. Svenska elever upplever lägre matematikängslan än genomsnittet i OECD men både i Sverige och internationellt upplever flickor högre ängslan än pojkar. Pojkar har dessutom högre självtillit. Ängslan, oron och självtilliten

¹¹⁹ Skolverket 2023c.

¹²⁰ Skolverket 2023b.

¹²¹ Skolverket 2023c.

¹²² Skolverket 2023b.

påverkar resultaten på proven i matematik i PISA och kan påverka framtida utbildnings- och yrkesval.¹²³

Andelen elever som uppger att de har återkommande psykosomatiska symtom som nedstämdhet, huvudvärk, sömnsvårigheter och magont har fördubblats sedan 1980-talet. Andelarna är som högst bland flickor generellt, och äldre flickor mer specifikt, och det är även denna grupp som är mest stressad i skolan. Flickor upplever även i högre grad att omgivningen och de själva ställer för höga krav.¹²⁴

Överlappande styrning och bristande stöd riskerar att förstärka ojämställdheten

En omfattande styrning av skolan vittnar om politiska ambitioner för att åstadkomma en jämställd utbildning. Det genomförs insatser på både nationell och lokal nivå men det praktiska genomförandet skiljer sig i flera avseenden från den politiska intentionen. Skolans styrning, organisation och funktionssätt kan därmed delvis sägas förstärka och upprätthålla könsmonstren i lärande och hälsa. Forskning visar att jämställdhetsarbetet tenderar att vara projektorienterat där vissa delar av uppdraget prioriteras och andra uppfattas som valbara.¹²⁵ Förklaringarna bakom olika könsmonster går att finna både på individuell, organisatorisk och samhällslig nivå. Uppföljningar visar att genomslaget för jämställdhetspolitiken försvåras av överlappande styrning, bristande stöd gällande tolkningarna och ett glapp mellan förväntningar och resurser. Det handlar även om svårigheter att nå ut med politiska beslut i en komplicerad organisation. De senaste 30 årens utbildningsreformer har präglats av en tilltagande individualisering och ett ökat fokus på kontroll, granskning och ”management”, vilket i delar har bidragit till att upprätthålla och reproducera ojämställdhet.¹²⁶

Läroplanens mål och uppdrag gällande jämställdhet ska vara kända och tolkade av all personal inom förskola och skola.¹²⁷ Flera granskningar visar dock att uppdraget inte tolkas i tillräcklig utsträckning på olika nivåer i styrkedjan och att definitionerna av olika centrala begrepp varierar stort. Ofta blandas jämställdhetsuppdraget, likabehandlingsarbete och andra delar av värdegrundsuppdraget samman.¹²⁸ Skolans styrdokument lämnar ett stort utrymme för tolkning och stödet är inte alltid tillräckligt. Detta kan innebära en osäkerhet kring hur uppdragets olika delar ska genomföras och det riskerar att leda till brister i jämställdhetsarbetet.¹²⁹ Det handlar också om vilka resurser och förutsättningar som skolpersonalen har för uppdraget. Rapporter visar att lärare uttrycker att de både har begränsat med tid och begränsad kompetens att arbeta på djupet med frågor om jämställdhet och lika villkor.¹³⁰

¹²³ Jämställdhetsmyndigheten 2022d; Skolverket 2023c.

¹²⁴ Jämställdhetsmyndigheten 2023e.

¹²⁵ Jämställdhetsmyndigheten 2023e.

¹²⁶ Jämställdhetsmyndigheten 2023e.

¹²⁷ Se till exempel Prop. 2004/05:11 2004.

¹²⁸ Se till exempel Schmauch 2023; Skolinspektionen 2020.

¹²⁹ Se även Skolinspektionen 2020; Wernersson 2010.

¹³⁰ Schmauch 2023; Gillberg 2009 i Heikkilä 2023.

Den ekonomiska utvecklingen påverkar delmålet

Den ekonomiska utvecklingen innebär försämrade budgetförutsättningar vilket påverkar välfärden.¹³¹ Statistikmyndigheten SCB visar exempelvis att elevkostnaden i grundskolan har minskat för första gången sedan 2011 och att kostnaden per elev 2022 var den lägsta sedan 2018. Mindre pengar läggs därmed på skolan per elev. Även i förskolan och gymnasiet minskar kostnaden per elev. SCB konstaterar att det för grundskolan och gymnasiet är kostnaden för undervisning, främst kostnader för personal, som har minskat mest.¹³² Ökad skolsegregering och knappa resurser som har påverkat tillgången till bland annat planerings- och elevtid, skolbibliotek, läromedel samt elevhälsa är en utmaning för skolan som även riskerar att påverka jämlikheten och jämställdheten. Jämställdhetsmyndigheten har tidigare betonat att goda förutsättningar för personalen att bedriva ett professionellt och systematiskt arbete krävs för att uppnå en jämställd utbildning.¹³³ Den senaste tidens ekonomiska utveckling har lett till en diskussion om att budgetförutsättningarna riskerar att leda till nedskärningar med försämrade skolresultat och ohälsa hos elever och lärare som följd.¹³⁴

Budgetneddragningar för folkbildningen och kulturskolan

Regeringens budget för 2023 innebar budgetneddragningar för folkbildningen och kulturskolan. För kulturskolan innebar budgeten 2023 en halvering av det statliga kulturstödet, utöver generella besparingar för kommuner. Det statliga kulturstödet är därmed tillbaka på 100 miljoner kronor, i nivå med när det inrättades 2016.¹³⁵ Den typiska kulturskoleeleven är en flicka född i Sverige med välutbildade föräldrar.¹³⁶ Totalt utgjorde flickor 63 procent av de cirka 200 000 eleverna 2022 vilket är ungefär i nivå med de åtta närmast föregående åren.¹³⁷ Statens kulturråd redovisar att elever med högutbildade föräldrar eller som bor i områden med bättre socioekonomiska förutsättningar fortsatt är överrepresenterade i kulturskolan, medan elever med utländsk bakgrund eller från områden med sämre socioekonomiska förutsättningar är underrepresenterade.¹³⁸ Även om medlen från kommunerna är kulturskolans bärande del finns en oro att ett minskat statligt stöd kommer att innebära försämrade möjligheter att nå nya målgrupper. Utredningar av bidraget har visat att det har fungerat mycket väl och kulturskolor uppger att bidraget är avgörande för deras möjlighet att utveckla verksamheten.¹³⁹

Inför 2023 minskade anslaget till folkbildningen med knappt 500 miljoner kronor, vilket var ett tillbakadragande av extrastöd från pandemin. Regeringen har aviserat att budgeten till studieförbunden ska minska under åren fram till och med 2026. För

¹³¹ Regeringskansliet 2023f.

¹³² Statistikmyndigheten SCB 2023g.

¹³³ Jämställdhetsmyndigheten 2023e; Persson m.fl. 2023.

¹³⁴ Jämställdhetsmyndigheten 2023e; Skolverket 2023e; Statskontoret 2013.

¹³⁵ Prop. 2022/23:1 2022; Ramboll 2023; Vi Lärare 2022.

¹³⁶ Jeppsson 2020.

¹³⁷ Statens kulturråd 2023b.

¹³⁸ Statens kulturråd 2023a.

¹³⁹ Ramboll 2023.

Folkhögskolan innebär 2024 års budget en ökning.¹⁴⁰ Budgetförstärkningen för 2024 ska dock ses i ljuset av ett minskat anslag inför verksamhetsåret 2023 och antalet platser på folkhögskolor minskar under 2024.¹⁴¹

Folkbildningsrådet konstaterar att det främst är på landsbygden som folkbildningen är viktig, bland annat för kompetensförsörjningen, och att majoriteten av deltagarna är kvinnor.¹⁴² Under 2022 utgjorde kvinnor närmare 65 procent av samtliga studerande på folkhögskolor och närmare 70 procent på de långa särskilda kurserna.¹⁴³

I studieförbundens folkbildningsverksamhet utgjorde kvinnor 65 procent av deltagarna 2022.¹⁴⁴ Folkbildningen kan därför ses som särskilt viktig för kvinnor på landsbygden.¹⁴⁵

Fokus för regeringens politik och satsningar för jämställd utbildning

Jämställdhetsmyndigheten har sedan tidigare uppmärksammat att utbildningssystemets organisation och styrning försvårar genomförandet av jämställdhetspolitiken i skolan.¹⁴⁶

Granskning av reviderade läroplaner

Under 2023 har regeringen gett Skolinspektionen i uppdrag att, mot bakgrund av de under 2022, reviderade kurs- och läroplanerna (Lgr22) granska skolornas arbete avseende det nya kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer, inklusive arbetet med att bland annat förebygga och bemöta intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism, homo- och transfobi, samt hedersrelaterat våld och förtryck.¹⁴⁷ Skolverket har dessutom fått i uppdrag att stärka det systematiska arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck.¹⁴⁸

Skolans roll i det brottsförebyggande arbetet

Flera rapporter har uppmärksammat skolans roll i det brottsförebyggande arbetet under 2023. Brottsförebyggande rådet (BRÅ) har bland annat undersökt barn och unga i kriminella nätverk och konstaterat att det främst är pojkar i åldern 12–15 år som rekryteras till kriminella nätverk. Många av dem har haft problem i grundskolan.¹⁴⁹ I det brottsförebyggande arbetet lyfter Skolverket fram vikten av att skolan arbetar med normer och jämställdhet eftersom det kan ses som en del av skolans förebyggande arbete mot sexuella kränkningar och våld. Det grova våldet kan möjliggöras av att exempelvis kränkningar gör att gränsen för vilka beteenden som är accepterade förskjuts vilket kan

¹⁴⁰ Prop. 2023/24:1 2023.

¹⁴¹ Folkbildningsrådet 2023; Vi Lärare 2023.

¹⁴² Bjerke & Mellander 2023.

¹⁴³ Statistikmyndigheten SCB 2023f; Sveriges Folkhögskolor 2023.

¹⁴⁴ Statistikmyndigheten SCB 2023e.

¹⁴⁵ Bjerke & Mellander 2023.

¹⁴⁶ Jämställdhetsmyndigheten 2023e.

¹⁴⁷ Skolverket 2023f; Utbildningsdepartementet 2023.

¹⁴⁸ Regeringskansliet 2023e.

¹⁴⁹ Brottsförebyggande rådet (BRÅ) 2023a.

få långtgående konsekvenser både för offer och förövare.¹⁵⁰ I fråga om våldsförebyggande arbete med fokus på våld i ungas partnerrelationer, riktat mot skolungdomar, har Jämställdhetsmyndigheten i uppdrag att översätta, anpassa och effektutvärdera programmet Dating matters.¹⁵¹

I socioekonomiskt utsatta områden deltar flickor i lägre utsträckning än förväntat i föreningsidrott, ett mönster som även finns bland pojkar men som är tydligare för flickor.¹⁵² I budgeten för 2023 avsatte regeringen 100 miljoner kronor till Riksidrottsförbundet för stöd till idrotten i utsatta områden och för brottsförebyggande arbete.¹⁵³ Riksidrottsförbundet har dock tydliggjort att de oroas över budgetneddragningarna för studieförbund då det också drabbar idrottsrörelsen.¹⁵⁴ Utifrån könsmönster inom idrotten ser Jämställdhetsmyndigheten det som viktigt att följa hur dessa satsningar kan komma att påverka jämställdheten inklusive det våldsförebyggande arbetet. Centrum för idrottsforskning har visat att åtgärder behövs på flera nivåer inom idrottsrörelsen för att förebygga mäns våld mot kvinnor.¹⁵⁵

Stärkt elevhälsa och åtgärder för trygghet och studiero

Under 2023 har elevhälsans roll och funktion stärkts genom skollagen. Ändringarna, som gäller från juli 2023, innebär att elevhälsans arbete ska bedrivas på individ-, grupp- och skolenhetsnivå samt i samverkan med lärare och övrig personal. Elevhälsan ska vara en del av skolans systematiska kvalitetsarbete och skollagen förtydligar att den ska samverka med hälso- och sjukvården samt socialtjänsten. Det införs också krav på tillgång till specialpedagog eller speciallärare för elevhälsans specialpedagogiska insatser.¹⁵⁶

Fler pojkar än flickor känner trygghet och tillhörighet till skolan.¹⁵⁷ Regeringen gav under 2023 en särskild utredare i uppdrag att utreda och föreslå åtgärder för ett stärkt ledarskap och ett effektivare arbete med trygghet och studiero i skolan. Utredningen ska redovisas i december 2024. Kommittédirektivet nämner inte flickor och pojkar men ett jämställdhetsperspektiv ska finnas med i analysen. Hedersrelaterat våld och förtryck pekas ut som en orsak till skolfrånvaro. I direktivet till utredningen framgår även att elevers inflytande i skolan ska ses över.¹⁵⁸ I en debattartikel skriver regeringen bland annat att det behöver bli tydligare i skolförfattningarna att det är läraren som beslutar om undervisningen och hur den genomförs.¹⁵⁹ Jämställdhetsmyndigheten bedömer dock i uppföljningen av delmålet att elevinflytandet snarare bör stärkas inom delar av utbildningssystemet. En större delaktighet i det lokala jämställdhetsarbetet, inklusive i det våldsförebyggande och trygghetsskapande arbetet kan enligt myndigheten ge ett mer träffsäkert jämställdhetsarbete och skapa en tillit mellan elever och lärare.¹⁶⁰

¹⁵⁰ Jämställdhetsmyndigheten 2023e; Skolverket 2023d.

¹⁵¹ Arbetsmarknadsdepartementet 2022.

¹⁵² Centrum för idrottsforskning 2023 Prop. 2022/23:1 2022.

¹⁵³ Prop. 2022/23:1 2022; Regeringskansliet 2023a.

¹⁵⁴ Riksidrottsförbundet 2023a; 2023b.

¹⁵⁵ Alsarve & Strand 2023.

¹⁵⁶ Prop.2021/22:162 2022.

¹⁵⁷ Jämställdhetsmyndigheten 2023e.

¹⁵⁸ Dir. 2023:154 2023.

¹⁵⁹ Pehrson & Edholm 2023.

¹⁶⁰ Jämställdhetsmyndigheten 2023e.

6. JÄMN FÖRDELNING AV DET OBETALDA HEM- OCH OMSORGSARBETET

Kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjligheter att ge och få omsorg på lika villkor.

Sammanfattande iakttagelser

- Jämställdhetsmyndigheten har under 2023 presenterat rapporten ”Livspusslet som inte går ihop”. Rapporten visar att kvinnor utför mer vardagligt hushållsarbete och omsorg om de egna barnen medan män utför mer underhållsarbete i hemmet, vilket är mer sällan förekommande och lättare att styra över tidsmässigt. Detta medför att kvinnor får mindre tid för annat och är mer bundna till det egna hemmet.
- Uttaget av föräldrapenning var mer jämnt fördelat mellan kvinnor och män 2023 jämfört med åren innan.
- Den totala föräldraledigheten (betald och obetald) är mer ojämnt fördelad än uttaget av enbart föräldrapenning och skiljer sig mellan olika grupper. I mer resursstarka grupper där pappor tar ut mer av föräldrapenningsdagarna kompenserar mammor detta med att ta ut mer obetald ledighet.
- En majoritet av de som vårdar en närstående med närståendepenning är kvinnor. Inspektionen för socialförsäkringen har identifierat faktorer som hindrar närstående från att få del av förmånen.
- Kvinnor utför mer krävande obetald anhörigomsorg vilket påverkar deras hälsa och arbetsliv negativt. Ett förlängt arbetsliv ökar riskerna för gruppen medelålders kvinnor som tydligt ökat både sitt arbetskraftsdeltagande och sin obetalda anhörigomsorg de senaste årtiondena.
- Ofrivillig ensamhet är ett hot mot folkhälsan. Jämställdhetsmyndighetens beställda kunskapssammanställning visar att fler äldre kvinnor ger obetald anhörigvård och är därmed särskilt drabbade av ofrivillig ensamhet och de negativa effekter det medför.

Det jämställdhetspolitiska året avseende en jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet

Målet om en jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet innebär att kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjlighet att ge och få omsorg på lika villkor. Målet omfattar inte bara fördelningen av obetalt arbete inom enskilda par, utan även fördelningen av obetalt arbete mellan kvinnor och män på samhällsnivå. Målet inbegriper både den som ger omsorg och den som tar emot omsorg.¹⁶¹

¹⁶¹ Skr 2016/17:10 2016.

Under 2023 har Jämställdhetsmyndigheten liksom tidigare år identifierat få åtgärder med det primära syftet att jämna ut fördelningen av det obetalda hem- och omsorgsarbetet mellan kvinnor och män. Myndigheten bedömer att avsaknaden av åtgärder har bidragit till en viss stagnation i utvecklingen mot måluppfyllelse. I den uppföljning av delmålet som Jämställdhetsmyndigheten lämnade 2023 konstaterade myndigheten bristande måluppfyllelse inom delmålet samtliga områden och lämnade ett flertal förslag med potential att öka måluppfyllelsen.¹⁶² En övergripande bedömning var att uppföljningen av delmålet behöver stärkas samt att en ny och kontinuerligt återkommande studie av kvinnors och mäns tidsanvändning behöver genomföras.

I den samlade analys och bedömning över utvecklingen mot jämställdhet under åren 2017–2022 som Jämställdhetsmyndigheten presenterade 2023, pekas delmålet om en jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet ut som ett område som behöver prioriteras genom fler politiska åtgärder.¹⁶³

Som tidigare år har Försäkringskassan även 2023 arbetat med regeringsuppdrag om att öka kunskapen och sprida information i relation till ett jämställt uttag av föräldrapenningen.

Under året har även arbete med att implementera Sveriges nationella strategi för anhöriga som vårdar, hjälper eller stödjer en närstående fortgått och Socialstyrelsen har redovisat flera regeringsuppdrag med koppling till strategin.

Kvinnor utför mer obetalt hushållsarbete och omsorg om egna barn

I oktober 2023 redovisade Jämställdhetsmyndigheten regeringsuppdraget om att genomföra en uppföljning av delmålet om en jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Uppföljningen visar att delmålet inte har uppnåtts, att det skett en stagnation i utvecklingen och att det finns områden där utvecklingen ser ut att ha gått bakåt. SCB:s tidsanvändningsundersökning visar att kvinnor utför mer av det vardagliga hushållsarbetet medan män utför mer underhållsarbete i hemmet. De senare är aktiviteter som förekommer mer sällan och de kompenseras inte tidsmässigt för den mertid som kvinnor lägger på det vardagliga hushållsarbetet. Det är också lättare att styra över när sällanaktiviteter ska utföras.¹⁶⁴

Kvinnor ger mer omsorg än män till de egna barnen. Kvinnor är mer föräldralediga (både betalt och obetalt) och tar mer ledigt från jobbet för att vårda sjuka barn. När föräldrar separerar är det oftast kvinnan som tar det primära omsorgsansvaret. Att kvinnor tar ett större ansvar för omsorgen om de egna barnen samtidigt som de sköter en större del av det vardagliga hushållsarbetet gör att de har mindre utrymme för andra aktiviteter och tillbringar en större andel av sin tid i eller i nära anslutning till hemmet, vilket pekar mot att de är mer bundna till det egna hemmet jämfört med män.¹⁶⁵

¹⁶² Jämställdhetsmyndigheten 2023c.

¹⁶³ Jämställdhetsmyndigheten 2023f.

¹⁶⁴ Jämställdhetsmyndigheten 2023c.

¹⁶⁵ Jämställdhetsmyndigheten 2023c.

Fördelningen av föräldrapenningen har blivit jämnare

Försäkringskassan fick 2023 ett förnyat uppdrag att verka för ett jämställt användande av föräldrapenningen och den tillfälliga föräldrapenningen för vård av barn. I uppdraget ingår att genom information bidra till att föräldrar får bättre kunskap om föräldraförsäkringens regelverk och om de långsiktiga effekterna av fördelningen av föräldraledighet. I Försäkringskassans årsredovisning för 2023 framkommer som tidigare år att myndigheten arbetar aktivt med uppdraget och bedömer att uppdragets målsättning uppnåtts.¹⁶⁶

Sedan införandet av föräldraförsäkringen 1974 har kvinnor tagit ut majoriteten av föräldrapenningsdagarna medan mäns uttag har ökat långsamt över tid. Efter flera års stagnation skedde en förändring mot ett jämnare uttag 2023 genom att män tog ut 0,7 procentenheter fler föräldrapenningsdagar än året innan och hamnade på 30,9 procent medan kvinnor tog ut 69,1 procent.¹⁶⁷

För att stödja utvecklingen mot en jämn fördelning av omsorgen om de egna barnen har Jämställdhetsmyndigheten i uppföljningen av delmålet föreslagit en ny jämställdhetsbonus med syfte att öka incitamenten för föräldrar att dela lika på föräldrapenningen.¹⁶⁸ Myndigheten föreslog också att nyblivna mammor med diagnostiserade förlossningsskador ska få utökade möjligheter till sjukpenning för att underlätta återhämtning, vård och rehabilitering. Detta skulle öka de nyblivna mammornas hälsa men även möjliggöra för pappor att tidigt nyttja föräldrapenningen. Att pappor tidigt nyttjar föräldrapenningen har visat sig ha positiva effekter på antalet föräldrapenningsdagar som män tar ut. En sådan reform bedömdes ge föräldrarna bättre möjlighet att ge omsorg om det nyfödda barnet samtidigt som föräldrapenningsuttaget skulle bli mer jämnt fördelat mellan föräldrarna.

I budgetpropositionen för 2024 föreslog regeringen nya bestämmelser i föräldraförsäkringen. De så kallade dubbeldagarna, som tillåter föräldrarna att ta ut föräldrapenning samtidigt fördubblas från 30 till 60 dagar. Föräldrarna tillåts även överlåta 45 föräldrapenningsdagar vardera till någon annan som är försäkrad för föräldrapenning. De nya bestämmelserna träder i kraft den 1 juli 2024.¹⁶⁹

Mammor i mer resursstarka familjer tar ut mer obetald föräldraledighet

Förutom att föräldrar tar ut föräldrapenning är de också obetalt föräldralediga för att ge omsorg till sina barn. Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) har analyserat den totala föräldraledigheten, det vill säga kombinationen av föräldrapenning och obetald föräldraledighet, och visat att den är mindre jämställt fördelad än fördelningen av enbart föräldrapenningen.¹⁷⁰ Mammor är i genomsnitt föräldralediga drygt 12 månader under barnets första två år varav fyra av dessa är obetald ledighet. Motsvarande siffror för pappor är drygt tre månader varav knappt en av dessa är obetald ledighet.

¹⁶⁶ Försäkringskassan 2024.

¹⁶⁷ Försäkringskassan 2024.

¹⁶⁸ Jämställdhetsmyndigheten 2023c.

¹⁶⁹ Regeringskansliet 2023b.

¹⁷⁰ Inspektionen för socialförsäkringen 2023c.

Det finns tydliga skillnader mellan olika grupper i samhället. Exempelvis visar ISF att inrikes födda föräldrar, och framför allt mammor i dessa föräldrapar, är hemma längre under barnets första två år än utrikes födda föräldrar. Föräldrar som delar lika på föräldrapenningen är också totalt sett föräldralediga längre under barnets första två år än föräldrar som inte delar lika på föräldrapenningen. Mammor i resursstarka föräldrapar är mer obetalt föräldralediga än andra. När pappor i mer resursstarka föräldrapar tar ut en större del av föräldrapenningen påverkas inte mammors totala föräldraledighet nämnvärt. I stället leder det till att mammor är mer obetalt föräldralediga. ISF menar att mammor i mer resursstarka föräldrapar kompenserar för att pappor tar ut fler av de tillgängliga betalda dagarna genom att vara mer obetalt lediga. Myndigheten drar därför slutsatsen att även om fler reserverade månader med föräldrapenning kan leda till att pappor använder mer betald föräldrapenning tyder resultaten i undersökningen på att det också kan få som konsekvens att mammor ökar sin obetalda föräldraledighet.

Ökningen av mäns vab under pandemin faller tillbaka

I regleringsbrevet för 2023 fick Försäkringskassan i uppdrag att genomföra en fördjupad analys över användandet av den tillfälliga föräldrapenningen för vård av sjukt barn (vab) uppdelat på kvinnor och män.

Fördelningen av vab är mer jämn än föräldrapenningsuttaget. Försäkringskassans analys visar att vab ökade kraftigt under coronapandemin och nu ligger kvar på en förhöjd nivå.¹⁷¹ Orsaken till ökningen var att förkylningsrelaterad vab ökade dramatiskt under pandemin, medan övriga sjukdomar som exempelvis magsjuka minskade. Efter pandemin har förkylningsrelaterad vab legat kvar på en hög nivå samtidigt som övriga sjukdomar har återgått till de nivåer som rådde innan pandemin. De relativt långa vårdperioderna under pandemin har numera blivit både kortare och fler.

Mellan 2018 och 2019 ökade mäns uttag med 0,1 procent av dagarna. Under pandemin accelererade ökningstakten och nådde 2021 en toppnotering med 39,3 procent, vilket är 1,5 procentenheter högre än innan pandemin (2019). Sedan dess har mäns andel fallit tillbaka igen och nådde 2023 38,6 procent medan kvinnors steg till 61,4 procent. En trolig förklaring till utvecklingen är enligt Försäkringskassan att barnen hölls hemma under längre perioder under pandemin och att föräldrarna då var mer benägna att avlasta varandra och dela på frånvaron från arbetet. Efter pandemin när vårdperioderna åter blivit kortare har benägenheten att dela på vårdperioderna återgått till nivåerna innan pandemin.¹⁷²

Ökad kunskap om föräldrar som väljer bort förskola de första åren

Från och med att barnet fyller ett år är alla kommuner skyldiga att erbjuda förskoleplats, 85 procent av barnen mellan ett och fem år är inskrivna i förskolan men 15 procent är det inte. Utredningen "Förskola för alla barn" (SOU 2020:67) efterfrågade forskning om orsakerna till detta. Forskningsrapporten "Varför går barnen inte i förskolan?" siktar på att bidra med insikter och förklaringar. Studien baseras på en intervjustudie med 31 icke-slumpmässigt valda föräldrar som hade minst ett barn under 3 år som inte var inskrivet på förskolan.¹⁷³ Två tredjedelar av barnen fick sin huvudsakliga omsorg av mamman,

¹⁷¹ Försäkringskassan 2023b.

¹⁷² Försäkringskassan 2023b.

¹⁷³ Lenz Taguchi 2022.

som också i flera fall studerade eller arbetade deltid. De intervjuade var generellt positiva till den svenska förskolan och en majoritet hade fattat beslutet att vara hemma längre än föräldraförsäkringen medger först efter första barnets födelse. Den främsta orsaken var att skapa en nära anknytning till barnet och att själv vilja utföra omsorgen om barnet. Typiskt för de som redan innan första barnets födelse bestämt sig för att vara hemma längre var att de hade fått kunskaper om betydelsen av anknytning genom sina högskoleutbildningar till social-, vård- och omsorgsyrken, inklusive förskollärare. Alla de intervjuade vårdnadshavarna uppgav att de själva och omgivningen uppfattade beslutet att vara hemma längre som ett brott mot ett antal dominerande samhällsnormer och ett förväntat beteende bland småbarnsföräldrar.

De tydligaste effekterna av att föräldrarna utförde omsorgen själva var enligt de intervjuade att det varit bra för barnen samt att det ledde till ett mer hållbart och mindre stressat familjeliv med ett stärkt föräldraskap. Valet att själva ta hand om barnen medförde dock tydliga ekonomiska och sociala kostnader. Dels påverkades familjeekonomin negativt och det fanns en oro för den professionella utvecklingen liksom lägre framtida pensioner. Några uttryckte detta i termer av ett jämställdhetsproblem. Den största kostnaden ansågs dock vara den sociala, det vill säga känslan av att ha en normbrytande identitet och att få ett negativt stigma klistrat på hela familjen eller på kvinnan i familjen av personer i ens omgivning.¹⁷⁴

Kvinnor utför mer anhörigomsorg vilket påverkar deras hälsa och arbetsliv negativt

Jämställdhetsmyndigheten har i flera rapporter lyft att nerdragningarna inom äldreomsorgen resulterat i en betydande minskning av äldre som bor på äldreboenden och som får hemtjänst.¹⁷⁵ Det har ökat pressen på anhöriga att öka sina obetalda omsorgsinsatser om närstående äldre och personer med funktionsnedsättning. Anhörigomsorgen sker framför allt obetalt men under en kortare period kan anhöriga som avstår förvärvsarbete för att vårda eller vara ett stöd för en svårt sjuk anhörig vara berättigade till närståendepenning. Användningen av närståendepenning har nästan fördubblats mellan 2000 och 2019, till knappt 15 000 vårdare. Av de som vårdar med närståendepenning är 70 procent kvinnor och en majoritet vårdar en förälder.¹⁷⁶ ISF visar i en granskning att det är krångligt att ansöka om närståendepenning och att dess användningsområde är oklart samt att det finns hinder för att använda förmånen. Det kan leda till att närstående som vårdar en anhörig avstår från att ansöka eller inte beviljas närståendepenning. ISF anser därför att ansökningsprocessen bör förenklas och rekommenderar regeringen att ta initiativ till en översyn av regelverket för närståendepenning.¹⁷⁷

Åtstramningarna som har skett inom äldreomsorgen de senaste årtiondena gäller både vilka tjänster som omfattas samt vilka krav som ställs för att få tillgång till tjänsterna.¹⁷⁸

¹⁷⁴ Lenz Taguchi 2022.

¹⁷⁵ Jämställdhetsmyndigheten 2023g; 2023c; 2023f.

¹⁷⁶ Inspektionen för socialförsäkringen 2022.

¹⁷⁷ Inspektionen för socialförsäkringen 2023a.

¹⁷⁸ Stanfors 2023.

Andelen äldre över 80 år som beviljats hemtjänst, särskilt boende eller dagverksamhet har enligt rapporten ”Omsorgsansvar för äldre anhöriga” minskat från 62 till 37 procent mellan 1980 och 2012, och har fortsatt att minska till 29 procent 2022. Samtidigt som fler äldre bor kvar hemma har hemtjänstens insatser mer prioriterats mot de allra sköraste äldre med stora vårdbehov. Organisatoriska förändringar inom hemtjänsten har gjort omsorgen alltmer fragmentiserad och tidspressad vilket lett till en sämre arbetsmiljö för medarbetarna och en försämrad omsorgskvalitet för de äldre. Denna utveckling har lett till en ökande press på familjemedlemmar att ge merparten av omsorgen till bräckliga äldre som bor hemma.¹⁷⁹ Både kvinnor och män ger obetald omsorg till äldre, men omsorgen ser ofta olika ut. Kvinnor tillbringar mer tid med att umgås och utöva personlig omsorg och tillsyn medan män i huvudsak ger praktisk hjälp men även ekonomiskt stöd. När omsorgsbehoven blir mer omfattande ökar kvinnors insatser mer än mäns. För förvärvsarbetande anhöriga sker den mest intensiva omsorgen i övre medelåldern, det vill säga under en period då åldrande föräldrars omsorgsbehov ökar, och omsorgen ges då framför allt av döttrar. Personer över 65 år ger oftast omsorg till den de lever tillsammans med.¹⁸⁰

Forskning visar att den obetalda anhörigomsorgen riskerar att ge negativa effekter på välmående, hälsa, arbetsliv och ekonomi, främst för kvinnor.¹⁸¹ När omsorgsbördan ökar blir det ofta mindre tid kvar för återhämtning och fritid. Fler kvinnor drabbas därmed av stress, sömnbrist, psykisk ohälsa och ett minskat antal sociala kontakter. Fler kvinnor går också ner i arbetstid eller sjukskrivs.

Den grupp kvinnor i arbetsför ålder som ger mest omfattande anhörigomsorg är även den grupp som ökat sitt arbetskraftsdeltagande mest de senaste 40 åren. Åren 1980–2020 ökade 55–64-åriga kvinnors arbetskraftsdeltagande från 55 till 80 procent vilket är en mycket hög siffra i ett internationellt perspektiv.¹⁸²

Senare års krav på ett förlängt arbetsliv genom höjd pensionsålder riskerar att förstärka arbetsbördorna för denna grupp kvinnor med ökade negativa effekter som följd.

Nationellt kompetenscentrum för anhöriga har visat att kostnaden för anhörigomsorgen ligger på närmare 152 miljarder kronor per år, motsvarande 3 procent av BNP.¹⁸³ Om offentlig omsorg utförd av personer med undersköterskelön skulle ersätta anhörigas omsorg om närstående skulle det kosta 194 miljarder kronor per år, vilket motsvarar närmare 4 procent av BNP.

Obetalt omsorgsarbete om äldre närstående och närstående med funktionsnedsättning skapar stora samhällseliga värden, men riskerar även att medföra höga kostnader i form av bland annat lägre inkomster och sämre hälsa för dem som utför omsorgen. Jämställdhetsmyndigheten har lyft att kunskaperna om anhöriga som ger obetald omsorg till äldre eller andra närstående behöver stärkas.¹⁸⁴ För omsorgen om barn finns en social

¹⁷⁹ Vicente m.fl. 2022.

¹⁸⁰ Stanfors 2023.

¹⁸¹ Jämställdhetsmyndigheten 2023g; 2023c; Stanfors 2023; Ulmanen 2022.

¹⁸² Stanfors 2023.

¹⁸³ Ekman m.fl. 2021.

¹⁸⁴ Jämställdhetsmyndigheten 2023c.

infrastruktur och en sammanhållen politik samt tillgänglig statistik. Detta saknas när det gäller omsorgsansvar för närstående vuxna.¹⁸⁵

Jämställdhetsmyndigheten bedömde i uppföljningen av delmålet att kvaliteten och omfattningen av den formella omsorgen om äldre behöver öka för att nå ambitionen om en jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet och i förlängningen ett jämställt samhälle.¹⁸⁶ Myndigheten föreslog också att socialförsäkringsskyddet för en anhörig som vårdar en närstående utökas med en ny försäkring. Denna försäkring skulle dels vara en utvidgning av närståendepenningen med en del som skulle omfatta närstående med stora omsorgsbehov men inte livshotande sjukdom, dels ta inspiration från den tillfälliga föräldrapenningen. Ett utökat socialförsäkringsskydd skulle minska risken för privatekonomisk förlust vid omsorg av anhörig och minska risken för den stress och ohälsa som en kombination av försörjningsarbete och obetalt omsorgsarbete kan innebära.

Ytterligare ett reformförslag redovisas i SNS rapporten ”Omsorgsansvar för äldre anhöriga” där införandet av en individuell tidbank diskuteras. Från denna tidbank tänker man sig att individer kan erhålla ersättning under perioder då denne av olika anledningar inte förvärsarbetar, så som under tider av omställning i arbetslivet, ledighet för vård av barn eller perioder av anhörigomsorg.¹⁸⁷

Arbete inom den nationella anhörigstrategin pågår

Sveriges nationella strategi för anhöriga som vårdar, hjälper eller stödjer en närstående beslutades under 2022 och genomförandet har påbörjats. Strategin syftar till att stärka anhörigperspektivet inom vård och omsorg samt att göra stödet till anhöriga mer likvärdigt över landet. Socialstyrelsen redovisade i oktober 2023 ett uppdrag där myndigheten lämnade förslag inom vilka områden och med vilka mått som det är lämpligt att följa upp anhörigstrategin. Uppdragskravet var att föreslagna mått skulle vara möjliga att dela upp på kön, men Socialstyrelsen konstaterar att det i dagsläget saknas data för att detta skall vara möjligt och att en ny datainsamling därmed skulle behöva göras.¹⁸⁸ Socialstyrelsen har också tagit fram ett kunskapsstöd till kommuner och regioner för att stärka anhörigperspektivet i vården och omsorgen, både på system- och verksamhetsnivå.¹⁸⁹ Socialstyrelsen framhåller bland annat att vård och stöd som anhöriga ger medför stora besparingar för den offentliga välfärden, och att det är angeläget att uppmärksamma att anhöriga fyller en viktig samhällsbärande funktion. Myndigheten redovisar även ett flertal områden där kunskaperna behöver öka för att anhörigperspektivet fullt ut ska kunna stärkas. Ett sådant område är kunskap om vad det innebär att arbeta utifrån ett helhetsperspektiv som inkluderar jämlikhets- och jämställdhetsperspektiv samt interkulturella aspekter. Socialstyrelsen har även tagit fram ett konkret stöd för myndighetshandläggare, för att kunna uppmärksamma och involvera anhöriga i arbetet och se till att de anhörigas egna behov kan bli tillgodosedda på ett

¹⁸⁵ Stanfors 2023.

¹⁸⁶ Jämställdhetsmyndigheten 2023c.

¹⁸⁷ Stanfors 2023.

¹⁸⁸ Socialstyrelsen 2023d.

¹⁸⁹ Socialstyrelsen 2023a.

individ Anpassat sätt.¹⁹⁰ Jämställdhetsmyndigheten betonar vikten av att den nationella anhängstrategin följs upp ur ett jämställdhetsperspektiv.

I augusti 2022 började EU:s så kallade balansdirektiv gälla i Sverige. Direktivets syfte är att öka förutsättningen för att föräldrar och anhängvårdare ska kunna hålla balansen mellan arbete och privatliv samt stanna kvar i arbetslivet.¹⁹¹

Fler äldre partnervårdande kvinnor lider av ensamhet

Ofrivillig ensamhet beskrivs, exempelvis av Världshälsoorganisationen (WHO), som ett stort och växande samhällsproblem och ses som en av orsakerna bakom både psykisk och fysisk ohälsa. Unga och äldre är grupper som är särskilt drabbade av ensamhet och fler kvinnor upplever ensamhet i jämförelse med män.¹⁹²

Inför 2023 aviserade regeringen en treårig gemenskapssatsning och gav Folkhälso-myndigheten i uppdrag att ta fram en nationell strategi mot ensamhet i samråd med flera andra myndigheter, däribland Jämställdhetsmyndigheten.¹⁹³

En identifierad riskfaktor för ensamhet hos äldre är att ge anhängomsorg till en närstående. Anhängomsorg kan leda till minskat socialt umgänge och begränsa möjligheten att delta i sociala sammanhang vilket i sin tur kan leda till ofrivillig ensamhet.¹⁹⁴

För att öka kunskapen om effekterna av den ökade obetalda omsorgen om äldre och personer med funktionsnedsättning har Jämställdhetsmyndigheten gett i uppdrag att ta fram en kunskapsöversikt om aktuell forskning om ensamhet bland äldre partnervårdare, där genusperspektivet särskilt beaktats.¹⁹⁵ Denna kunskapsöversikt återfinns som en särskild underlagsrapport till denna rapport. Resultaten i översikten visar att partnervård ökar risken för ofrivillig ensamhet. Den ofrivilliga ensamheten leder i sin tur till lägre välbefinnande och livstillfredsställelse samt till en förhöjd risk för depressiva symptom och självmordstankar. Då fler äldre kvinnor än män vårdar en partner drabbas fler kvinnor än med män av ofrivillig ensamhet. När det gäller frågan om huruvida partnervård påverkar kvinnor och män på olika sätt berör få av de undersökta forskningsstudierna detta område och resultaten är inte överensstämmande.¹⁹⁶ Det behövs mer kunskap om eventuella skillnader kring hur äldre kvinnor och män som ger partnervård upplever ensamhet och vilka effekter det i sådana fall får.

¹⁹⁰ Socialstyrelsen 2023c.

¹⁹¹ Prop. 2021/22:175 2022.

¹⁹² Dahlberg & Kirvalidze 2024.

¹⁹³ Socialdepartementet 2023.

¹⁹⁴ Socialstyrelsen 2022b.

¹⁹⁵ Dahlberg & Kirvalidze 2024.

¹⁹⁶ I flertalet av de kvantitativa studierna som ingår i kunskapsöversikten har forskarna ”kontrollerat för kön” vilket betyder att eventuella skillnader mellan könen inte analyseras.

7. JÄMSTÄLLD HÄLSA

Kvinnors och män, flickor och pojkar ska ha samma förutsättningar för en god hälsa samt erbjudas vård och omsorg på lika villkor.

Sammanfattande iakttagelser

- Myndigheters specifika jämställdhetsuppdrag som kännetecknas av att vara konkreta och tydliga ger positiva resultat vilket ses tydligt gällande uppdrag om sjukdomar som drabbar kvinnor.
- Arbetet för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) är grundläggande för kvinnors hälsa och egenmakt. Flera myndigheter har uppdrag rörande den nationella SRHR-strategin vilket resulterar i en positiv utveckling och bland annat avspeglar sig i minskade tonårsaborter liksom ökande diagnostisering av endometrios och provocerad vulvodyni. Detta är ett resultat av myndigheters tidigare uppdrag. För att den ökande kunskapsutvecklingen effektivt ska kunna implementeras i verksamheter krävs dock bland annat tillräckliga resurser, kompetensutveckling av skolans personal och utvecklad elevhälsa.
- För områdena som kräver tvärsektorieell samverkan mellan myndigheter och som i högre grad påverkas av samhällsutvecklingen i stort, så som livsvillkor och arbetsvillkor för vissa grupper av kvinnor, ses fortsatt en negativ utveckling. Detta avspeglar sig bland annat i lågutbildade kvinnors sjunkande medellivslängd, liksom i en ökning av stressrelaterade sjukskrivningar inom kvinnodominerande branscher.
- En ökande ojämlikhet i samhället i stort resulterar i en ökad ojämlikhet i hälsa inom gruppen kvinnor och inom gruppen män. Lågutbildade och utrikesfödda kvinnor hänger inte med i den annars positiva utvecklingen vi ser inom delmålet.

Det jämställdhetspolitiska året avseende jämställd hälsa

Jämställd hälsa är ett omfattande delmål som handlar om fysisk, psykisk, sexuell och reproduktiv hälsa. Delmålet om jämställd hälsa innefattar också förebyggande folkhälsoarbete, insatser till enskilda personer inom socialtjänsten, stöd och service till personer med funktionsnedsättning samt hälso- och sjukvård och offentligt finansierad omsorg.

Kvinnor och mäns skilda livsvillkor får stor påverkan på utvecklingen av delmålet. Rätten till hälsa är en mänsklig rättighet och definieras av FN i artikel 25 i den allmänna förklaringen av mänskliga rättigheter och i artikel 12 i konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.¹⁹⁷ Vidare är hälsa och jämställdhet en integrerad del av Agenda 2030 och grundläggande för en hållbar utveckling.

¹⁹⁷ FN 1948; 1966.

Delmålet om en jämställd hälsa har varit och är fortsatt ett prioriterat område för regeringen vilket bland annat tar sig uttryck i de satsningar på kvinnors hälsa och förlossningsvård som initierades 2015. Under 2023 har en ny överenskommelse om 1,6 miljarder kronor träffats mellan regering och Sveriges kommuner och regioner (SKR) kring mödrahälsovård, förlossningsvård samt förstärkta insatser för kvinnors hälsa. Därutöver har flera nya myndighetsuppdrag lämnats, bland annat om ökad forskning på kvinnospecifika sjukdomar och utveckling mot en jämlik förlossningsvård och annan sjukvård riktad mot kvinnor, som exempelvis vård efter sexuellt våld.¹⁹⁸ Socialstyrelsen har under året publicerat nationella riktlinjer för förlossningsvården och Forte har tillsammans med Vetenskapsrådet publicerat en forskningsstrategi för prioriterad forskning om kvinnors hälsa och sjukdomar. Satsningen på förlossningsvården och kvinnors hälsa överlappar och berör den nationella strategin för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR).

Styrningen av delmålet är komplex och är av tvärsektoriell karaktär då kvinnors och mäns hälsa är en konsekvens av utvecklingen inom övriga jämställdhetspolitiska delmål och samhällsutvecklingen i stort. Styrningen av delmålet leder till positiva resultat, framför allt när det gäller myndigheters arbete med kunskapsproduktion inom området kvinnospecifika sjukdomar. En stor del av ohälsan hos kvinnor är dock orsakad av skillnader i livsvillkor, arbetsvillkor och våld. Inom dessa områden är de positiva resultaten få och utvecklingen till stor del negativ.

En åtgärd som tidigare regeringar har initierat inom dessa område är ett förslag på en nationell strategi för psykisk hälsa och suicidprevention som Folkhälsomyndigheten tillsammans med Socialstyrelsen avrapporterade i september 2023.¹⁹⁹ Strategin är bred och utgår från att individers olika livsvillkor påverkar den psykiska hälsan. I relation till den nationella strategin för psykisk hälsa och suicidprevention har regeringen vidtagit ytterligare åtgärder i form av ett uppdrag om en nationell strategi mot ofrivillig ensamhet. Med anledning av att Jämställdhetsmyndigheten ska bistå med kunskap kring denna strategi redovisar vi en fördjupning om ensamhet i relation till anhörigomsorg i kapitel 6.

Vidtagna åtgärder resulterar i en positiv kunskapsutveckling gällande kvinnors hälsa

Många myndigheter, framför allt myndigheter som lyder under Socialdepartementet, har uppdrag med koppling till jämställd hälsa och specifikt till satsningen om kvinnors hälsa och förlossningsvården. Uppdragen har resulterat i en positiv utveckling vilket Jämställdhetsmyndigheten tidigare rapporterat om.²⁰⁰ Därutöver har flera myndigheter

¹⁹⁸ Tillexempel följer Myndigheten för vård och omsorgsanalys upp och analyserar resultaten av regeringens satsning på förlossningsvård och kvinnors hälsa, Inspektionen för vård och omsorg har i uppdrag att förstärka den nationella tillsynen av mödrahälsovården samt förlossningsvården under 2023–2025, Folkhälsomyndigheten har i uppdrag att ta fram kunskapsunderlag inom ramen för satsningen för kvinnors hälsa. Socialstyrelsen har även i uppdrag att genomföra insatser för en jämlik hälso- och sjukvård med fokus på sjukdomar och tillstånd som främst drabbar kvinnor samt genomföra insatser för att stödja en jämlik vård för personer som har utsatts för sexuellt våld. Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) har i relation till detta i uppdrag att ta fram kunskapsunderlag avseende vård av personer som utsatts för sexuellt våld.

¹⁹⁹ Folkhälsomyndigheten & Socialstyrelsen 2023.

²⁰⁰ Jämställdhetsmyndigheten 2022a; 2023g; 2023f.

uppföljningsuppdrag gällande överenskommelser med SKR. Jämställdhetsmyndigheten har i tidigare rapporter visat på vikten av att de myndigheter som har i uppdrag att följa upp överenskommelserna även tydligt följer upp huruvida kommuner och regioner arbetar med de övergripande mål om ökad jämställd hälsa som har formulerats i överenskommelserna.²⁰¹

Ny forskningsstrategi kring kvinnors hälsa

Forte har tillsammans med Vetenskapsrådet haft i uppdrag att kartlägga och analysera forskningsbehovet om kvinnors hälsa och sjukdomar samt att ta fram en ny forskningsstrategi. I Fortes och Vetenskapsrådets rapport konstateras att det finns en oproportionerligt hög förekomst av en rad hälsotillstånd, sjukdomar och symtom som vården har svårt att upptäcka, diagnostisera och behandla hos kvinnor. De menar dessutom att det ibland saknas kunskap om sjukdomarnas orsaker och förklaringar till socioekonomiska skillnader. Kartläggningen föreslår en långsiktig forskningssatsning om cirka 60–80 miljoner kronor per år under sju till åtta år. Satsningen skulle gälla sjukdomar och hälsotillstånd som är unika för eller vanligare bland kvinnor samt forskning om gravidas hälsa och förlossningsvård inklusive eftervård. Därutöver föreslås i kartläggningen att fyra andra områden som rör kvinnors hälsa inkluderas i redan befintliga och kommande satsningar och forskningsprogram. Områdena som pekas ut är folkhälsa och folksjukdomar, ett jämställt hälso- och sjukvårdssystem, våldets konsekvenser för kvinnors hälsa samt arbetslivets betydelse för kvinnors hälsa.²⁰² Jämställdhetsmyndigheten välkomnar en forskningssatsning på kvinnors hälsa och sjukdomar i enlighet med Fortes och Vetenskapsrådets förslag.

Två utredningar om försäkringsrelaterade frågor kopplat till kvinnors hälsa

Under året har en statlig utredning om förändrade regler för arbetsskadeförsäkring publicerats. Jämställdhetsmyndigheten är positiv till utredningens förslag om att även diagnoser kopplade till psykisk ohälsa, vilka tidigare varit undantagna och därmed inte berättigat till arbetsskadeersättning, regleras i arbetsskadeförsäkringen. Detta är av särskild betydelse för kvinnors hälsa och ekonomi då kvinnor är särskilt utsatta för stressrelaterad psykisk ohälsa till följd av svåra arbetsvillkor inom kvinnodominerade sektorer.

Ytterligare en utredning med särskild betydelse för kvinnors hälsa och ekonomi gäller socialförsäkringsskyddet för gravida där författningsförändringarna föreslås träda i kraft 1 juli 2025. Även här är Jämställdhetsmyndigheten positiv till utredningens förslag som bland annat innebär att det i regelverket för sjukpenning ska förtydligas att en gravid kvinna inte ska anses vara frisk om en icke-gravid person hade ansetts vara sjuk med motsvarande symtom och arbete. Dessutom föreslår utredning att taket vid beräkning av den sjukpenninggrundande inkomsten i graviditetspenningen höjs till samma nivå som inom sjukpenningen (tio prisbasbelopp), samt att alla besvär som orsakas eller förvärras av graviditeten ska beaktas vid bedömningen av arbetsförmågans nedsättning i ett fysiskt påfrestande arbete.²⁰³

²⁰¹ Jämställdhetsmyndigheten 2023g.

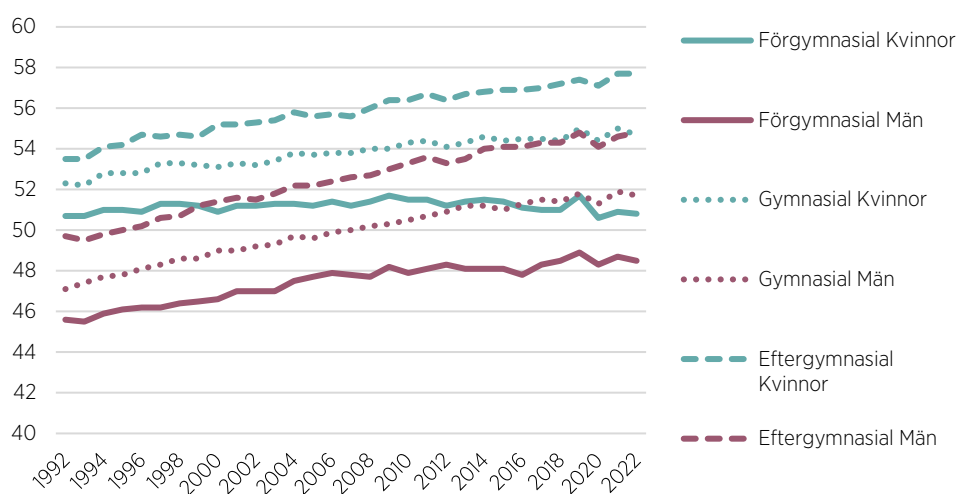
²⁰² Forte 2023.

²⁰³ SOU 2023:23 2023.

Ökande skillnader i hälsa inom gruppen kvinnor

Medellivslängden fortsätter att öka för de flesta grupper i samhället för både kvinnor och män. Kvinnor som grupp har fortsatt längre medellivslängd än gruppen män. De största skillnaderna syns dock mellan olika socioekonomiska grupper. Skillnaden mellan män med förgymnasial utbildning jämfört med män med eftergymnasial är större än skillnaderna mellan kvinnor och män generellt. Motsvarande gäller mellan kvinnor. Särskilt utmärkande är gruppen kvinnor med förgymnasial utbildning vars medellivslängd sjunker.²⁰⁴

Figur 2. Återstående medellivslängd vid 30 års ålder efter utbildningsnivå och kön

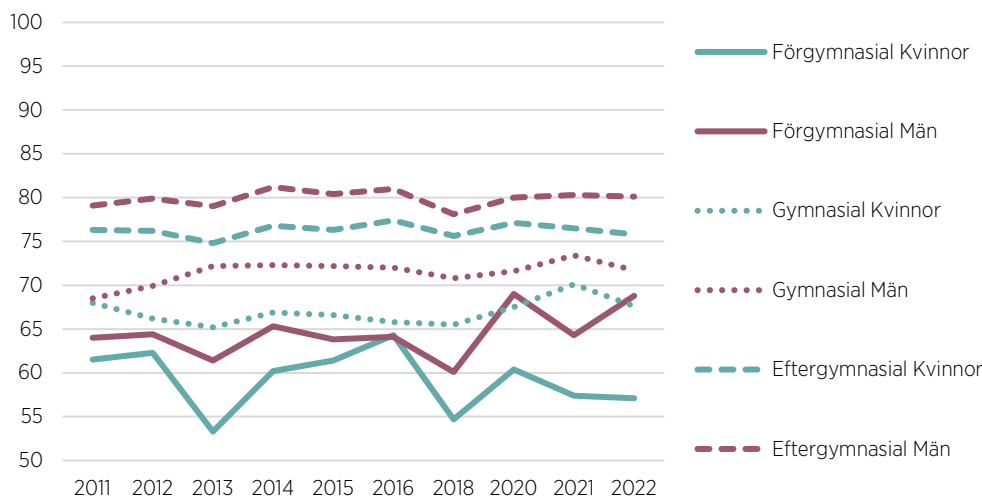
Källa: Folkhälsomyndigheten - Folkhälsodata.²⁰⁵

Den sjunkande medellivslängden hos gruppen kvinnor med förgymnasial utbildning återspeglas även i den självskattade hälsan som visar en minskning av självskattad bra hälsa hos framför allt gruppen kvinnor med förgymnasial utbildning. Detta till skillnad mot gruppen män med förgymnasial utbildning som har en ökande självskattad hälsa liksom ökande medellivslängd. Den sjunkande medellivslängden hos kvinnor med förgymnasial utbildning behöver tas i beaktande vid exempelvis en höjd pensionsålder som diskuterats i kapitel 4 om ekonomisk jämställdhet och med hänsyn till den ökande obetalda omvårdnaden av äldre närstående som redovisas i kapitel 6.

²⁰⁴ Folkhälsomyndigheten 2024.

²⁰⁵ Folkhälsomyndigheten 2023c.

Figur 3. Andel med självskattad bra eller mycket bra hälsa efter utbildningsnivå och kön. Andel i procent

Källa: Folkhälsomyndigheten - Folkhälsodata.²⁰⁶

Arbetsvillkoren inom kvinnodominerande branscher leder till ohälsa och ökade stressrelaterade sjukskrivningar hos kvinnor

Under flera år har Socialstyrelsen haft i uppdrag att fördela statsbidrag utifrån satsningar på att förbättra arbetsvillkoren inom framför allt äldreomsorgen. Jämställdhetsmyndigheten har i tidigare rapporter analyserat dessa satsningar, vilka har visat en fortsatt negativ utveckling avseende kompetensförsörjning och sjukskrivningar inom äldreomsorgen, trots de uttalade ambitionerna.²⁰⁷

Försäkringskassans analys ”Psykisk ohälsa i dagens arbetsliv” från oktober 2023 visar att de stressrelaterade sjukskrivningarna ökat kraftigt de senaste åren vilket bekräftar Jämställdhetsmyndighetens tidigare analyser. Stressrelaterade sjukskrivningar är nu den dominerande orsaken till längre sjukskrivningar. Särskilt drabbade är kvinnor inom vård, skola och omsorg. Orsakerna bakom de stressrelaterade sjukskrivningarna är sedan länge väl belagda och beror på för höga krav i kombination med låg kontroll av arbetsuppgifterna. Mellan juni 2019 och juni 2023 ökade antalet personer som är sjukfrånvarande med stressrelaterad diagnos från 32 700 till 42 000, en ökning med 29 procent. Kvinnor står för 79 procent av dessa sjukfall. Den stressrelaterade psykiska ohälsan ökar även bland män, där är dock andra psykiatriska diagnoser som exempelvis depressioner också vanliga.²⁰⁸ Antalet pågående sjukfall för samtliga diagnoser är relativt stabilt. Dock ökade kvinnors långtidssjukskrivningar under 2022 medan mäns minskade.²⁰⁹

²⁰⁶ Folkhälsomyndigheten 2023d.

²⁰⁷ Se exempelvis Jämställdhetsmyndigheten 2023g.

²⁰⁸ Försäkringskassan 2023a.

²⁰⁹ Försäkringskassan 2023c.

Myndigheten för arbetsmiljökunskaps (MYNAK) studie ”En kartläggning av arbetsmiljö och hälsa hos undersköterskor, sjuksköterskor och läkare i den offentliga hälso- och sjukvården” visar att en stor del av de studerade yrkesgrupperna upplevde mer stressrelaterad ohälsa i sin arbetsvardag och därför övervägde att lämna yrket. Studien visar att skillnader i den sociala- och organisatorisk arbetsmiljön mellan yrkesgrupperna påverkade yrkesgrupperna på olika sätt. Exempelvis upplevde läkare större kvantitativa krav medan sjuksköterskor upplevde mer känslomässiga krav. Gruppen undersköterskor upplevde i större utsträckning låg kontroll och lågt inflytande över sina arbetsuppgifter vilket resulterade i sämre självskattad hälsa än de andra yrkesgrupperna. Därutöver visar resultaten att nästan 40 procent varit utsatta för hot och våld i sitt arbete de senaste 12 månaderna. Störst utsatthet för hot och våld fanns hos gruppen undersköterskor.²¹⁰

Arbetsmiljöverkets analys av arbetsrelaterade besvär visar att dessa främst är orsakade av en för hög arbetsbelastning. Särskilt vanligt med besvär av arbetet som orsakats av för hög arbetsbelastning är det bland kvinnor som arbetar inom kommun och region samt bland personer med låg inkomst, förgymnasial utbildning eller tidsbegränsad anställning.²¹¹

Vårdförbundets enkät till sina medlemmar bekräftar Arbetsmiljöverkets resultat och beskriver att framför allt unga som arbetar inom vårdsektorn upplever en alltför hög arbetsbelastning. Mer än hälften av de unga som svarade på undersökningen upplever en betydande underbemanning som leder till en arbetsbelastning som inte går att hantera. Det leder till att många arbetar deltid för att orka, men den höga arbetsbelastningen riskerar också att leda till att unga lämnar sitt yrke.²¹²

Utrikesfödda kvinnors hälsa

Utrikesfödda kvinnor är en heterogen grupp och en del av dem ingår även i gruppen kvinnor med låg utbildning. Vidtagna åtgärder gällande gruppen har framför allt riktats mot att öka deras etablering på arbetsmarknaden (se kapitel 4, Ekonomisk jämställdhet). Jämställdhetsmyndighetens intervjustudie ”Mellan tillit och misstro” vittnar om en ekonomisk utsatthet och en förhållandevis låg tilltro till de svenska institutionerna hos utrikes födda kvinnor. När pengarna är svåra att få att räcka till fasta utgifter som mat, hyra och räkningar minskar kvinnornas handlingsutrymme och det leder till en försämrad livssituation.²¹³ Sveriges kvinnoorganisationer lyfter flera aspekter av ojämlikhet i det svenska samhället som gör utrikesfödda kvinnor extra utsatta och som får negativa konsekvenser för deras hälsa.²¹⁴ Forskningen visar att det finns flera hinder för kvinnor med migrationserfarenhet gällande preventivmedelsanvändning, bland annat diskriminering från hälso- och sjukvårdspersonal, bristfällig tolkning och patriarkala strukturer.²¹⁵ Studier visar att gruppen utrikes födda kvinnor har fler förlossnings-

²¹⁰ Myndigheten för arbetsmiljökunskap 2023.

²¹¹ Arbetsmiljöverket 2023.

²¹² Vårdförbundet 2024.

²¹³ Jämställdhetsmyndigheten 2023d.

²¹⁴ Sveriges kvinnoorganisationer 2023.

²¹⁵ Folkhälsomyndigheten 2023b.

komplikationer och sämre förlossningsutfall jämfört med kvinnor födda i Sverige, samt högre mödradödlighet.²¹⁶ CEDAW-kommittén poängterar att utrikesfödda kvinnors livssituation behöver uppmärksammas och att åtgärder behöver sättas in.²¹⁷

Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) - en grundläggande förutsättning för en jämställd hälsa

SRHR-arbetet är sedan länge ett politiskt prioriterat område men arbetet intensifierades ytterligare med en nationell strategi som antogs 2020. Flera myndigheter samverkar i genomförandet av strategin. Det övergripande målet för den nationella SRHR-strategin är en god, jämlik och jämställd sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter i hela befolkningen.²¹⁸ SRHR är en grundläggande del av den allmänna hälsan och välbefinnandet under människans hela liv, såväl fysiskt och psykiskt som socialt. Det är en förutsättning för att uppnå jämställd hälsa och en grund för kvinnans egenmakt.²¹⁹ Strategin knyter därmed an till stora delar av jämställdhetspolitiken, inklusive den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Vidare överlappar den med flera andra satsningar, bland annat de fleråriga satsningarna inom förlossningsvården och kvinnors hälsa.²²⁰

Sexuell och reproduktiv hälsa är ett samlingsbegrepp som exemplifieras med:²²¹

- Rätten till säkra aborter, gynekologisk hälsovård, mödravård och förlossningsvård
- Tillgång till preventivmedel och sexualundervisning
- Rätten att få bestämma över sin egen sexuella läggning, könsidentitet och könsuttryck.

Ur ett globalt perspektiv har den svenska befolkningen relativt väl utvecklade SRHR-rättigheter. Stora framsteg har även tagits globalt men samtidigt ses nu ett alltmer ökat motstånd mot SRHR globalt och i Europa.²²² Området är omfattande och den nationella strategin definierar sju specifika grupper där SRHR-arbetet anses särskilt prioriterat.²²³ Här lyfter vi resultat av SRHR-arbetet främst i relation till den prioriterade gruppen unga och unga vuxna.

Positiva resultat av SRHR-arbetet

Folkhälsomyndigheten har regeringens uppdrag att samordna och implementera SRHR-strategin. Under 2023 publicerade myndigheten en handlingsplan för implementering av

²¹⁶ Folkhälsomyndigheten 2023b; Jämställdhetsmyndigheten 2023g.

²¹⁷ CEDAW 2021.

²¹⁸ Därutöver är fyra delmål formulerade som alla har tydliga kopplingar till jämställdhet 1. Sexualitet och sexuell hälsa, 2 Reproduktion och reproduktiv hälsa, 3 Egenmakt, integritet och identitet med koppling till hälsa, 4 Jämlik och jämställda relationer med koppling till hälsa.

²¹⁹ Starrs m.fl. 2018.

²²⁰ Folkhälsomyndigheten 2020.

²²¹ Kvinna till kvinna 2023.

²²² Folkhälsomyndigheten 2019.

²²³ Folkhälsomyndigheten 2020.

strategin. De har också publicerat flera fördjupningar och studier inom SRHR-området, bland annat studier som berör elevhälsans arbete med SRHR och menstruell hälsa bland unga vuxna, samt en kartläggande studie om preventivmedelsanvändning bland kvinnor med migrationserfarenhet.²²⁴

Skolan och elevhälsan är centrala aktörer för SRHR-arbetet hos unga

Skolan och elevhälsan har en central roll gällande SRHR-arbetet hos unga. Det handlar om att förmedla kunskap och ge tillgång till information men även ökad upptäckt och diagnostisering av sjukdomar rörande SRHR.²²⁵

En viktig åtgärd som vidtagits kopplat till SRHR-arbetet är förändringar i läroplaner angående sexualitet, samtycke och relationer i grundskola, särskola och vuxenutbildningen. Läroplanerna började gälla hösten 2022 och Skolinspektionen har i uppdrag att följa upp implementeringen av de nya läroplanerna (se även kapitel 5 om jämställd utbildning samt Jämställdhetsmyndighetens särskilda uppföljning av delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra). Läroplanerna syftar till att bidra till att eleverna utvecklar förståelse för egna och andras rättigheter samt att förmedla betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke. Inom ramen för implementeringen av läroplanerna har Skolverket publicerat webkurser inom området.

Folkhälsomyndighetens nationella handlingsplan för SRHR betonar att det är viktigt att det finns tillgång till stöd och kompetensutveckling för lärare och andra yrkesgrupper inom elevhälsan.²²⁶ Myndigheten har genomfört en litteratur- och intervjustudie kring elevhälsans arbete med SRHR-frågor som bland annat visar att elevhälsans personal ibland känner en osäkerhet att prata om SRHR-frågor med barn och unga, vilket kan hänga samman med en brist på fortbildning och kunskapspåfyllnad. Folkhälsomyndigheten lyfter även problematik med oklara mandat, roller och styrning av elevhälsans arbete. Det varierar exempelvis stort huruvida skolkuratorer och skolsköterskor medverkar i lärares undervisning om sexualitet, samtycke och relationer. Elevhälsan har även en viktig uppgift när det gäller ökad upptäckt av våld. Här visar studier att flera viktiga delar saknas och att skolsköterskor exempelvis undviker att fråga om sexuellt våld för att inte försätta eleven i en obekväm situation eller att vetskapen om att upptäcka sexuellt våld ska leda till en svår process för både dem själva och för eleven.²²⁷ Dessa resultat är i linje med Jämställdhetsmyndighetens tidigare analyser som belyser hur jämställdhetsuppdraget i stort kan vara svårt att praktisera i skolan till följd av att frågorna uppfattas som kontroversiella, konfliktfyllda och svåra att närma sig. Könsskillnader och motsättningar mellan flickor och pojkar blir särskilt framträdande i diskussioner om exempelvis abortfrågor, hbtqi-frågor, jämställdhet och feminism. De är svåra att hantera för både lärare och elever varför lärare ibland undviker frågorna för att inte skapa konflikter. Det förekommer också att lärare undviker att tala om krig,

²²⁴ Folkhälsomyndigheten 2023a.

²²⁵ Folkhälsomyndigheten 2023a; Socialstyrelsen 2019.

²²⁶ Folkhälsomyndigheten 2023e.

²²⁷ Folkhälsomyndigheten 2023a.

hedersförtryck, sexuell läggning eller religionstillhörighet av hänsyn till elevernas olika bakgrunder och erfarenheter.²²⁸

Jämställdhetsmyndighetens uppföljning av delmål 6 om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra visar dock att det sker ett relativt omfattande utvecklingsarbete på flera håll i landet gällande identifiering av våldsutsatthet och sexuell exploatering av unga. Framför allt har verktyget SEXIT fått stor spridning på ungdomsmottagningar nationellt under de senaste åren. SEXIT är en metod som syftar till att identifiera unga med erfarenhet av våld och unga som är sexuellt risktagande eller utsatta, för att kunna erbjuda dem relevant vård och stöd. Idag används frågeformuläret SEXIT i 13 av Sveriges 21 regioner. Genom att sprida verktyget i högre utsträckning även till skolan skulle fler unga kunna nås, även pojkar och andra som besöker ungdomsmottagningar i lägre utsträckning än flickor. SEXIT används till viss del i elevhälsans hälsosamtal eller som fristående rutin på högstadiet och gymnasiet. Följeforskning från exempelvis Jämtland-Härjedalen visar att elever uttrycker att det är positivt att dessa frågor ställs. Även yrkesverksamma som möter barn och unga uppger att det underlättar att frågorna ställs på rutin och till alla. SEXIT inom elevhälsan och skolan kan fylla en del av skolans roll i ökad upptäckt av våldsutsatthet. För en djupare belysning av området hänvisar vi till den särskilda uppföljningen av delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.²²⁹

Satsningen på gratis preventivmedel har minskat antalet aborter hos unga

En viktig faktor för kvinnans frigörelse och egenmakt har varit tillgång och utveckling av preventivmedel. Makten att själv välja om och när individen vill bli gravid är en mänsklig rättighet och ett fundament i SRHR-arbetet.²³⁰

Socialstyrelsen visar att antalet aborter varit relativt konstant de senaste åren i de flesta åldersgrupper, förutom i åldersgruppen upp till 19 år där antalet aborter minskat kraftigt de senaste åren. Orsakerna bakom minskningen är dels att regeringen 2017 lagstodgade om gratis preventivmedel till kvinnor under 21 år, dels att det blivit allt vanligare med långtidsverkande preventivmedel, som att erbjuda spiral till unga kvinnor som ännu inte fött barn. Utöver den kraftiga minskningen av aborter i gruppen under 19 år sker aborten allt tidigare i graviteten. 94 procent av alla aborter sker nu innan vecka 12. Vidare är majoriteten av alla aborter så kallade medicinska (96 procent) varav 75 procent av dessa avslutades i hemmet.²³¹

Den svenska abortlagstiftningen (1974:595), som togs i bruk 1975 anger att aborter ska genomföras på vårdinrättning. Syftet med lagen var att säkerställa att kirurgiska abortingrepp skulle utföras med medicinsk kompetens under säkra förhållanden. Enligt statistiken är dock en majoritet av alla aborter numera medicinska vilket föranlett regeringen att tillsätta en utredning om utökade hemaborter och en eventuell lagändring. Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) har i ett första skede haft

²²⁸ Jämställdhetsmyndigheten 2023e.

²²⁹ Jämställdhetsmyndigheten 2024d.

²³⁰ FN 1979; Starrs m.fl. 2018.

²³¹ Socialstyrelsen 2023b.

i uppdrag att utvärdera de medicinska och etiska aspekterna av att utföra hela den medicinska aborten i hemmet.²³²

Elev- och studenthälsans roll för ökad upptäckt av endometrios och provocerad vulvodyni

Inom ramen för satsningarna på kvinnors hälsa och förlossningsvård har både SBU och Socialstyrelsen haft uppdrag kopplade till olika kvinno specifika sjukdomar för att öka kunskapen om dem. Vården av endometrios, och vård och behandling av provocerad vulvodyni har varit föremål för utredningar och framtagande av riktlinjer.²³³ Provocerad vulvodyni har en tydlig koppling till SRHR-arbetet då sjukdomen påverkar flera aspekter kring den sexuella hälsan och får en starkt negativ påverkan för många unga kvinnor. Sjukdomen är ett smärttillstånd som främst drabbar unga kvinnor. Många får en intensiv smärta vid vaginalt sex vilket även påverkar relationen till en eventuell partner. Ofta påverkas vardagsaktiviteter och det allmänna välbefinnandet. Det kan i sin tur leda till att många med provocerad vulvodyni samtidigt har psykisk ohälsa, främst oro och ångest. Personer med provocerad vulvodyni upplever därmed ofta en sänkt livskvalitet.²³⁴

Sjukdomen endometrios innebär att celler från livmoderslemhinnan växer utanför livmodern och orsakar inflammation och sammanväxningar. Sjukdomen skapar lidande under stora delar av mångas liv och kostar därutöver samhället stora summor.²³⁵ I en svensk studie hade kvinnor med endometrios i genomsnitt 38 dagars sjukfrånvaro per år jämfört med nio dagar per år för kvinnor utan endometrios i samma åldersgrupp.²³⁶

Socialstyrelsen uppskattar att cirka var tionde kvinna i fertil ålder har endometrios i Sverige. Det motsvarar cirka 250 000 individer.²³⁷ Trots att det generellt syns en ökad diagnostisering av både endometrios och provocerad vulvodyni finns det mycket som tyder på att dessa sjukdomar är kraftigt underdiagnostiserade och underbehandlade. Flera instanser lyfter också att vården är ojämlig både inom landet och mellan olika grupper i befolkningen, särskilt i relation till utbildningsnivå och födelseland. Exempelvis visar en studie från centrum för epidemiologi och samhällsmedicin i region Stockholm att kvinnor med eftergymnasial utbildning får diagnosen endometrios i dubbelt så stor utsträckning som kvinnor med förgymnasial utbildning. Kvinnor som är födda i Sverige får på motsvarande sätt en diagnos i högre utsträckning än kvinnor födda utomlands.²³⁸ Liknande resultat ses för provocerad vulvodyni med en ökande diagnostisering men med stora skillnader mellan olika grupper. Högutbildade kvinnor blir diagnostiserade i högre grad än kvinnor med låg utbildning, och högutbildade kvinnor får oftare vård på högspecialiserade vårdinrättningar som vulvamottagning. Kvinnor med lägre utbildning

²³² SBU 2023.

²³³ SBU 2018; 2021; Socialstyrelsen 2018; 2022a.

²³⁴ Socialstyrelsen 2022a.

²³⁵ Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin 2023.

²³⁶ Socialstyrelsen 2018.

²³⁷ Socialstyrelsen 2018.

²³⁸ Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin 2023.

blir oftare diagnostiserade med mer ospecificerade diagnoser kopplade till smärta i underlivet.²³⁹

Enligt Socialstyrelsen är medelåldern för att få en endometriosdiagnos 37 år i Sverige.²⁴⁰ Även Stockholms folkhälsoundersökning visar att en större andel kvinnor i ålder 30–49 år har diagnosen jämfört med yngre kvinnor. Gruppen unga 16–19 år är den grupp som har minst procentuell ökning mellan 2013 och 2021 när det gäller endometriosdiagnoser. Det trots att en majoritet av de kvinnor som diagnostiseras uppger att symtomen började före 20 års ålder.²⁴¹ Socialstyrelsen beskriver vikten av tidig upptäckt och en ökad medvetenhet inom elevhälsan och primärvården. Det finns också unga som lever under hedersförtryck eller annan kontroll från familjen, och som inte törs söka sig till ungdomsmottagningar eftersom mottagningarna associeras med sexuella relationer och preventivmedel. Det finns då en risk att det tar längre tid innan de får hjälp mot mensrelaterad smärta.²⁴² Elevhälsan och studenthälsan är därför centrala aktörer för att öka diagnostisering och behandling av dessa sjukdomar.²⁴³

²³⁹ Centrumför epidemiologi och samhällsmedicin 2023.

²⁴⁰ Socialstyrelsen 2018.

²⁴¹ Centrumför epidemiologi och samhällsmedicin 2023.

²⁴² Socialstyrelsen 2018.

²⁴³ Socialstyrelsen 2018; 2022a.

8. MÄNS VÅLD MOT KVINNOR SKA UPPHÖRA

Mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

I uppföljningen av delmål 6 om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra, redovisas som en separat rapport, framkommer både positiva resultat och utmaningar i arbetet med att genomföra den nationella strategins fyra målsättningar.²⁴⁴ Arbetet har inneburit att flera aktörer bidrar till ett effektivt förebyggande och bekämpande av våldet. Trots detta finns allvarliga brister och betydande variationer mellan kommuner, särskilt när det gäller stöd och skydd till våldsutsatta.

Den nationella strategin har skapat viktiga strukturer för arbetet men Jämställdhetsmyndigheten ser ett fortsatt behov av satsningar samt utvecklad ledning och styrning för att den våldsförebyggande ansatsen ska få genomslag. I arbetet med att bygga en samtyckeskultur behöver vuxna inkluderas i förändringsarbetet, utöver barn och unga. Därtill behöver arbetet på kommunal nivå stärkas för att öka likvärdigheten i hela landet och i högre grad inkludera arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel samt särskilt utsatta grupper. Trots att fler yrkesverksamma börjat ställa frågor om våld finns fortfarande stora skillnader i arbetet med att upptäcka våldsutsatta, särskilt barn och personer inom utsatta grupper.

Ändringar i socialtjänstlagen har gett kommunerna ett utökat ansvar att arbeta med våldsutövare. Uppföljningen visar att lagändringen tycks ha resulterat i ett ökat fokus och medvetenhet om ansvaret men behovet av kunskap och stöd i arbetet är fortsatt stort, inte minst i relation till våldsutövare i en hederskontext. Myndigheter behöver fortsatt utveckla sitt arbete för att säkerställa att skyddade personuppgifter inte röjs och att barns bästa omhändertas i frågor som rör vårdnad, boende och umgänge. Rättssäkerheten behöver stärkas för att garantera samhällets stöd och skydd till kvinnor och barn som utsätts för mäns våld. Rättsväsendet behöver i högre grad prioritera arbetet mot mäns våld mot kvinnor för att uppnå effektivare brottsbekämpning. Exempelvis behöver utredningsförmågan för hedersrelaterade brott stärkas och vi föreslår att Åklagarmyndigheten ska återrapporera sitt arbete med att öka likvärdigheten över landet och minska mediantiden för handläggning av kontaktförbud.

Kunskaps- och metodutvecklingen har gått framåt men evidensbaserade metoder och arbetssätt saknas fortfarande, vilket försvårar praktisk tillämpning. Vi ser därför ett behov av att intensifiera forskning och utveckling av verkningsfulla metoder. Vi ser även behov av att fortsätta utveckla indikatorer för att följa upp och analysera arbetet med den nationella strategin. För att säkra kontinuiteten ger vi i uppföljningen bland annat förslag om system för registerinhämtning av uppgifter från socialtjänstens verksamhet som gäller våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck samt förslag om riktad uppföljning av insatser i uppdrag om ökad upptäckt av våld.²⁴⁵

²⁴⁴ Jämställdhetsmyndigheten 2024d.

²⁴⁵ Jämställdhetsmyndigheten 2024d.

9. JÄMSTÄLLDHETSARBETET TAPPAR STYRFART

Utvecklingen mot de jämställdhetspolitiska målen tappar styrfart. Den minskande styrning av jämställdhetspolitiken i form av färre specifika jämställdhetsuppdrag och minskning av myndigheter som har jämställdhetsintegreringsuppdrag kan leda till att jämställdhetsarbetet nedprioriteras i myndigheter. Detta i kombination med en minskad bredd av politiska åtgärder inom jämställdhetspolitiken kan leda till en stagnation eller till och med tillbakagång för den hittills uppnådda jämställdheten.

Komplexa samhällsproblem kräver sektorsövergripande åtgärder

Jämställdhetsmyndighetens analys visar både ett minskat antal specifika jämställdhetsuppdrag i regleringsbrev till myndigheter och ett minskat antal myndigheter med jämställdhetsintegreringsuppdrag formulerade i regleringsbrev. Denna minskning kompenseras inte med uppdrag i myndigheternas instruktioner. Utfall och konsekvenser av denna minskning kan identifieras och analyseras först längre fram i tiden. Minskningen av uppdrag är i linje med en styrningsstrategi där myndigheterna främst ska fokusera på sina kärnuppdrag.²⁴⁶ Då jämställdhetspolitiken i grunden är tvärssektoriell²⁴⁷ och få myndigheter har jämställdhet som kärnuppdrag ser Jämställdhetsmyndigheten en risk att arbetet med jämställdhet kommer att prioriteras ned inom myndigheterna. Denna risk kan accentueras av följderna av det ansträngda ekonomiska läget som lett till minskade anslagsnivåer inom myndighetssektorn samt uppdrag om att prioritera kärnverksamheten.

Större fokus på delmålen odelbarhet kan leda till en positivare utveckling

I analysen av de jämställdhetspolitiska delmålen ser vi en varierande utveckling, bland annat till följd av att uppdragen till myndigheterna och andra aktörer varierar stort utifrån politikens prioritering. Inom delmål 6 om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra, har omfattande uppdrag och medel getts inom ramen för den nationella strategin. Detta har gett positiva resultat genom bland annat stor kunskapsutveckling och att den kommunala sektorn har kunnat bygga upp viktiga strukturer för arbetet. Trots detta finns fortfarande stora brister i stöd och skydd till våldsutsatta kvinnor och barn samt stora skillnader mellan kommuner. Kommunerna måste i högre grad arbeta förebyggande för att den nationella strategins våldsförebyggande ansats ska bli verklighet. Därutöver finns skillnader i identifiering av våldsutsatthet hos olika grupper där vissa särskilt sårbara grupper så som

²⁴⁶ De statliga budgetpropositionerna beskriver regeringens strategi för en effektivare myndighetsstyrning där det uttrycker ett behov av att ompröva det offentliga åtagandet där så är lämpligt och att se över myndigheternas uppgifter. Statsförvaltningen behöver bli mindre fragmenterad och mer fokuserad på myndigheternas kärnuppgifter. Prop. 2022/23:1 2022 utg.omr 2, Prop. 2023/24:1 2023 utg.omr 2.

²⁴⁷ Begreppet tvärssektoriella frågor beskriver frågor som kräver insatser inom flera olika verksamhetsområden och regelkomplex för att politiken ska förverkligas. Statskontoret 2022.

barn riskerar att inte identifieras. Liknade utveckling ses inom delmål 5 om jämställd hälsa där satsningar på kvinnors hälsa har gett en ökad kunskapsproduktion men där det finns skillnader i diagnostisering och behandling utifrån geografi, socioekonomi och etnicitet.

Det övergripande målet att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv är nedbrutet i sex delmål. Dessa är ömsesidigt beroende av varandra och för att det övergripande målet ska uppnås behöver alla delmål uppfyllas. Det ömsesidiga beroendet innebär dessutom att inga delmål till fullo kan uppnås om inte alla övriga delmål uppnås.²⁴⁸ Jämställdhetsmyndigheten ser det därför som angeläget att arbeta mer systematiskt med alla delmålen, där positiva resultat inom ett delmål kan ge positiva synergieffekter inom ett annat. Exempelvis är kvinnors ekonomiska egenmakt en förutsättning för att kunna lämna en våldsamt relation. Det finns därmed en stark koppling mellan delmål 2 om ekonomisk jämställdhet och delmål 6 om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Ett annat exempel relaterar till delmål 1 om en jämn fördelning av makt och inflytande. Det lägger på många sätt grunden för att beslutsfattande inom företag, organisationer och samhället i stort kan leda till en jämnare och mer könsbalanserad prioritering av finansiella resurser, vilket i sin tur kan påverka den ekonomiska jämställdheten positivt. Ytterligare ett exempel gäller delmål 4 om en jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet som kan förbättra kvinnors hälsa och minska stressrelaterade sjukskrivningar, det vill säga förbättra måluppfyllelsen för delmål 5 om en jämställd hälsa. För att bryta stagnationen som råder inom flera delmål bedömer Jämställdhetsmyndigheten att det behövs politiska åtgärder inom dessa för att öka måluppfyllelsen, vilket i sin tur kan stärka utvecklingen inom delmål 6 ytterligare.

Etappmål inom delmålen kan öka träffsäkerheten av jämställdhetspolitiska åtgärder

Jämställdhetsmyndigheten anser att framtagande av etappmål inom varje delmål kan leda till en ökad precision i jämställdhetsarbetet. Etappmålen kan öka träffsäkerheten i de politiska åtgärderna samt i myndigheternas arbete och öka samorganiseringen av insatser myndigheter emellan.

Delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra skiljer sig från de andra delmålen genom att det har en antagen strategi som i sin tur innehåller målområden med specifika delmål. För övriga delmål bedömer Jämställdhetsmyndigheten att målen blir svåra att nå då de inte är preciserade i specifika utfall. Det betyder att det kan vara svårt att konkretisera arbetet men också att veta när målet är uppfyllt.

Jämställdhetsmyndigheten har tidigare lyft att arbetet mot de jämställdhetspolitiska delmålen skulle främjas av att det införs etappmål, en modell som finns inom andra politikområden.²⁴⁹

Jämställdhetsmyndigheten ser även behov av ett förtydligande av när jämn könsfördelning ska anses vara uppnådd. Idag används både 40/60 och 50/50 procents representation av vardera kön som gräns. Myndigheten har tidigare lyft att denna otydlighet kan försvåra uppföljningar av indikatorer och måluppfyllelse och styrningen mot delmålen. Inom flera områden ser vi även en risk för att en 40/60 gräns kan få negativa konsekvenser för utvecklingen.

²⁴⁸ Skr 2016/17:10 2016.

²⁴⁹ Jämställdhetsmyndigheten 2023g.

Arbetet med jämställdhetsintegrering leder till positiva resultat

Jämställdhetsmyndigheten anser att jämställdhetsintegrering, regeringens främsta strategi för att uppnå den jämställdhetspolitiska målsättningen, ger positiva resultat. Jämställdhetsintegrering i myndigheter (JiM) och jämställdhetsintegrering i högskolor och universitet (JiHU) visar positiva utfall.²⁵⁰ Då det är svårt för politiken att fatta alla beslut om åtgärder inom en myndighets verksamhetsområde behöver regeringen delegera beslut och ansvar till myndigheterna. Här fyller jämställdhetsintegreringsarbetet en viktig funktion.

Jämställdhetspolitikens tvärssektoriella karaktär återspeglas i att jämställdhetsarbetet berör och överlappar flera politikområden. Detta pekar mot att en stärkt samverkan mellan myndigheter skulle förbättra förutsättningarna för att nå förändring på samhällsnivå.

De positiva resultaten inom JiM- och JiHU-programmen karakteriseras av en ökad relevans för verksamheternas målgrupper, bland annat genom att de i allt högre grad arbetar med flera maktordningar samtidigt och att jämställdhetsarbetet samorganiseras med närliggande uppdrag. Att myndigheterna har ett uttalat uppdrag att arbeta med jämställdhetsintegrering verkar fortsatt ha stor betydelse för att de ska åstadkomma resultat i arbetet. Myndigheterna uppger att det ger mandat, skapar motivation och är vägledande för myndigheternas arbete, vilket bidrar till långsiktighet och systematik.²⁵¹ Jämställdhetsmyndigheten ser det därför som angeläget att styrningen av myndigheternas jämställdhetsintegreringsarbete fortsatt är tydligt formulerat i instruktion eller regleringsbrev.

Intersektionellt perspektiv för ökad jämställdhet och jämlikhet på samhällsnivå

Utvärderingen av 2023 års JiM-program visar att många myndigheter arbetar med flera strategier och handlingsplaner som berör olika maktordningar. Exempel på sådana strategier och handlingsplaner är regeringens nationella strategi för funktionshinderspolicen, regeringens nationella plan mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott samt strategin och handlingsplanen för hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter. I samtliga av dessa strategier och handlingsplaner skrivs jämställdhet ut som ett viktigt perspektiv för att nå målen.

Delredovisningen av JiM-programmet lyfter ett behov av ökat stöd i att utveckla intersektionella analyser i myndigheternas arbete och en viktig del i detta arbete är att införliva jämställdhetsperspektivet för att få bättre och mer träffsäkra policier för olika målgrupper. Då ojämlikheten ökar och grupper av befolkningen så som utrikesfödda kvinnor, lågutbildade kvinnor samt grupper som inte lever inom den heterosexuella normen har en betydligt sämre hälsa än övriga grupper blir de intersektionella analyserna och perspektiven avgörande för att minska ojämlikheten i bland annat hälsa och ekonomi. Jämställdhetsmyndigheten ser därför med oro på den osäkerhet som råder

²⁵⁰ I JiM-programmet ingår 53 myndigheter och en organisation. I JiHU-programmet ingår samtliga statliga lärosäten samt Chalmers tekniska högskola och Jönköpings universitet.

²⁵¹ Jämställdhetsmyndigheten 2024b.

kring myndigheternas uppdrag att fortsatt jämställdhetsintegrera sin verksamhet. Detta riskerar att leda till en sämre måluppfyllnad och sämre träffsäkerhet i övriga strategier.

Inom ramen för utvecklingsprogrammet JiM+ har fyra myndigheter utbytt erfarenheter och kunskap med bland annat fokus på intersektionalitet, vilket har setts som utvecklande och positivt.²⁵²

En förändrad problemframställning kan påverka vilka åtgärder som vidtas

Jämställdhetsmyndigheten har återkommande genomfört textanalyser av budgetpropositionerna genom en så kallad ordsöksanalys. I ordsöksanalysen för budgetåret 2023 ses en minskning med mer än en tredjedel av ord som innehåller jämställ* jämfört med året innan medan ord som innehåller kvinn* har ökat. Detta kan te sig som en semantisk fråga men tidigare forskning visar på risker med förskjutningen mot att i större omfattning använda ordet kvinna och i lägre grad jämställdhet då det kan leda till att ”problemet” bedöms ligga hos gruppen kvinnor snarare än att ses som ett jämställdhetsproblem.²⁵³ Exempelvis har det i utgiftsområde 12 (Ekonomisk trygghet för familjer och barn) skett en markant minskning av ord som innehåller jämställ* mellan 2022 och 2023. Detta utgiftsområde är strategiskt viktigt för jämställdhetspolitiken då finansieringen av föräldraförsäkringen återfinns där. Föräldraförsäkringen är tillsammans med särbeskattningsreformen och den allmänna förskolan, en av de viktigaste reformerna för kvinnors ekonomiska egenmakt vilken möjliggjort att kvinnor har kunnat gå från att vara ekonomiskt beroende av en partner till att etablera sig på arbetsmarknaden. Fortfarande är dock uttaget av föräldraförsäkringen ojämnt fördelat mellan kvinnor och män. Jämställdhetsmyndigheten ser en risk att förskjutningen av ordvalet kan leda till en förändring i var problemet bedöms finnas och därmed hur de politiska lösningarna kan komma att formuleras.

Välfärdstjänster som politik för ökad jämställdhet

I budgetpropositionens bilaga 3, om ekonomisk jämställdhet, går det att utläsa att satsningar på offentliga välfärdstjänster är en viktig del i regeringens strategi för att öka den ekonomiska jämställdheten.²⁵⁴ Fördelningspolitikens omfördelade effekter är grundläggande och en förutsättning för ökad jämställdhet. CEDAW-kommittén lyfter fram att Sverige har ett välutvecklat omfördelnings- och välfärdssystem men att förbättringar behöver ske.²⁵⁵

I den ekonomiska jämställdhetsbilagan är de individuella välfärdstjänsterna i centrum för att illustrera budgetens omfördelade effekter. Jämställdhetsmyndigheten ser dock en risk att beräkningarna i jämställdhetsbilagan förbiser flera viktiga faktorer som påverkar hur statens offentliga resurser gagnar kvinnors och mäns ekonomi. För att få en helhetsbild av hur resurserna i de offentliga budgeterna fördelas mellan kvinnor och

²⁵² Dessa myndigheter är Folkhälsomyndigheten, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor och Specialpedagogiska skolmyndigheten. JiM+ är en vidareutveckling av JiM-uppdraget som fokuserar på samverkan och erfarenhetsutbyte mellan myndigheter med JiM-uppdrag.

²⁵³ Se till exempel Bacchi 2009.

²⁵⁴ Prop. 2022/23:1 Bilaga 3 2022.

²⁵⁵ CEDAW 2021.

män behöver fler aspekter vägas in än individuella välfärdstjänster. Utifrån vad som går att utläsa i bilagan, fördelas individuella välfärdstjänster så som transfereringssystem, utbildning och hälso- och sjukvård utefter kön, medan kollektiva varor och tjänster så som rättsväsende, försvar och näringslivspolitik antas tillfalla män och kvinnor i lika hög utsträckning. Detta resulterar i att beräkningen av den så kallade utökade inkomsten procentuellt ökar något mer för kvinnor än för män när värdet av individuella välfärdstjänster räknas in, men i absoluta belopp beräknas ökningen vara större för män. De absoluta beloppen redovisas dock inte i siffror i årets budgetproposition utan här lyfts den procentuella fördelningen fram. Utifrån ett ekonomiskt jämställdhetsperspektiv är det angeläget att både presentera siffror i absoluta belopp och i procentsatser.

I ljuset av att kollektiva varor och tjänster i många fall tillfaller män i betydligt högre utsträckning än kvinnor samt att mödra- och förlossningsvård enbart antas vara en förmån riktad till kvinnor, vilket i sig är ett orimligt antagande då barnafödande lägger grunden för hela samhällets existens, befarar Jämställdhetsmyndigheten att beräkningarna i den ekonomiska jämställdhetsbilagan riskerar att överskatta budgetens positiva ekonomiska effekter för kvinnor.

Välfärdens omfördelande effekter är grundläggande för jämställdhet men det krävs fler åtgärder för att öka kvinnors ekonomiska egenmakt

Bilaga 3 i budgetpropositionen, om ekonomisk jämställdhet, visar att kvinnors utökade inkomst steg marginellt mer än mäns (0,1 procentenheter) när värdet av individuella välfärdstjänster räknas in. Då är även mödra- och förlossningsvård inräknat i kvinnors utökade inkomster (ej i mäns). Vi har i tidigare rapporter belyst att nuvarande nivå på de omfördelande effekterna inte räcker.²⁵⁶ Exempelvis har tidigare analyser visat att transfereringssystemets omfördelande effekter succesivt minskat, där en av orsakerna är att passiva inkomster så som sjukförsäkring och arbetslöshetsförsäkringen beskattas betydligt högre än arbete och kapitalinkomster. Därutöver leder transfereringssystemen främst till att öka kvinnors inkomster på årsbasis medan fördelaktiga skattesatser gällande kapitalinkomster leder till ackumulerade ekonomiska fördelar för män.²⁵⁷ Det här är ytterligare exempel på faktorer som behöver vägas in i resonemanget om statsbudgetens effekter för kvinnors och mäns ekonomi.

Jämställdhetsmyndigheten bedömer att det krävs högre ambitioner för att öka kvinnors ekonomiska egenmakt och för ökad jämställdhet generellt. Det behövs dels åtgärder för att öka välfärdens omfördelande effekter, dels andra åtgärder så som att lönerna som erbjuds inom välfärdens kvinnodominerade sektorer är i nivå med andra yrken med motsvarande kompetens- och kvalifikationskrav samt bättre arbetsvillkor i övrigt. Det är inom de offentligt finansierade verksamheterna som politiken har större potential att påverka.

²⁵⁶ Jämställdhetsmyndigheten 2022b.

²⁵⁷ Gunnarsson 2023.

Uppnådde vi ett jämställt arbetsliv idag skulle det ta ytterligare 40–50 år innan nybeviljade pensioner blev jämställda

Jämställdhetsmyndigheten har analyserat pensionssystemet ur ett jämställdhetsperspektiv.²⁵⁸ Kvinnors totala pension som andel av männens var 71 procent 2022. Skillnaden mellan kvinnors och mäns genomsnittliga pensioner är större i Sverige jämfört med övriga nordiska länder, vilket beror på pensionssystemets konstruktion snarare än arbetsmarknadsfaktorer. Det finns åtgärder som vidtagits som gjort att pensionsgapet minskat men för att förbättra äldre kvinnors ekonomi finns argument för att ta ett helhetsgrepp beträffande förändringar i pensionssystemet. Livsinkomstprincipen innebär att även om vi uppnådde ett jämställt arbetsliv idag så skulle det ta ytterligare 40–50 år innan nybeviljade pensioner blev jämställda. Eftersom kvinnor har lägre arbetsinkomster än män även bland de yngre på arbetsmarknaden kommer pensionsgapet att bestå över lång tid. För att uppnå jämställda pensioner kan det behövas ett helhetsgrepp och större reformer av pensionssystemet. Men den långsiktiga lösningen kräver även förändringar utanför pensionssystemet, till exempel åtgärder för en jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet samt jämställdhet inom arbetslivet. Delar av detta ligger utanför Pensionsmyndighetens eller andra myndigheters mandat att förändra och det behövs därför, utöver jämställdhetsintegrering i myndigheterna, även åtgärder på politisk nivå.

För en jämnare fördelning av företagsstöden krävs strukturella förändringar

Jämställdhetsmyndighetens underlagsrapport om de regionala företagsstöden visar att dessa, med vissa regionala variationer, i högre utsträckning tillfaller män och mansdominerade branscher liksom företag som leds av män.²⁵⁹ Jämställdhetsmyndigheten konstaterar att målet inom den regionala utvecklingspolitiken om att kvinnor och män ska ”ha samma förutsättningar att [...] få tillgång till utvecklingsresurser” behöver förtydligas. Dessutom bör uppföljningen av stöden utvecklas och det behövs ett större fokus på strukturella faktorer kopplat till kvinnors företagande.

Kommunsektorns ekonomi påverkar den jämställdhetspolitiska måluppfyllelsen

En stor del av den offentliga konsumtionen kategoriseras som välfärdstjänster som tas i anspråk av enskilda individer. Dessa bekostas och tillhandahålls i många fall av den kommunala sektorn. Den ökade inflationen, det svårare ekonomiska läget och det faktum att skattebaserna inom kommunsektorn har minskat samtidigt som kommunernas uppdrag succesivt har ökat genom åren får konsekvenser för kvinnors livsvillkor.²⁶⁰ Kommunsektorns svagare ekonomi påverkar den jämställdhetspolitiska måluppfyllelsen på flera plan. Dels riskerar sektorns arbetstagare, som till största delen är kvinnor, att drabbas av neddragningar med bland annat försämrade arbetsvillkor som följd. Men bristande resurser inom till exempel äldreomsorgen som lett till att framför allt kvinnor ökat sin obetalda anhörigomsorg försvårar även uppfyllandet av delmålet om en jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet vilket i sin tur får

²⁵⁸ Jämställdhetsmyndigheten 2024a.

²⁵⁹ Jämställdhetsmyndigheten 2024e.

²⁶⁰ Gunnarsson 2023.

konsekvenser för kvinnors hälsa och ekonomi. Dessutom riskerar bristande resurser i skolan att försvåra genomförandet av skolans uppdrag gällande jämställdhet.

Ökad obetald anhörigomsorg får negativa konsekvenser för kvinnors hälsa och ekonomi

Den ökande anhörigomsorgen om äldre som sker till följd av den demografiska utvecklingen och en krympande offentlig omsorg om äldre, ökar risken för ohälsa för framför allt kvinnliga omsorgsgivare. Jämställdmyndighetens beställda kunskaps-sammanställning visar att äldre som vårdar sin partner har en högre nivå av ofrivillig ensamhet.²⁶¹ Den ofrivilliga ensamheten leder i sin tur till lägre välbefinnande och livstillfredsställelse samt till en förhöjd risk för depressiva symptom och självmordstankar. Jämställdhetsmyndigheten anser därför att det är viktigt i det kommande arbetet inom ramen för den nationella strategin mot ofrivillig ensamhet att beakta konsekvenserna av ökad anhörigomsorg.

Förutom negativa hälsoeffekter får den ökande anhörigomsorgen även negativa effekter för framför allt kvinnliga omsorgsgivares arbetsliv, ekonomi och pensioner.

Satsningar på kvinnligt kodade omsorgsyren bedöms minska omfattningen av det obetalda omsorgsarbetet och förbättra kvinnors hälsa, ekonomi och egenmakt.

²⁶¹ Dahlberg & Kirvalidze 2024.

REFERENSER

- 50:50 Parliament. (2024). *A friendly network helping women progress in politics*. <https://5050parliament.co.uk/> [2024-03-20].
- Allbright. (2024). *Rekryteringsbolagen - näringslivets grindvakter*.
- Alnebratt, K., & Rönnblom, M. (2015). *Feminism som byråkrati*.
- Alsarve, D., & Strand, S. (2023). *Idrottens ansvar att förebygga mäns våld mot kvinnor* (2023:3). Centrum för idrottsforskning.
- Arbetsförmedlingen. (2023). *Arbetsmarknadsutsikterna hösten 2023 - Utvecklingen på arbetsmarknaden 2023–2025* (2023:14).
- Arbetsförmedlingen, Länsstyrelsen Västernorrland, Migrationsverket, Socialstyrelsen, Försäkringskassan, & Jämställdhetsmyndigheten, (2023). *Myndighetsgemensam plan för att öka utrikes födda kvinnors inträde på arbetsmarknaden* (Af-2022/0046 3693).
- Arbetsmarknadsdepartementet. (2021a). *Jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet 2021–2025* (A2021/01442).
- Arbetsmarknadsdepartementet. (2021b). *Jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet 2021–2025* (A2021/01549).
- Arbetsmarknadsdepartementet. (2021c). *Ändring av uppdrag till Statistiska centralbyrån att följa upp Regeringskansliets arbete med jämställdhetsintegrering* (A2021/01604).
- Arbetsmarknadsdepartementet. (2023). *Uppdrag att genomföra en studie av svenska skolelevers attityder kring intolerans* (A2023/00959).
- Arbetsmiljöverket. (2023). *Arbetsorsakade besvär 2022*.
- Aúna. (2024). *Aúna | English | Auna*. <https://www.auna.org.mx/en/> [2024-03-19].
- Bacchi, C. L. (2009). *Analysing policy: what's the problem represented to be?* Pearson.
- Bjerke, L., & Mellander, C. (2023). *Folkbildning och landets kompetensförsörjning - Vilken roll spelar folkbildningen i städer och på landsbygder?*
- Brottsförebyggande rådet (BRÅ). (2023a). *Barn och unga i kriminella nätverk - En studie av inträde, brott, villkor och utträde* (2023:13).
- Brottsförebyggande rådet (BRÅ). (2023b). *Politikernas trygghetsundersökning 2023*.
- CEDAW. (2021). *Sammanfattande slutsatser om Sveriges tionde periodiska rapport*.
- Centrum för idrottsforskning. (2023). *Idrott och segregation - Om idrottens roll i ett ojämlikt samhälle* (2023:2).
- Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin. (2023). *Folkhälsorapport 2023 Stockholms län*.
- Dahlberg, L., & Kirvalidze, M. (2024). *Ensamhet bland äldre partnervårdare: En översikt över aktuell kvantitativ och kvalitativ forskning*. Jämställdhetsmyndigheten. (Underlagsrapport 2024:3).
- Dir. 2023:154. (2023). *Varaktigt förbättrad trygghet och studiero i skolan*. Regeringen.
- Diskrimineringsombudsmannen (DO). (2023). *Förekomst av diskriminering 2023 - Årlig rapport från Diskrimineringsombudsmannen* (Rapport 2023:3).

- Ekman, B., McKee, K., Vicente, J., Magnusson, L., & Hanson, E. (2021). Cost analysis of informal care: estimates from a national cross-sectional survey in Sweden. *BMC Health Services Research*, 21(1), 1236. <https://doi.org/10.1186/s12913-021-07264-9>.
- Ekonomistyrningsverket (ESV). (2012). *Resultatredovisning* (2012:42).
- Europarådet. (1998). *Gender mainstreaming: Conceptual framework, methodology and presentation of good practices*. Council of Europe.
- Europarådet. (2005). *Gender Budgeting: Final report of the Group of specialists on gender budgeting*. Council of Europe.
- Finansinspektionen. (2022). *Mer jämställt sparande* (Dnr 22–2252).
- Finansinspektionen. (2023). *Skillnader mellan kvinnors och mäns beteende på börsen* (FI-analys nr 42).
- FN. (1948). *Universal Declaration of Human Rights*.
- FN. (1966). *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*.
- FN. (1979). *Kvinnokonventionen CEDAW*.
- Folkbildningsrådet. (2023). *Folkbildningsrådet minskar antalet platser på folkhögskola 2024*. <https://www.folkbildningsradet.se/om-folkbildningsradet/aktuellt/nyheter/2023/folkbildningsradet-minskar-antalet-platser-pa-folkhogskola-2024/> [2023-12-19].
- Folke, O., & Rickne, J. (2023). *Sexuella trakasserier på jobbet ökar den ekonomiska ojämställdheten*. SNS Analys.
- Folkhälsomyndigheten. (2019). *Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) i Sverige 2017 – Resultat från befolkningsundersökningen SRHR 2017*.
- Folkhälsomyndigheten. (2020). *Nationell strategi för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) En god, jämlik och jämställd sexuell och reproduktiv hälsa i hela befolkningen*.
- Folkhälsomyndigheten. (2023a). *Elevhälsans arbete med sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) - En kartläggande litteratur- och intervjustudie*.
- Folkhälsomyndigheten. (2023b). *Preventivmedelsanvändning bland kvinnor med migrationserfarenhet En kartläggande litteraturöversikt om tillgång till och användning av preventivmedel bland kvinnor med migrationserfarenhet i Europa, Nordamerika och Australien*.
- Folkhälsomyndigheten. (2023c). *Folkhälsodata*. http://fohm-app.folkhalsomyndigheten.se/Folkhalsodata/pxweb/sv/A_Folkhalsodata/Folkhalsodata/ [2024-03-25].
- Folkhälsomyndigheten. (2023d). *Självs kattad hälsa efter utbildningsnivå, kön och år. Andel (procent)*. http://fohm-app.folkhalsomyndigheten.se/Folkhalsodata/Folkhalsodata/pxweb/sv/A_Folkhalsodata/A_Folkhalsodata_A_Mo8_Halsoutfall_01Overgrip_01.01halsgod/halsgodfutb.px/ [2024-03-25].
- Folkhälsomyndigheten. (2023e). *Nationell handlingsplan för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) i Sverige – Genomförandet av den nationella SRHR-strategin 2023–2033*.
- Folkhälsomyndigheten. (2024). *Folkhälsan i Sverige 2024: ökar eller minskar ojämlikheten? Analys av ett urval av hälsotillstånd och förutsättningar för hälsa*.
- Folkhälsomyndigheten, & Socialstyrelsen. (2023). *Underlag till nationell strategi för psykisk hälsa och suicidprevention Slutredovisning av regeringsuppdrag 2023*.

- Forte. (2023). *Kvinnors hälsa och sjukdomar – Kartläggning och analys av forskningsbehov*.
- Forum för levande historia. (2014). *Tid för tolerans - en studie om vad skolelever i Sverige tycker om varandra och samhället i stort* (1:2014).
- Försäkringskassan. (2023a). *Psykisk ohälsa i dagens arbetsliv* (Korta analyser 2023:6).
- Försäkringskassan. (2023b). *Svar på regeringsuppdrag Promemoria – Uppföljning av nyttjandet av tillfällig föräldrapenning*.
- Försäkringskassan. (2023c). *Statistikdatabas*.
<http://www.forsakringskassan.se/statistik-och-analys/statistikdatabas> [2023-03-13].
- Försäkringskassan. (2024). *Försäkringskassans årsredovisning 2023*.
- Gunnarsson, Å. (2023). *Kunskapsunderlag om frågor som rör skatter och jämställdhet*. Umeå Universitet.
- Heikkilä, M. (2023). *Från bemötande och sociala relationer till undervisning och breddade perspektiv Översikt över forskningsfältet svensk förskola, genus och kön 2002–2022* [Underlagsrapport].
- Håkansson, S. (2022). *Betalar kvinnor ett högre pris för makten? Hot och våld mot svenska politiker*. (Nr 92; SNS Analys). SNS.
- Inspektionen för socialförsäkringen. (2022). *Hur används närståendepenning? En redovisning av det ekonomiska stödet för vård av närstående under perioden 2000–2019*.
- Inspektionen för socialförsäkringen. (2023a). *Hur fungerar närståendepenning? En granskning av möjligheter och hinder för att ta del av stödet för vård av närstående*.
- Inspektionen för socialförsäkringen. (2023b). *Höjda åldersgränser i pensionssystemet - En analys av hur 2020 års höjning av LAS-åldern och lägsta pensionsåldern påverkade försörjning och pensionering* (2023:6).
- Inspektionen för socialförsäkringen. (2023c). *Vilka föräldrar använder obetald föräldraledighet?* (2023:11).
- Institutet för framtidsstudier, & Vetenskapsrådet. (2023). *Offentliga samtal: AI som samhällsomformare - press på juridik, politik och näringsliv - YouTube*.
<https://www.youtube.com/watch?v=cQ2ercGihb4&t=3s> [2024-03-20].
- Jeppsson, C. (2020). *"Rörlig och stabil, bred och spetsig" - Kulturell reproduktion och strategier för breddat deltagande i den svenska kulturskolan* [Doktorsavhandling]. Högskolan för scen och musik, Konstnärliga fakulteten, Göteborgs Universitet.
- Jämställdhetsmyndigheten. (2019a). *Jämställdhetsintegrering i utveckling* (2019:10).
- Jämställdhetsmyndigheten. (2019b). *Ökat genomslag och hård prioritering: Jämställdhetspolitiska åtgärder i statens budget för 2018 med en historisk tillbakablick* (2019:3).
- Jämställdhetsmyndigheten. (2021a). *Attityder till sexuella trakasserier i Sverige - Resultat från Jämställdhetsmyndighetens undersökning om attityder till jämställdhet, relationer och våld*.
- Jämställdhetsmyndigheten. (2021b). *Hur har Covid-19 pandemin påverkat den ekonomiska jämställdheten? En kunskapssammanställning*.
- Jämställdhetsmyndigheten. (2022a). *Bättre styrning för bättre resultat* (2022:16).
- Jämställdhetsmyndigheten. (2022b). *Ekonomisk jämställdhet - En uppföljning av senare års utveckling av det jämställdhetspolitiska delmålet* (2022:2).
- Jämställdhetsmyndigheten. (2022c). *Stärkta möjligheter genom samverkan - insatser för att underlätta utrikesfödda kvinnors inträde på arbetsmarknaden*.

- Jämställdhetsmyndigheten. (2022d). *Val efter eget kön - En kunskapssammanställning om könsskillnader i utbildningsval* (2022:4).
- Jämställdhetsmyndigheten. (2023a). *Analys av den könssegregerade arbetsmarknaden - Förutsättningar för en bredare rekryteringsbas till välfärden* (Underlagsrapport 2023:8).
- Jämställdhetsmyndigheten. (2023b). *Jämställdhet i lokalt engagemang och politik* (2023:13).
- Jämställdhetsmyndigheten. (2023c). *Livspusslet som inte går ihop - En uppföljning av det jämställdhetspolitiska delmålet om en jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet* (2023:17).
- Jämställdhetsmyndigheten. (2023d). *Mellan Tillit och misstro, utrikes födda kvinnor om sina behov och hinder för etablering på arbetsmarknaden* (2023:5).
- Jämställdhetsmyndigheten. (2023e). *Ogiltig frånvaro för jämställdheten - En uppföljning av det jämställdhetspolitiska delmålet om en jämställd utbildning* (2023:16).
- Jämställdhetsmyndigheten. (2023f). *Ojämna insatser för jämställdheten - En lägesbild över de sex jämställdhetspolitiska målen och styrningen för att nå dit.*
- Jämställdhetsmyndigheten. (2023g). *Steg framåt, nya utmaningar - Resultatrapporten 2023* (2023:10).
- Jämställdhetsmyndigheten. (2023h). *Så ska fler välja jobb i välfärden – förslag för att motverka könsbundna studie- och yrkesval* (2023:11).
- Jämställdhetsmyndigheten. (2024a). *Ett jämställt pensionssystem* (Underlagsrapport 2024:5).
- Jämställdhetsmyndigheten. (2024b). *Jämställdhetsintegrering i myndigheter (JiM) 2024* (2024:8).
- Jämställdhetsmyndigheten. (2024c). *Förändring på väg?* (2024:7).
- Jämställdhetsmyndigheten. (2024d). *Dags att prioritera det våldsförebyggande arbetet* (2024:11).
- Jämställdhetsmyndigheten. (2024e). *Regionala företagsstöd och kvinnors företagande* (Underlagsrapport 2024:4).
- Jämställdhetsmyndigheten. (2024f). *Delmål 2: Ekonomisk jämställdhet.*
<https://jamstalldhetsmyndigheten.se/jamstalldhet-i-sverige/delmål-2-ekonomisk-jamstalldhet/> [2024-04-02].
- Jämställdhetsmyndigheten. (2024g). *Jämställdhetsintegrering.*
<https://jamstalldhetsmyndigheten.se/fakta-om-jamstalldhet/jamstalldhetsintegrering/> [2024-03-20].
- Konjunkturinstitutet. (2023). *Konjunkturläget - December 2023.*
- Kriminalvården. (2023). *Anstalt.* <https://www.kriminalvarden.se/forskning-och-statistik/statistik-och-fakta/anstalt/> [2024-03-18].
- Kungliga vetenskapsakademien. *Ekonomipriset 2023.*
<https://www.kva.se/nyheter/ekonomipriset-2023/> [2023-10-09].
- Kvinna till kvinna. (2023). *Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR).*
<https://kvinna.tillkvinna.se/srhr/> [2023-12-01].
- Lenz Taguchi, H. (2022). *Varför går barnen inte i förskolan?* [Forskarrapport]. Stockholms universitet.
- Länsstyrelserna. (2023). *Hur jämställda är arbetsvillkoren i kommuner och regioner? En jämförelse mellan kvinno- och mansdominerade yrken.*

- Medlingsinstitutet. (2023a). *Inkomstskillnader mellan kvinnor och män - Regeringsuppdrag till Medlingsinstitutet 2022–2023*.
- Medlingsinstitutet. (2023b). *Löneskillnaden mellan kvinnor och män 2022 - Vad säger den officiella lönestatistiken?*
- Myndigheten för arbetsmiljökunskap. (2023). *En kartläggning av arbetsmiljö och hälsa hos undersköterskor, sjuksköterskor och läkare i den offentliga hälso- och sjukvården* (2023:12).
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF). (2019). *Unga med attityd - Samhällsfrågor & demokrati. Attityd- och värderingsstudie 2019*.
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF). (2024). *En fördjupad bild av ungas inflytande och delaktighet*. (2024:2; Ung idag).
- NIKK (Nordisk information om kunskap om kön). (2023). *Nordisk konferens om sexuella trakasserier i arbetslivet - NIKK*. <https://nikk.no/nordisk-konferens-om-sexuella-trakasserier-i-arbetslivet/> [2024-01-29].
- Nord, M., Lundstedt, M., Altman, D., Angiolillo, F., Borella, C., Fernandes, T., Gastaldi, L., Good God, A., Natsika, N., & Lindberg, S. I. (2024). *Democracy report 2024 - Democracy Winning and Loosing at the Ballot* (Democracy Report 2024). Statsvetenskaplig institutionen, Göteborgs universitet: V-Dem Institute.
- Nordnet. (2023). *Positiva trenden bruten: Färre kvinnor har ett eget sparande*. <https://www.nordnet.se/blogg/positiva-trenden-bruten-farre-kvinnor-har-ett-eget-sparande/> [2024-01-25].
- Nyberg, A. (2010). *Mycket snack och lite verkstad? - jämställdhetspolitikens genomslag i statsbudgeten 1980–2012*. Nationella sekretariatet för genusforskning, Göteborgs universitet.
- Oscarsson, H. E., & Ahlbom, J. (2022). *Varför köns polarisering?* <https://politologerna.wordpress.com/2022/09/22/varfor-konspolarisering/> [2023-12-01].
- Osika Friberg, I. (2018). *Women's and Men's Health care utilisation from a cost perspective*. <http://hdl.handle.net/2077/56911>.
- Osika, I. (2008). *Pengar nu! En handbok i gender budgeting*. Sveriges Kvinnolobby.
- Pehrson, J., & Edholm, L. (2023, november 7). *Lärarna ska bestämma i skolan – inte eleverna*. *Aftonbladet debatt*. <https://www.aftonbladet.se/a/eJnmJK> [2023-11-08].
- Pensionsmyndigheten. (2023). *Ett nytt pensionssystem? Rapport nr 4 i vägvalsserie om pensionerna* (VER 2023-140).
- Persson, R., Demir, E., Arora-Jonsson, S., & Wennberg, K. (2023). *Undersökning om kostnadsökningarna i skolan*. Center for Educational Leadership & Excellence Stockholm School of Economics.
- Prop. 1987/88:105. (1988). *om jämställdhetspolitiken inför 90-talet*.
- Prop. 2004/05:11. (2004). *Kvalitet i förskolan*.
- Prop. 2021/22:175. (2022). *Genomförande av balansdirektivet*.
- Prop. 2022/23:1. (2022). *Budgetpropositionen för 2023*.
- Prop. 2022/23:1 Bilaga 3. (2022). *Ekonomisk jämställdhet*.
- Prop. 2023/24:1. (2023). *Budgetproposition 2024*.
- Prop. 2021/22:162. (2022). *Elevhälsa och stärkt utbildning för elever med intellektuell funktionsnedsättning*.
- Ramboll. (2023). *Uppföljning av de statliga insatserna till stöd för den kommunala kulturskolan 2020–2022*.

- Regeringskansliet. (2023a). *100 miljoner kronor till att utveckla idrottsverksamhet i utsatta områden*. Regeringen och Regeringskansliet.
<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/03/100-miljoner-kronor-till-att-utveckla-idrottsverksamhet-i-utsatta-omraden/> [2024-03-28].
- Regeringskansliet. (2023b). *Flera förbättringar i föräldraförsäkringen*.
<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/12/flera-forbattringar-i-foraldradorsakringen/> [2024-03-02].
- Regeringskansliet. (2023c). *Försörjningskravet för arbetskraftsinvandrare höjs*.
<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/09/forsorjningskravet-for-arbetskraftsinvandrare-hojs/> [2023-11-17].
- Regeringskansliet. (2023d). *Kvinnors företagande*.
<https://www.regeringen.se/regeringens-politik/kvinnors-foretagande/> [2023-09-14].
- Regeringskansliet. (2023e). *Samarbetsprojekt Skolan*.
<https://www.regeringen.se/regeringens-politik/regeringens-prioriteringar/skola/samarbetsprojekt-skolan/> [2024-01-04].
- Regeringskansliet. (2023f). *Regeringen överlämnar budgetpropositionen för 2024*.
<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/09/regeringen-overlamnar-budgetpropositionen-for-2024/> [2023-12-13].
- Riksidrottsförbundet. (2023a). *Idrotten saknas i regeringens budget*.
<https://www.rf.se/nyhetsarkiv/nyheter/2023-09-20-idrotten-saknas-i-regeringens-budget> [2024-01-05].
- Riksidrottsförbundet. (2023b). *Neddragningar för folkbildningen i en tid när den behövs som mest*. <https://www.rf.se/nyhetsarkiv/nyheter/2023-09-18-neddragningar-for-folkbildningen-i-en-tid-nar-den-behovs-som-mest> [2023-12-21].
- SBU. (2018). *Endometriosis – diagnostik, behandling och bemötande En systematisk översikt och utvärdering av medicinska, hälsoekonomiska, sociala och etiska aspekter* (Nr 277/2018).
- SBU. (2021). *Diagnostik och behandling av provocerad vulvodyni - En systematisk översikt och utvärdering av medicinska, sociala och etiska aspekter* (Nr 326/2021).
- SBU. (2023). *Utvärdering av att ta det första läkemedlet (mifepriston) utanför vårdinrättning vid medicinsk abort* (Nr 363/2023).
- Schmauch, U. (2023). *”Det känns som att man gör det för att få det gjort” - En fallstudie av skolans jämställdhets- och likavillkorsarbete*. Jämställdhetsmyndigheten [Underlagsrapport 2023:9].
- Schuz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Losito, B., Agrusti, G., Damiani, V., & Friedman, T. (2023). *Education for Citizenship in Times of Global Challenge IEA International Civic and Citizenship Education Study 2022 International Report*. The International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).
- SFS 2005:1089. (2005). *Förordning (2005:1089) om statsbidrag för kvinnors organisering*. Svensk författningssamling 2005:2005:1089 t.o.m. SFS 2017:938.
- SFS 2021:966. (2021). *Förordning om ändring i förordningen (2017:937) med instruktion för Jämställdhetsmyndigheten*
- Simonsson, A., Widegren, K., & Lundqvist, M. (2023). *Re-Imagining Sexual Harassment Perspectives from the Nordic Region*.
- Skolinspektionen. (2020). *Grundskolors arbete med jämställdhet - med särskilt fokus på en trygg skolmiljö för alla elever*. (Diarienummer: 40–2020:10842).

- Skolverket. (2017). *ICCS 2016 - Kunskaper, värderingar och engagemang i medborgar-, demokrati- och samhällsfrågor hos svenska 14-åringar i ett internationellt perspektiv*. (Internationella studier Nr 460).
- Skolverket. (2023a). *ICCS 2022 - Kunskaper, attityder och engagemang i medborgar-, demokrati- och samhällsfrågor hos årskurs 8-elever i ett internationellt perspektiv*.
- Skolverket. (2023b). *PIRLS 2021 - Läsförståelse hos svenska elever i årskurs 4 i ett internationellt perspektiv* [Internationella studier].
- Skolverket. (2023c). *PISA 2022 - 15-åringars kunskaper i matematik, läsförståelse och naturvetenskap* [Internationella studier].
- Skolverket. (2023d). *Skolans roll i det brottsförebyggande arbetet - En nordisk jämförelse och en kartläggning av brottsförebyggande arbete i svensk skola* (2023:10).
- Skolverket. (2023e). *Skolverkets bedömning av läget i skolväsendet 2023*.
- Skolverket. (2023f). *Nya kurs- och läroplaner (Lgr22)*.
<https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/forandringar-inom-skolomradet/sidor-tidigare-forandringar-nya-kurs--och-laroplaner-lgr22> [2024-03-28].
- Skolverket. (2023g). *Svenska elever i topp i demokrati- och samhällsfrågor men kunskapsresultaten har sjunkit*. <https://www.skolverket.se/om-oss/press/pressmeddelanden/pressmeddelanden/2023-11-28-svenska-elever-i-topp-i-demokrati--och-samhallsfragor-men-kunskapsresultaten-har-sjunkit> [2023-12-01].
- Skr 2016/17:10. (2016). *Makt, mål och myndighet - feministisk politik för en jämställd framtid*.
- Socialdepartementet. (2023). *Uppdrag att genomföra en kartläggning och ta fram ett förslag till en nationell strategi för att utveckla och intensifiera arbetet med att förebygga och motverka ofrivillig ensamhet (S2023/01137 (delvis))*.
- Socialstyrelsen. (2018). *Nationella riktlinjer för vård vid endometrios Stöd för styrning och ledning*.
- Socialstyrelsen. (2019). *Utvärdering av vård vid endometrios. Huvudrapport med förbättringsområden*.
- Socialstyrelsen. (2022a). *Nationella riktlinjer för vård vid provocerad vulvodyni Prioriteringsstöd till beslutsfattare och chefer samt stöd till personal 2022*.
- Socialstyrelsen. (2022b). *Vägledning för att förhindra ofrivillig ensamhet bland äldre personer Primärvård och äldreomsorg*.
- Socialstyrelsen. (2023a). *Integrera anhörigperspektivet inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten Att förstå och möta anhörigas situation och behov*.
- Socialstyrelsen. (2023b). *Statistik om aborter 2022*.
- Socialstyrelsen. (2023c). *Stöd för handläggare att uppmärksamma och involvera anhöriga*.
- Socialstyrelsen. (2023d). *Uppföljning av anhörigperspektivet och stöd till anhöriga Ett förslag på uppföljningsområden och mått*.
- SOU 1987:19. (1987). *Varannan damernas: slutbetänkande från Utredningen om kvinnorepresentation*.
- SOU 2007:84. (2007). *Värdet av valdeltagande. Grundlagsutredningens rapport VII*.
- SOU 2021:94. (2021). *Ett utökat skydd mot diskriminering*.
- SOU 2022:4. (2022). *Minska gapet Åtgärder för jämställda livsinkomster-Betänkande av Kommissionen för jämställda livsinkomster*.
- SOU 2023:23. (2023). *Ett modernare socialförsäkringsskydd för gravida*.

- SOU 2023:24. (2023). *Etablering för fler - jämställda möjligheter till integration, Delbetänkande av utredningen om förbättrad arbetsmarknads-etablering för utrikes födda kvinnor.*
- Stanfors, M. (2023). *Omsorgsansvar för äldre anhöriga: konsekvenser för medelålders arbetsutbud och välbefinnande* (Nr 97; SNS Analys). SNS.
- Starrs, A. M., Ezech, A. C., Barker, G., Basu, A., Bertrand, J. T., Blum, R., Coll-Seck, A. M., Grover, A., Laski, L., Roa, M., Sathar, Z. A., Say, L., Serour, G. I., Singh, S., Stenberg, K., Temmerman, M., Biddlecom, A., Popinchalk, A., Summers, C., & Ashford, L. S. (2018). Accelerate progress—sexual and reproductive health and rights for all: report of the Guttmacher–Lancet Commission. *The Lancet*, 391(10 140), 2642–2692. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(18\)30293-9](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(18)30293-9)
- Statens kulturråd. (2023a). *Kulturskolan i siffror - Sammanfattning av statistik 2022.*
- Statens kulturråd. (2023b). *Andel flickor av elever i kulturskolan.* <https://www.kulturradet.se/kulturskolecentrum/statistik/andel-flickor/> [2023-11-23].
- Statistikmyndigheten SCB. (2012). *Hur påverkar offentliga välfärdstjänster hushållens ekonomi.*
- Statistikmyndigheten SCB. (2021). *FASIT Användarhandledning.*
- Statistikmyndigheten SCB. (2022). *På tal om kvinnor och män. Lathund om jämställdhet 2022.*
- Statistikmyndigheten SCB. (2023a). *Delat deltagande. En studie av integration och segregation baserad på valdeltagande i 2022 års allmänna val.*
- Statistikmyndigheten SCB. (2023b). *Deltagandet i de allmänna valen 2022.*
- Statistikmyndigheten SCB. (2023c). *Långtidsarbetslösa 2005–2023* (Temarapport 2023:3).
- Statistikmyndigheten SCB. (2023d). *Nominerade och valda kandidater, 2022 Könsfördelningen i politiken mest ojämn bland unga och äldre.*
- Statistikmyndigheten SCB. (2023e). *Studieförbundsstatistik.* <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/kultur-och-fritid/studieforbund/studieforbundsstatistik/> [2024-02-26].
- Statistikmyndigheten SCB. (2023f). *Tabell 3.21 - Studerande på folkhögskolor efter kursinriktning och kursstyp på höstterminen. År 2005 - 2022.* http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_LE_LE0201_LE0201U/tb/Tema421/ [2023-12-01].
- Statistikmyndigheten SCB. (2023g). *Lägsta kostnaden per elev på många år.* <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/utbildning-och-forskning/befolkningens-utbildning/kostnader-for-utbildningsvasendet/pong/statistiknyhet/kostnader-for-utbildningsvasendet-20072022/> [2023-11-29].
- Statistikmyndigheten SCB. (2024). *Arbetslösheten fortsätter att öka i december 2023.* <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/arbetsmarknad/sysselsattning-forvarvsarbete-och-arbetstider/befolkningens-arbetsmarknadsstatus/pong/statistiknyhet/befolkningens-arbetsmarknadsstatus-december-2023/> [2024-03-25].
- Statskontoret. (2013). *Resurserna i skolan* (2013:10).
- Statskontoret. (2022). *Regeringens styrning i tvärsektoriella frågor - en studie om erfarenheter och utvecklingsmöjligheter.*

- Sveriges Folkhögskolor. (2023). *Folkhögskolans utbud*. <http://www.sverigesfolkhogskolor.se/om-folkhogskola/folkhogskolans-utbud/> [2023-12-01].
- Sveriges kommuner och regioner (SKR). (2022). *Kommuner med högst och lägst valdeltagande vid valet 2022*.
- Sveriges kommuner och regioner (SKR). (2023a). *310 val - 2022 års kommun- och regionval*.
- Sveriges kommuner och regioner (SKR). (2023b). *Yttrande - Remiss - Ett höjt försörjningskrav för arbetskraftsinvandrare*.
- Sveriges kvinnoorganisationer. (2023). *Hur mår utrikes födda kvinnor och flickor*.
- SVT Nyheter. (2023). Få kvinnor styr i landets kommuner – statsvetaren i Umeå: ”Påverkar politiken”. *SVT Nyheter*. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vasterbotten/fa-kvinnor-arkommunstyrelsens-ordforande-i-vasterbotten-11-av-15-ar-man> [2024-03-20].
- Tillväxtanalys. (2023a). *Internationalisering och jämställdhet* (Rapport 2023:12).
- Tillväxtanalys. (2023b). *Jämställdhet och tillväxt* (2023:13).
- Tillväxtverket. (2015). *Under ytan - Hur går snacket och vem får pengarna II?* (Info 0587).
- Tillväxtverket. (2023a). *Regionalt utvecklingsarbete 2022 - Sammanställning av redovisningar från regioner, Gotlands kommun och länsstyrelser. Enligt uppdrag 3.1 i Tillväxtverkets regleringsbrev för 2022*.
- Tillväxtverket. (2023b). *Uppdrag om kvinnors företagande, KN2023/02624* (Dnr Ä 2023–1671).
- Tillväxtverket. (2023c). *Stärka förutsättningarna för kvinnors företagande och ägande*. <https://tillvaxtverket.se/tillvaxtverket/omtillvaxtverket/vararegeringsuppdrag/starktaforutsattningarnaforkvinnorsforetagandeochagande.6308.html> [2024-01-24].
- Ulmanen, P. (2022). Reversed socioeconomic pattern in the costs of caring regarding well-being and paid work among women in Sweden. *Social Policy & Administration*, 56(4), 563–579. <https://doi.org/10.1111/spol.12773>
- Ungdomsbarometern. (2022). *Generationsrapporten 2023: Generation Z*.
- Utbildningsdepartementet. (2023). *Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende Statens skolinspektion*.
- Vi Lärare. (2022). *Hård kritik när stödet till kulturskolan halveras*. Ämnesläraren – Praktisk-estetiska ämnen. <https://www.vilarare.se/praktisk-estetiska-amnen/budgetpropositionen/hard-kritik-nar-stodet-till-kulturskolan-halveras/> [2023-11-23].
- Vi Lärare. (2023). *Antalet platser minskas till folkhögskolan*. Folkhögskolan. <https://www.vilarare.se/folkhogskolan/nedskarningar/farre-platser-till-folkhogskolan-nasta-ar/> [2024-01-05].
- Vicente, J., McKee, K. J., Magnusson, L., Johansson, P., Ekman, B., & Hanson, E. (2022). Informal care provision among male and female working carers: Findings from a Swedish national survey. *PLOS ONE*, 17(3), e0263396. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0263396>
- Vårdförbundet. (2024). *”Att komma ut i arbetslivet blev en chock” – Så kan kortare arbetstid få fler unga att stanna i hälso- och sjukvården*.
- Wernersson, I. (2010). *Könsskillnader i skolprestationer – idéer om orsaker* (Rapport V från Delegationen för jämställdhet i skolan SOU 2010:51).
- Wincent, J., & Malmstrom, M. (2022). *Offentlig finansiering av företagande ur ett jämställdhetsperspektiv - Bilaga 2 till Jämställdhetsmyndighetens rapport 2022:2*.

ENGLISH SUMMARY

The Swedish Gender Equality Agency has analysed the governance of the gender equality policy, the previous year's ambitions, priorities and measures, as well as a selection of results achieved in relation to the gender equality policy goals.

The last few years have been characterised by multiple crises globally, all of which impact society and thus also gender equality. Recession, increased inflation, increased economic inequality and conflicts in the region impact opportunities for conducting long-term gender equality work. The Swedish Gender Equality Agency sees a risk that weaker governance may lead to government authorities deprioritising gender mainstreaming work. In combination with a more limited scope of political measures within gender equality these risks curtailing progress or even leading to a regression of the gender equality achieved so far.

Overall conclusions

The gender equality policy is characterised by being cross-sectoral and requires efforts in many different policy areas. Since, few authorities have gender equality as their core mission, the Swedish Gender Equality Agency sees a risk with a decreasing number of government assignments related to gender equality in the authorities' regulatory letters, which could lead to a deprioritisation of gender equality work at authority level. This risk may be accentuated by the consequences of the strained economic situation which has led to reduced funding levels for authorities and assignments to prioritise core activities.

Greater focus on the indivisibility of the sub-goals can lead to a more positive development

The overall goal that women and men should have the same power to shape society and their own lives is broken down into six sub-goals. These are mutually dependent and in order for the overall goal to be achieved, all sub-goals need to be reached and no sub-goal can be reached unless all the other sub-goals are reached. It would therefore be beneficial to work more systematically with all the sub-goals, where positive effects within one sub-goal can produce positive synergistic effects within another. The Swedish Gender Equality Agency therefore sees a need for increased prioritisation of all sub-goals within the gender equality policy, which can accelerate the achievement of the overall goal and all sub-goals.

The work on gender mainstreaming is yielding positive results

The gender mainstreaming work in government authorities and universities and colleges is yielding positive results. However, for continued progress and in order for the authorities not to lose momentum, clear governance and reporting requirements are important.

Intermediary targets within the sub-goals can increase the accuracy of gender equality policy measures

The sub-goals do not include specific outcomes, except for sub-goal 6 that men's violence against women must end. Without intermediary targets it can be difficult to concretise the work but also to know when the goal has been met. The Swedish Gender

Equality Agency sees that an introduction of targets for the sub-goals can strengthen goal fulfilment and contribute to the authorities' work becoming more coordinated.

The redistributive effects of welfare are fundamental for gender equality, but more measures are needed to increase women's economic empowerment

The Swedish Gender Equality Agency's analysis indicates that there is a risk that the calculations in the appendix on economic equality in the budget bill overlook several important factors that affect how public resources benefit women's and men's economic resources. In order to get an overall picture of how the resources in the public budget is distributed between women and men, more aspects need to be considered than individual welfare services. As the differences in the redistributive effects for women and men are relatively small, measures are needed to increase the redistributive effects of welfare, and other measures. This includes increasing salaries within the female-dominated sectors of welfare to match those of other professions with similar competency and qualification requirements, as well as improving other working conditions within these sectors.

If we achieved a gender equal working life today, it would take another 40–50 years before newly granted pensions became equal

The follow-up indicates that even if we achieved a gender equal working life today, it would take another 40–50 years before newly granted pensions became equal. Since women have lower incomes than men, even among the younger workforce, the gender pension gap will persist for a long time. The long-term solution to achieve gender equal pensions requires changes in the pension system, increased equality regarding unpaid domestic and care work and a more gender equal labour market with reduced gender segregation.

Achieving a more gender equal distribution of business support requires structural changes

Regional business support, with some regional variations, disproportionately benefit men and male-dominated industries as well as companies led by men. The Swedish Gender Equality Agency notes that the goal within the regional development policy for women and men to "have the equal opportunities to [...] gain access to development resources" needs clarification. Furthermore, monitoring of the support can be improved, and there is a need for greater focus on structural factors related to women's entrepreneurship.

The weaker economies of the municipal sector affect the fulfillment of gender equality policy goals on several levels

Employees in the municipal sector are predominantly women, which means that deteriorating working conditions resulting from cutbacks disproportionately affect women. We also observe that a lack of resources, particularly in eldercare, which has seen an increase in women's informal caregiving, hinder the achievement of the sub-goal on equal distribution of unpaid care work and domestic work. A development that has negative consequences for women's health and finances. Furthermore, a lack of resources in schools may hinder the implementation of the school's mission regarding gender equality, including by diminishing the conditions for the staff to conduct professional and systematic work in this regard.

Summary results of the chapter on the impact of the gender equality policy in governance

- Overall, the governance of gender equality policy decreases from government offices level to government authority level.
- This decreased governance manifests in fewer specific gender equality assignments to authorities, and fewer authorities having gender mainstreaming assignments in their letters of appropriation in 2023.
- Additionally, there is a significant decrease in the mention of gender equality in the Government budget bill for 2023. The Swedish Gender Equality Agency fears that this development is a consequence of reduced impact of gender mainstreaming in the Government Offices.
- The work on gender mainstreaming in government agencies and universities continues to yield positive results. There is increasing focus on integrating gender equality with other systems of power in the transformation work of the government agencies and universities. However, the Swedish Gender Equality Agency sees risks in fewer authorities receiving gender mainstreaming assignments in their letters of appropriation than before. This could lead to a deprioritisation and decreased ambitions regarding gender equality work within the agencies.
- The Swedish Gender Equality Agency identifies risks in the calculations of the effects of the gender equality policies on economic equality in the economic equality appendix, as several important factors are overlooked. There is concern that the positive effects of the budget on women's economic resources may be overestimated.
- A prerequisite for a correct accurate picture is that calculations are presented in both absolute figures and percentages.

Summary results of the sub-goal on power and influence

- There are tendencies towards some stagnation in relation to gender equal distribution of power and influence.
- Interest in grants for women's organising has increased, as has the number of applications. In 2023, the Swedish Gender Equality Agency allocated an additional 20 million SEK for the specific purpose of strengthening women's and girls' organising in areas with socio-economic challenges. In total, the agency distributed roughly SEK 48 million to projects on women's organising.
- Sweden faces several challenges when it comes to democracy. In the 2022 election, voter turnout was lower than before. Younger men and older women vote to a lesser extent than younger women and older men, and there are also significant geographical differences. The national average for municipal councils shows an equal representation between women and men, but there are large discrepancies between the municipalities. Therefore, there is a need to continue working on women's political participation and representation but also on diversity and inclusion within politics.

Summary results of the sub-goal on economic gender equality

- Economic gender equality has received attention in several ways during 2023. Partly through analyses by authorities and other actors, as well as through the Nobel Prize in Economics awarded this year. Several new knowledge bases and investigations with a focus on economic equality have been presented in recent years. Many of these have proposed measures that could contribute to greater economic equality, but they have not resulted in concrete measures. An exception is the area of foreign-born women's establishment on the labour market, where measures have been implemented. It is also within this area that progress has been made within the sub-goal. Labour force participation for foreign-born women has increased, while unemployment within this group has decreased.
- For several other aspects of the sub-goal, progress has stalled, such as wage and income disparities and women's entrepreneurship. The sub-goal of economic gender equality is the focus of several of the agencies' work on gender mainstreaming and the strategies of the county administrative boards. Economic gender equality is greatly affected by the overall policy and prevailing systems, such as tax and pension systems, which the agencies have no influence over.
- The Swedish Gender Equality Agency's analysis of gender equal pensions shows that the increased basic protection, the housing supplement and the income pension supplement have contributed to reducing the pension gap between women and men. The raised retirement ages need to be analysed based on how they affect women's and men's economic conditions, and consideration needs to be given to differences in health and working environment. With the measures identified as possible to implement, somewhat more gender equal pensions could be achieved within the framework of the current pension system to address the issue of gender equal pensions more comprehensively and to contribute to economic gender equality among the elderly.
- The Swedish Gender Equality Agency's analysis of regional business support shows that these tend to disproportionately benefit male-dominated industries and companies with male executives, although with regional variations. The agency notes that the goal within the regional development policy that women and men should "have equal opportunities to [...] gain access to development resources" needs to be clarified. There is potential for further development in monitoring of this support and there is a general need for a greater focus on structural factors related to women's entrepreneurship.

Summary results of the sub-goal on gender equal education

- The economic development in 2023 has resulted in deteriorating budget conditions for welfare, which, among other things, risks affecting schools' work with gender equality and gender patterns in terms of learning and mental health.
- The deteriorating economic development has also affected popular adult education and the culture school, two areas where there are clear gender patterns.

- In 2023, the Swedish Gender Equality Agency presented the report "Absence without leave for gender equality" highlighting continuing gender differences in students' learning and mental health. Explanations can be found both in the governance of the school's gender equality mission and in the students' everyday school experiences. The broad set of explanatory factors shows that measures are needed on several levels for the sub-goal to be achieved.
- In Sweden, as in many other countries, there are gender differences in democratic knowledge and values among students. For example, girls are more likely than boys to express the importance of equal opportunities for different groups in society.
- During 2023, the public debate has largely revolved around crime, security issues, and law and order, which has also been reflected in schools. The Swedish National Council for Crime Prevention notes, for instance, that it is primarily boys aged 12–15 who are recruited into criminal networks, and that many of them have had problems in primary school. The Swedish National Agency for Education has published a report on the school's role in crime prevention, where they point to the importance of addressing norms and gender equality in school.

Summary results of the sub-goal on gender equal unpaid care work and domestic work

- In 2023, the Swedish Gender Equality Agency presented the report "Work-life balance which does not add up" The report shows that women perform more daily housework and care for their own children, while men engage more in home maintenance work, which occurs less frequently and is easier to control in terms of time. This results in women having less time for other activities and being more tied to the home.
- The uptake of parental leave was more evenly distributed between women and men in 2023 compared to previous years.
- The total parental leave (paid and unpaid) is more unequally distributed than the uptake of parental leave allowance and varies among different groups. In groups with higher incomes, where fathers take more of the parental benefit days, mothers compensate by taking more unpaid leave.
- A majority of those who care for a relative with relative caregiving allowance are women. The Swedish Social Insurance Inspectorate has identified factors that prevent relatives from accessing this benefit.
- Women perform more demanding unpaid family care, which affects their health and working life negatively. An extended working life increases the risks for the group of middle-aged women who have clearly increased both their labour force participation and their unpaid family care in the past decades.
- Involuntary loneliness is a threat to public health. The knowledge compilation commissioned by the Swedish Gender Equality Agency shows that more elderly women provide unpaid family care and are thus particularly affected by involuntary loneliness and the negative effects it entails.

Summary results of the sub-goal on gender equal health

- The authorities' specific gender equality assignments, which are characterised by being concrete and clear, produce positive results, which is clearly seen in the assignments related to diseases affecting women.
- The work on sexual and reproductive health and rights (SRHR) is fundamental for women's health and empowerment. Several authorities have assignments related to the national SRHR strategy, resulting in positive developments. Teenage abortion rates have decreased, and the diagnosis of endometriosis and provoked vulvodynia has increased. However, in order for increased knowledge development to be effectively implemented in activities that reach children and youth, sufficient resources, capacity development for school personnel, and improved student health are required.
- For areas that require cross-sectoral collaboration between authorities, and which are to a greater extent impacted by broader societal developments, such as living conditions and working conditions for certain groups of women, a continued negative trend is observed. This is reflected, for example, in the declining average life expectancy of women with low education levels, as well as in an increase in stress-related sick leave in female-dominated sectors.
- Increasing inequality in society at large results in increased inequality in health within the group of women and within the group of men. Women with low education levels and foreign-born women are not keeping pace with the otherwise positive development we see within the sub-goal.

Summary results on the sub-goal that men's violence against women must end

- The follow-up of the sixth gender equality sub-goal shows both progress and challenges, but also that there are serious shortcomings and a lack of equality in the work of municipalities in providing support and protection to victims of violence. In general, the work against honour-related violence and oppression, as well as prostitution and trafficking in human beings need to be strengthened.
- The national strategy has established important structures to prevent and combat men's violence against women. Many municipalities have basic structures for addressing men's violence against women, but continued investments with strengthened governance are needed for the violence prevention approach in the national strategy to have an impact.
- Legal certainty needs to be strengthened to guarantee society's support and protection for victims of violence. The work to detect victims of violence and perpetrators of violence has progressed, but needs to be further strengthened, above all regarding children and particularly vulnerable groups.
- The Swedish Gender Equality Agency sees a need for the work to prevent and combat men's violence against women within the justice system to be given a higher priority in order to achieve more effective crime prevention.
- A lot of knowledge has been produced and developed within the framework of the national strategy and now this knowledge development needs to be implemented among the relevant professional groups. Evidence-based methods and approaches are still largely lacking.

BILAGOR

Bilaga 1 - Metod, urval och avgränsningar

Jämställdhetsmyndigheten har ett instruktionsgivet uppdrag att varje år den 22 april med utgångspunkt i de jämställdhetspolitiska målen redovisa och analysera resultat av åtgärder som relevanta myndigheter och andra aktörer har vidtagit.²⁶²

Jämställdhetspolitikens målsättning

Uppdraget tar sin utgångspunkt i den nationellt antagna jämställdhetspolitiska målsättningen (Prop 2008:1) och den för riksdagen antagna skrivelsen ”Makt, mål och myndighet” (Skr 2016/17:10). Skrivelsen i sin tur har utgångspunkt ur kunskapen om att kön och makt skapas och upprätthålls strukturellt i alla delar av samhället och där kön har en grundläggande betydelse för en människas möjligheter och livsvillkor. Könsmaktsbegreppet är centralt i jämställdhetspolitiken och tar bland annat sikte på kvinnor och mäns inflytande, resurser och villkor både kvantitativt och kvalitativt. De grundläggande särdragen i könsmaktsordningen är en uppdelning av könen och en hierarkisk särhållning och segregering där manliga särdrag ses som överordnat kvinnliga särdrag.²⁶³ Det övergripande jämställdhetspolitiska målet lyder:

”Kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv.”

Jämställdhetspolitikens målsättningar sträcker sig över många politik- och sakområden och syftar till att förändra maktstrukturer inom samhällets alla områden.²⁶⁴ Det övergripande målet är därför nedbrutet på sex delmål som ska beskriva inriktningen på för olika politikområden. Delmålen är ömsesidigt beroende av varandra men de förstärker och förutsätter också varandra. Tillsammans bildar de en helhet.

- En jämn fördelning av makt och inflytande.** Kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva samhällsmedborgare och att forma villkoren för beslutsfattandet i samhällets alla sektorer.
- Ekonomisk jämställdhet.** Kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut.
- Jämställd utbildning.** Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma möjligheter och villkor när det gäller utbildning, studieval och personlig utveckling.
- Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet.** Kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemanarbetet och ha möjlighet att ge och få omsorg på lika villkor.
- Jämställd hälsa.** Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma förutsättningar för en god hälsa samt erbjudas vård och omsorg på lika villkor.
- Mäns våld mot kvinnor ska upphöra.** Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

²⁶² Vartannat år ska redovisningen innehålla en fördjupad uppföljning av delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra, SFS 2021:966 2021. En fördjupad uppföljning av delmål 6 genomförs parallellt med denna rapport och redovisas samtidigt den 22 april 2024.

²⁶³ Skr 2016/17:10 2016.

²⁶⁴ Skr 2016/17:10 2016.

Jämställdhetspolitikens målsättning i relation till internationella konventioner och Agenda 2030

Sverige har ratificerat och är därmed ålagda att aktivt arbeta med konventionen om avskaffandet av all form av diskriminering mot kvinnor (CEDAW) för att på så sätt leva upp till konventionsstatens åtagande. CEDAW utgör ett centralt fundament i den jämställdhetspolitiska målsättningen och ett för Sverige viktigt styrmedel i jämställdhetspolitiken.²⁶⁵ Konventionen utgör ett kompletterande ramverk som överlappar och förstärker den nationella målsättningen. CEDAW utgör även en grundbult i arbetet med Agenda 2030. Framför allt relaterar konventionen till målsättning 5: jämställdhet i Agenda 2030, men likt andra målstyrda ramverk är många av delmålen ömsesidigt beroende av varandra varför jämställdhet behöver vara en integrerad del av alla delmålen i Agenda 2030 för att reell jämställdhet ska kunna uppnås.

Analysens utgångspunkt

Uppdragets utgångspunkt är jämställdhetspolitikens målsättningar samt internationella åtagande i relation till statens styrning. Med statens styrning menas de uppdrag, uttalade mål och den finansiering som staten ger inom sin verksamhet. Detta innebär att uppdraget tolkats som att redovisa resultat kopplat till åtgärder som myndigheter och andra aktörer vidtagit till följd av den politiska styrningen. Det kan även vara resultat av åtgärder med i huvudsak andra syften än att nå de jämställdhetspolitiska målen men som får effekter i relation till den jämställdhetspolitiska måluppfyllelsen.

Åtgärder definieras här som den del som myndigheter och andra aktörer har vidtagit utifrån statens styrning. Dessa kan bestå av aktiviteter eller prestationer, där aktiviteter definieras som någon form av handling och prestation som utförande eller insats. Åtgärder kan skilja sig stort åt i olika uppdrag.

Resultat bedöms vara de utfall eller effekter som är kopplade till åtgärder och därmed statens styrning. I denna rapport definieras utfall som ett slutligt resultat eller delresultat av ett uppdrag medan effekt bedöms vara den genomslagskraft som åtgärder får. I de fall resultat beskrivs i form av effekter bedöms dessa vara på en övergripande samhällsnivå och kan oftast inte härledas till ett särskilt uppdrag utan beskriver snarare en större samhällsutveckling. Analyser av direkta orsakssamband mellan åtgärder och resultat i form av effekter på samhällsnivå ligger därför utanför ramen för denna rapport.

Figur 4. Resultatkedja

Källa: Modifierad resultatkedja enligt ESV.²⁶⁶

²⁶⁵ FN 1979

²⁶⁶ Ekonomistyrningsverket (ESV) 2012

Urval, avgränsningar och genomförande

Statens styrning av jämställdhetspolitiken utgår från ett antal strategier. För att åstadkomma ett brett genomslag används jämställdhetsintegrering som den främsta strategin för att nå de jämställdhetspolitiska målen.²⁶⁷ Som en konsekvens kan prioriteringar och åtgärder som rör jämställdhet förväntas inom samtliga utgiftsområden i statens budget och andra ekonomiska propositioner, liksom i regeringens övriga styrning av myndigheter och andra aktörer.

För att identifiera ett urval av åtgärder för analys genomförs en systematisk översyn på följande sätt:

Steg ett är att göra en kartläggning av jämställdhetspolitiska målsättningar och ambitioner i statens styrning. I denna rapport blir det för år 2023. Genom att identifiera dessa i styrande dokument såsom budgetpropositioner, särskilda uppdrag och överenskommelser kartläggs betydande politiska prioriteringar. Inom utgiftsområde 13 genomlyses följande:

- Anslag 3:1 Särskilda jämställdhetsåtgärder via särskilt regleringsbrev och i relation till delmålen.
- Anslag 3:3 Bidrag för kvinnors organisering via särskilt regleringsbrev samt Jämställdhetsmyndighetens redovisning av bidragstilldelning (tidsserie).
- Åtgärder inom ramen för anslag 3:2 Jämställdhetsmyndigheten

Därutöver genomförs en systematisk genomsökning av aktuella budgetpropositioner och aktuella regleringsbrev. Detta görs genom ordsök (jämställ*, kvinn*, mask*) i budgetproposition samt (jämställ*, kvinn*, mask*, våld*, kön*, flick*, poj*, sex*) för regleringsbrev vilket ska återspegla graden av jämställdhetsintegrering samt identifiera regeringens samlade jämställdhetsambitioner för innevarande år. Kartläggningen kompletteras med en ekonomisk analys, en så kallad jämställdhetsbudgetering av större reformer och ekonomiska prioriteringar i statsbudgeten.

I steg två genomförs en bredare kartläggning av tidigare års genomlysningar av myndigheters regleringsbrev, propositioner, särskilda uppdrag och överenskommelser för ett strategiskt urval av åtgärder för analys. Urvalet utgår från myndighetens bedömning av den påverkan på jämställdhetspolitikens måluppfyllelse som åtgärden kan antas ha fått. Bedömningen görs delvis i relation till Jämställdhetsmyndighetens omvärldsanalys och tidigare rapporter. Urvalet påverkas även av att Jämställdhetsmyndigheten har genomfört uppdrag om fördjupade uppföljningar av de jämställdhetspolitiska delmålen om jämställd utbildning och en jämn fördelning av det obetalda hem och omsorgsarbetet. Dessa rapporter redovisades till Regeringskansliet i 31 oktober 2023.

Hänsyn har även tagits till att Jämställdhetsmyndigheten har i uppdrag att vartannat år redovisa en fördjupad uppföljning av delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska

²⁶⁷ Jämställdhetsintegrering innebär, enligt Europarådets definition, ”omorganisering, förbättring, utveckling och utvärdering av beslutsprocesser, så att ett jämställdhetsperspektiv införlivas i allt beslutsfattande, på alla nivåer och i alla steg av processen, av de aktörer som normalt sett deltar i beslutsfattandet” Europarådet 1998: 15. Denna definition vägleder arbetet med jämställdhetsintegrering i Sverige och gäller på nationell, regional och lokal nivå (Prop. 1993/94:147, bet. 1993/94AU17, rskr 1993/94:290).

upphöra, vilket har pågått parallellt och återrapporteras 22 april 2024. I kapitel 8, om delmål 6, presenteras en sammanfattning av den fördjupade uppföljningen av delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

I de analyser där det bedömts som relevant och genomförbart har barn- funktions- minoritets- och hbtqi-perspektiven beaktats och Jämställdhetsmyndigheten har tillämpat intersektionella analyser där så har varit möjligt.

Jämställdhetsmyndigheten | Box 73, 42422 Angered | Besöksadress: Angereds torg 9
031-3929000 | info@jamstalldhetsmyndigheten.se | www.jamstalldhetsmyndigheten.se